יואל פורסקי

היכל באבוב

אהרן סורסקי

היכל באבוב

פרקים בדברי ימי חייהם
ותורתם של אבות השושלת

כ״ק אדמו״ר הקוה״ט
רבינו **שלמה הלברשטאם** זצוק״ל

ובנו

כ״ק אדמו״ר הקוה״ט
רבינו **בנציון הלברשטאם** הי״ד

בהוצאת
מפעל „**חסד לאברהם**״
ע״ש הגה״ח **מוהר״א אנגלהרד** זצ״ל
מדאברי
אב״ד ור״מ קרית באבוב בא״י
שנת **תשמ״ו** לפ״ק

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2026

©
כל הזכויות שמורות למחבר
נדפס בארץ ישראל תשמ״ו
All Rights Reserved
Rabbi A. Surasky
Printed in Israel, 1986

אהרן סורסקי / היכל באבוב

חלק שני
האדמו״ר רבי בנציון הלברשטאם זצ״ל מבאבוב

עמוד

פרק ראשון: אור זרוע לצדיק ..... צט
מוציא יקר מזולל – שירת הלב – משל לשמש ברקיע.

פרק שני: בן חכם ישמח אב ..... קג
על ברכי ה,,דברי חיים״ – יניק וחכים – בן שלוש עשרה למצוות – ולבי חלל בקרבי.

פרק שלישי: ממלא מקום אבותיו ..... קי
בברית הנשואין – יושב על מדין – רועה בישורון.

פרק רביעי: תופש ישיבה ..... קטז
פסיעות ראשונות – בשלושה כתרים – בית היוצר: הישיבה – צורך השעה – שתהיו עמלים בתורה – עד יעבור זעם.

פרק חמישי: מחזיר עטרה ליושנה ..... קכד
כמלאך מושיע – בעל המופת הגדול בדורו – הישיבה המרכזית ושלוחותיה – במה היה כוחו גדול – לא מחזיק טיבותא לנפשיה – גדולים מעשי חייא.

פרק ששי: התלמידים כבנים ..... קלא
בגוף ובנפש – סוף מעשה במחשבה תחלה – גורל התלמידים בהוה ובעתיד.

פרק שביעי: פזר נתן לאביונים ..... קלה
גדולתו בחסד – חסד בגוף ובנפש.

פרק שמיני: עבודה שבלב ..... קלז
אנעים זמירות לעורר הלבבות – בנוסח צאנז ודזיקוב – המנצח בנגינות – הניגון החדש ל,,ישמח משה״.

פרק תשיעי: איש האשכולות ..... קמא
כולו מחמדים – באומר ובהליכות הדר – שילוב תוכחות ועידוד – באהבתו לישראל.

עמוד

פרק עשירי: במדה נכונה ..... קמו
איזהו שביל הזהב – כח התורה – סגולת ימי הנעורים – עבוד את בוראך בכל הכוחות – איזהו זיכוך אמיתי – איזהו חכם – גדולה ענוה – בעלות הלהב – קשוט עצמך – מעשי אבות סימן לבנים.

פרק אחד עשר: צופה לבית ישראל ..... קסה
חומה לבית יהודי – הזהרו מחברים בלתי הגונים – אל תבושו מפני המלעיגים.

פרק שנים עשר: במשא העם ..... קע
אחוד היראים – מפני שלום מלכות – בלשון ערומים – איך נשיר – להעביר רוע הגזירה.

פרק שלושה עשר: גבור מלחמות השם ..... קעט
נגד זרמי התקופה – נגד החדרת לימודי חול – כלפי המכונים „ציונים" – חבלי משיח – איזוהי לשון הקודש – מי כאן בעל הבית – מוחלפת השיטה.

פרק ארבעה עשר: דורש טוב לעמו ..... קפו
משתוקק לראות בטובתם – מכשיר לעבודת השם.

פרק חמשה עשר: ותגזור אומר ויקם לך ..... קפח
מופתים גלויים – ואתן אדם תחתיך – כנסת ישראל נמשלה ליונה – אשר בך ירוחם יתום – מים עמוקים עצה בלב איש – לסכל עלילת הדם.

פרק ששה עשר: אשר פריו יתן בעטו ..... קצה
לשון למודים – מכתב לחסיד – תוכחת מגולה – צוואתו הרוחנית – לב יודע מרת נפשו.

פרק שבעה עשר: במצור ובמצוק ..... רג
בהימלטו מחרב הצורר – ימים נוראים בארץ נוד.

פרק שמונה עשר: על קידוש השם ..... רז
רוח אפינו משיח ה' נלכד בשחיתותם – ביחודא שלים.

בתוכן:

עמוד

רשימת התצלומים ..... **ט**

הקדמה ..... **יא**

חלק ראשון
האדמו"ר רבי שלמה הלברשטאם זצ"ל מבאבוב

פרק ראשון: בשלושה כתרים ..... **טו**
מקים עולה של תורה – בדרכי אבות – מפני צורך השעה.

פרק שני: תולדותיו של צדיק ..... **יט**
קדוש מרחם – רישומי צאנז ורופשיץ – מפי סבא קדישא – בפרדס הרזים – מבני היכלא דכסיפין.

פרק שלישי: המתחסד עם קונו ..... **כה**
חסידא ופרישא – גדל חסד – ערום בצדקה – משגב לדך.

פרק רביעי: על כסא הרבנות ..... **לא**
אילן שפירותיו מתוקים – אכסניה של תורה.

פרק חמישי: כתר תורה ..... **לד**
הרב ותלמידיו – אמא של מלכות – ילדי רוחו – חכם הדור.

פרק ששי: לעזרת ה' בגבורים ..... **לט**
העומד בפרץ – חלקו בהקמת ארגון „מחזיקי הדת" – על התארגנות החרדים כחטיבה עצמאית ועל שחרורם מאפוטרופסות של פורקי עול – נגד הזרם – על משמר החינוך הכשר.

פרק שביעי: לפני מלכים יתייצב ..... **מז**
להפר מזימה – בנפשנו הדבר – וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך.

עמוד

פרק שמיני: ממשיך שושילתא דדהבא ..... נא
התקשרות בלב ונפש – שפע רוחני רב־אנפין – נתיב בחסידות – אור שבת מלכתא מורגש בחושים – קול מעורר הכוונה – עבודה תמה – בכל דרכיך דעהו.

פרק תשיעי: סניגורן של ישראל ..... סא
מילין לצד עילאה – אוהב ישראל עד כלות הנפש.

פרק עשירי: במעגלי יושר ..... סה
במדה נכונה – מעשה בחסיד – בצל החכמה.

פרק אחד עשר: משל לצלוחית של פלייטון ..... סח
שמו הולך לפניו – שאלת תמים ותשובה מאלפת.

פרק שנים עשר: רוח ה' דיבר בו ..... עא
גילויים מרעישים – למעלה מהשגת אנוש – מפתח של עושר בידו – גם ענוש לצדיק לא טוב – עינים צופיות – בהגיגי תבער אש.

פרק שלושה עשר: בכח התפילה ..... עט
ואל עמו תביאנו – ברכת הבנים – אל יבושו בי קויך.

פרק ארבעה עשר: מופת הדור ..... פג
ככל היוצא מפיו – חולה לשעתו – לשון חכמים מרפא – תיקון לנפש.

פרק חמשה עשר: מווישניצא לבאבוב ..... פז
עיר אוכלת רבניה – אושפיזכן לצדיק.

פרק ששה עשר: אחרית ימיו ..... פט
רמה קרנו – מעשי הצדקה – במשא העם – יסורין של אהבה – לב יודע מרת נפשו.

פרק שבעה עשר: נשבה ארון אלקים ..... צד
כד נח נפשיה – אחרי הסתלקותו.

* *

*

היכל באבוב, מהיכלות הפאר בארמון של החסידות, מתנוסס זה יותר ממאה שנה בהוד ובהדר, ומשמש אבן־שואבת לרבבות אלפי ישראל הדבקים בצדיקי שושלת זו ומתחממים לאורם. חסידות באבוב מיום היווסדה ועד עצם ימינו, מאבן־השתיה של בית־צדיקים זה בגאליציה היהודית (שכבר עלה הכורת עליה בעוה״ר והפכה למשואות נצח) – ועד למטרופולין שלה בתקופתנו בארה״ב – חוט של חן וחסד משוך עליה, ורוח של אצילות דקדושה.

חבלים נפלו לנו בנעימים לכנס מפי ספרים וסופרים (במסגרת הסדרה „מרביצי תורה מעולם החסידות״) קורות חייהם ותורתם של אבי השושלת האדמו״ר מהר״ש זי״ע, ובנו הנעקד האדמו״ר מהרב״צ הי״ד, אשר לשמם וזכרם תאוות נפש הולכי ארחותיהם, חסידי באבוב די בכל אתר, וכל שוחרי החסידות. עתה רחש לבנו דבר טוב להוציא לאור פרקי תולדותיהם במתכונת הספר הנוכחי, כדי שילמדו הדורות הבאים לדעת את הגזע והשרשים של בית באבוב, ולהכיר אפס קצהו מפרשת גדולתם.

וברכות לראש משביר ממשיך שושילתא דדהבא כ״ק אדמו״ר מהר״ש שליט״א, מחולל ומקים עולה של תורה וחסידות באבוב לאחר השואה, היושב בארה״ב ומצודתו פרושה בארה״ק ובתפוצות הגולה, אשר באחד מביקוריו בארץ ישראל עודד ושיבח את היזמה דנן לפרסם הדברים בדפוס ואף עזר לנו בתחילת המלאכה להוציא את הרעיון מכח אל הפועל. יחדש השי״ת כנשר נעוריו עד כי יבוא שילה בקרוב ותגלה ותראה מלכותו ית״ש עלינו.

המוציאים לאור

תצלומים ופקסימילות

עמוד

1. הרבי הראשון מבאבוב מהר״ש זי״ע ..... יז
2. מהסכמותיו של האדמו״ר מהר״ש זי״ע ..... כג
3. המשב״ק ר׳ אברהם גבאי ע״ה ..... מט
4. אגרת התפילה מאת האדמו״ר מהר״ש זי״ע ..... נד
5. אגרת בכתי״ק האדמו״ר מהר״ש זי״ע
   אל רבי בצלאל ישעיה ברנשטיין זצ״ל דומ״ץ ירושלים ..... סג
6. אגרת בכתי״ק האדמו״ר מהר״ש זי״ע
   אל רבי בצלאל ישעיה ברנשטיין זצ״ל דומ״ץ ירושלים ..... פה
7. הרבי השני מבאבוב מהרב״צ הי״ד ..... קא
8. אגרת בכתי״ק האדמו״ר מהרב״צ הי״ד
   אל רבי בצלאל ישעיה ברנשטיין זצ״ל ..... קז
9. הזמנה לנשואי האדמו״ר רבי בנציון הי״ד בחתימת זקנו
   הרה״ק רבי שלום אליעזר הלברשטאם הי״ד מראצפרט ..... קח
10. אגרת מחסידי באבוב באושפיצין אל האדמו״ר מהרב״צ הי״ד ..... קיב
11. שער מגילת היוחסין ..... קטו
12. אגרת בכתי״ק האדמו״ר מהרב״צ הי״ד
    אל רבי בצלאל ישעיה ברנשטיין זצ״ל ..... קיט
13. חרוזים ואגרת תודה בכתי״ק לעסקן וידיד שנחלץ לעזרת הישיבה ... קמד
14. האדמו״ר רבי בנציון הי״ד ולידו הבן האדמו״ר רבי שלמה שליט״א .... קמז
15. מכתב הזמנה לאספת רבנים בקראקא בחתימת הרה״ק
    רבי יצחק ישעיה מטשכויב הי״ד והאדמו״ר מהרב״צ הי״ד ..... קמט
16. האדמו״ר הי״ד וחתנו הרב יחזקאל שרגא הלברשטאם הי״ד ..... קמג
17. חסידי באבוב בשמחת נשואי אחד מצאצאיו ..... קנב
18. האדמו״ר הי״ד מוקף קהל מעריצים וחסידים ..... קנז
19. האדמו״ר הי״ד וחתנו רבי משה סטמפל הי״ד ואביו ר׳ פייבוש הי״ד .... קנט
20. האדמו״ר הי״ד בשנות העמידה ..... קסא
21. „רכבת באבוב״ במסע לחג הכלולות של אחד מצאצאי הרבי ..... קסד
22. האדמו״ר הי״ד בשנת תרח״ץ ..... קסז

23. בנו ממלא מקומו האדמו״ר רבי שלמה שליט״א בשנת תרח״ץ ..... קעא
24. קריאת האדמו״ר הי״ד להשתתף במלוה הממשלתי לצרכי הגנה ..... קעג
25. מעמד החתימה על הקריאה בנוכחות ב״כ הצבא הפולני ..... קעה
26. קריאת האדמו״ר הי״ד והגרח״ע גרודזנסקי זצ״ל מוילנא ..... קעו
27. באספת רבנים בוורשה לביטול הגזירות ..... קפ
28. באספת רבנים בוורשה לביטול הגזירות ..... קפד
29. האגרת האחרונה מחורף תרצ״ט ..... קצט
30. התצלום האחרון של האדמו״ר רבי בנציון הי״ד ..... רד
31. קטעי עתונות על החיים בחצר הקודש באבוב בתקופת השואה ..... רה
32. אגרת בכתי״ק הצדיק רבי שלום אליעזר הי״ד מראצפרט
בנסיון להציל את חתנו האדמו״ר רבי בנציון הי״ד ..... רז
33. בנו האדמו״ר רבי שלמה שליט״א מחדש המלוכה אחרי השואה ..... ריא
34. הקינה אשר נשא האדמו״ר מבאבוב שליט״א לזכר הקדושים ..... ריב
35. האדמו״ר מבאבוב שליט״א באחד מביקוריו בארצנו הקדושה ..... ריד

פרק ראשון

בשלושה כתרים

מקים עולה של תורה

אבי שושלת אדמו״רי בָּאבוב, רבי שלמה׳לי הלברשטאם זצ״ל, היה מיחידי סגולה בדורו אשר שימשו בשלושה כתרים בבת־אחת: אדמו״ר לחסידים, רב לקהילתו, וריש מתיבתא לבחורים בעלי־תריסין. קורא הדורות מראש הועיד אותו להיות ,,הראש והראשון לייסד ישיבה במדינת גאליציה עוד בשנת תר״מ בערך (בק״ק וישניצא יע״א) והוא בכבודו ובעצמו הירצה השיעורים בישיבתו מדי יום ביומו לפני מאות תלמידים שנהרו אליו מכל רחבי המדינה – ומשאר ארצות – והאירו אח״כ את פני ערי ישראל כי רובם נתגדלו לגדולי רבנים ודיינים מפורסמים ראשי ישיבות ותלמידי חכמים מובהקים״ (מדברי נכדו האדמו״ר רבי שלמה מבאבוב בארה״ב בהקדמה לספר ,,עטרת שלמה״).

אמרו: נתקיים ברבי שלמה׳לי מה שכתוב אודות שלמה המלך ע״ה: ,,ויותר שהיה קהלת חכם עוד לימד דעת את העם״. מלבד שהכיל בקרבו אוצרות של חכמה וקדושה, שעשאוהו אבן שואבת לאלפי חסידים מבקשי השם, נתייחד להפליא בהתמסרותו להרביץ תורה לעדרים, ולקרב את בני הדור הצעירים תחת כנפי השכינה.

בדרכי אבות

רבי שלמה׳לי היה בן־בנו של איש האלקים רבי חיים מצאנז זצ״ל, מאור הגולה, שנודע בשערים כאחד מאדירי־התורה המפורסמים ביותר בדורות האחרונים. הצדיק מצאנז כותב בספרו שו״ת ,,דברי חיים״ (ח״ב יורה דעה סימן מ״ז) לרבי דוד דייטש אב״ד יארמוט בענין הדיבה הכוזבת כאילו הזניחו החסידים כלשהו את לימוד תורת הנגלה: ,,הלא זה חיינו לעסוק כל היום בגופי תורה והלכות ופלפול ולהשיב לשואלי דבר, ואין אנו עוסקים בחכמת הקבלה מתוה״ק רק בשעה שבני אדם על מטתם ואנחנו מנדדים שינה, אבל עיקר עסקנו בש״ס ופוסקים, לא כאשר... הערימו לדבר עתק על יראי ה׳ ובפרט על חסידים לומר שאינם בעלי פלפול ועוסקי תורה, והבל יפצה פיהם, שעוסקים בתורה יומם ולילה בגופי ופשטי הלכות בש״ס ושו״ע וספרי מוסר...״ והוא מציין כי אמנם ,,ישיבות אין מצוי במדינתנו, **מכמה טעמים נכונים** כאשר שמעתי ממו״ח ז״ל מלייפניק (הגר״ב פרנקל בעל ,,ברוך טעם״) הטעם לזה, אבל יושבים חבורות חבורות בביהמ״ד ועוסקים בתורה בגפ״ת... כי לחסידים חביבים פשטי התורה עד למאד...״

אולם נכדו רבי שלמה׳לי, שהסבא מכנהו בתשובה אחת ,,גדול בתורה״ (,,דברי חיים״ שם סימן ל״ב), עוד לפני שחלפו חמש שנים מהסתלקות זקנו הקדוש עמד ויחולל מהפכה רוחנית שלמה בקרב חסידי גאליציה – יסד **ישיבה** לצעירים, עם משטר ומסגרת וסדרי לימוד מופתיים, ובמטרה מפורשת לשמש בית־אולפנא שצומחים מתוכו לומדים מופלגים אשר ,,יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל״.

חלק ראשון

כ״ק אדמו״ר הקוה״ט

רבינו שלמה הלברשטאם זצוק״ל

מבאבוב

בעל ,,עטרת שלמה״

הרבי הראשון מבאבוב מהר״ש הלברשטאם זי״ע
(תמונה מצוירת)

מפני צורך השעה

בתחילה חברו עליו תלמידים וצאצאים של ה„דברי חיים״ בתמיהה: מה ראה לפתוח ישיבה, בניגוד למה שכתב זקנו? אך רבי שלמה׳לי טען, שלא זז כמלוא נימה מדרכו של האי סבא קדישא, וכי אלמלי היה הוא עצמו חי עכשיו, בודאי סבור היה כמותו – שלרגלי התפשטות ה„השכלה״, ובכדי שלא ייעלמו חלילה „יַבְנֶה וחכמיה״, מוכרחים לחנך את בני הנעורים בישיבות דוקא, על כל המשתמע במושג המופלא הזה.

„ישיבה״ פירושה בית רוחני, הווי ואוירה, הקולט את התלמידים בכל הווייתם הרוחנית והגשמית, ומעצב דמותם לכל החיים – ואין ישיבה בלא ראש ישיבה. רבי שלמה׳לי, רבן של חסידים, אלוף לראש בני קהילותיו, העמיס על עצמו גם את העול הזה של ראשות־ישיבה. מכח השפעת מעשהו, ומכח־כוחה, קמו ברבות הימים ברחבי גאליציה המערבית עוד הרבה ישיבות חסידיות גדולות וקטנות, שגידלו דורות מבורכים לה׳ ולתורתו.

פרק שני

תולדותיו של צדיק

קדוש מרחם

רבי שלמה׳לי היה קדוש מרחם. נולד בשנת תר״ז לאביו הצדיק המופלא רבי מאיר נתן הלברשטאם זצ״ל, בנו השלישי של ה,,דברי חיים״, ולאמו הצדקת מרת בילא ע״ה, בתו של האדמו״ר רבי אליעזר מדזיקוב זצ״ל, בנו של הרבי ר׳ נפתלי מרופשיץ זצ״ל.

כאשר מלאו לו שמונה שנים, תרט״ו, נתייתם רבי שלמה׳לי מאביו שניספה בדמי־ימיו במגיפה בצאנז. זקני החסידים סיפרו ברטט את העובדה המזעזעת, שבהיכנסו לפני ההלויה אצל זקנו הקדוש ה,,דברי חיים״, קרא הסב לעומתו בתרועת שמחה: ,,שלמה׳לי, שלמה׳לי! הידעת איזו זכיה גדולה עלתה בחלקך? אתה הולך תיכף להגיד פעם ראשונה בחיים ,,יתגדל ויתקדש שמיה רבא״, הידעת איזו שמחה תגרום באמירתך זו לעולמות העליונים?!״

רישומי צאנז ורופשיץ

מני אז ועד שעמד על בוריו התחנך על ברכי זקניו הצדיקים מצאנז ודזיקוב, שפרשו כנפי רוחם על הנכד היתום הרך, ועשאוהו כלי מלא מחזיק ברכה. לימים כשיסד את

האסכולה המיוחדת שלו, חסידות באבוב, היטיבו מביני־דבר להבחין אצלו במזיגה ובצירופים משיטת צאנז ומן הדרך הרופשיצאית שירש מאבותיו הגדולים.

על קירבה יתירה שקירבו הסב הרבי ר׳ אליעזר מדזיקוב יעיד הסיפור דלהלן. פעם אחת שאל הבן רבי מאיר׳ל מדזיקוב (בעל ,,אמרי נועם״) את הרבי ר׳ אליעזר: ,,הלא הזהירו חז״ל שלא ישנה אדם בנו בין הבנים, ולמה, אבא, אתה מקרב את רבי שלמה׳לי יותר מכל נכדיך?״ והשיבו: ,,מה אומר לך, הלא בכל פעם שאני מסתכל עליו, רואני בו את צורתו הקדושה של אבא זכור לטוב (הוא הרה״ק רבי נפתלי מרופשיץ), ואיך לא אהבנו אהבה עזה ויתירה?!״

מפי סבא קדישא

במיוחד העשיר את רוחו הסב ה,,דברי חיים״, שהכיר בו כי נתברך בכשרונות עילויים, סיני ועוקר הרים, ושקד להדריך אותו בנתיבות התורה, נגלה ונסתר, עד שקיבל מפיו רוב חכמתו. גם כשגדל והיה לגדול בתורה ויושב על מדין, ורבי חיים כבר הפליג בעומק השיבה, נהג רבי שלמה׳לי למצות מדותיו של הסב, והוא אינו חושך טובו מהנכד ומשתדל באהבה להדריך אותו במעגלי יושר, כפי שרואים באגרת משנת תרל״א בשו״ת ,,דברי חיים״ שכותב אליו: ,,כעת לעת זקנתי אינני פוסק הלכה למעשה, אך להדריכך בדרך אמת אודיע לך בקצרה... תשלח דברי להגאון... אם יסכים כן תעשה... והתפלל נא בעדי כי חלוש אני מאד...״

אף כשביקש רבי חיים, בשנה האחרונה לחייו, להדפיס את ספרו ההלכותי שו״ת ,,דברי חיים״, הטיל את התפקיד על רבי שלמה׳לי ועל בן דודו רבי משה מבארדיוב כי יתקינו את

כתה״י לדפוס, וכפי שנאמר בהקדמתם אף ייפה את כוחם לתקן ולהגיה כפי הבנת שכלם.

בפרדס הרזים

למרות גילו הצעיר לָמַד עמו רבי חיים גם את סודות התורה. ומפני גודל החביבות שחיבבו, נתן לו במתנה את הספר ,,עץ חיים״ (שחיבר האריז״ל) שהיה לומד מתוכו בלילה שנים רבות, והיו ניכרין על הדפים סימני טיפות שעוה שטיפטפו מן הנר שלמד ה,,דברי חיים״ לאורו, ואשר שרף בו את ידו בעת שלמד. כשמלאו לו ארבע־עשרה שנה, השיא לו אשה – בחודש סיון שנת תרכ״א – את בתו של הרה״ק רבי יהושע מקמינקא זצ״ל, מרת רבקא הענא, וכפי שמספר רבי שלמה׳לי באגרת (,,מכתבי קודש י״ב), אמר לו אז הסבא מצאנז בליל ש״ק ,,כאשר ברכתי ברכת המוציא וחתכתי פרוסה עבורי״ בלשון זו: ,,הלא יש לך ידיעה בספרי קבלה, מדוע אין אתה חותך תיכף הפרוסה עבור אשתך, הלא כן הוא ע״פ הסוד!״

כמו־כן מסופר בספר ,,ארזי לבנון״ (והמחבר מציין ששמע זאת בעצמו מפי רבי שלמה׳לי בערוב ימיו) שפעם אחת כאשר חלה רבי חיים חולי גדול, ונכדו רבי שלמה׳לי בא לבקרו, כיון שנכנס אצלו אמר לו לישב על המטה. הוא נשאר לעמוד על רגליו, מפני הכבוד, אבל הסבא דרש ממנו במפגיע לשבת אצלו בסמוך לו. משהתיישב פתח ויקרא אליו: כתיב ,,למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו...״ והרי בידוע שאי־אפשר לידע סודות התורה אלא אם זוכים לקבל מפי אליהו זכור לטוב, או עכ״פ מאיש אשר קיבל מאליהו. לכן, אם תזכה לשמוע מפי אליהו מה טוב, ואם לאו, בוא ואלמדך

עשרה כללים בתורת הקבלה, שעל־ידם תוכל להאיר בפנימיות כל איש יהודי ובשרשי נפשו עד אדם הראשון...״

עם כל זאת הצטנע רבי שלמה׳לי, ובהסכמה שנתן לפירוש הזוהר ,,עטרת שלמה״, שנדפס בשנת תרמ״ג, כתב בפשיטות ,,ואם כי אינני מהכת המקובלים, ואין לי עסק בנסתרות, עכ״ז בהתבוננני איזה פעמים בהכת״י מצאתי בו דברים יקרים ונחמדים – הנעימים גם לחיך אנשים פשוטים כמוני – ובעניני קבלה ראיתי שדבריו מיוסדים על הקדמות מספרים קדושים תלמידי האר״י הקדוש ותלמידי הבעש״ט...״ (והשוה עם דבריו משנת תרמ״ט בהסכמה לספר ,,חרב פיפיות״: ,,וכאשר היה הדרך הק׳ של הגאונים הקדמונים הקדושים שלמדו פשטות התורה ע״ד הסוד והסתירו הסוד גם בלימוד הפשטות״).

מבני היכלא דכסיפין

בנו האדמו״ר רבי בנציון הי״ד היה מספר מגודל געגועיו לימים המאושרים בצלו של ה,,דברי חיים״: פעם אחת בשובי עם אבא לביתו, אחרי שהשתטח בתפלה אצל הציון הקדוש של ה,,דברי חיים״ ביום ההילולא, כיון שהגענו אל ההר הסמוך ביציאה מצאנז, הסב את פניו אל העיר והתייפח בבכיה גדולה כשהוא קורא בקול: ,,אוי לנו שהכרנו אותו... מה טוב חלקכם שלא ראיתם את סבא מימיכם... ואין לכם מושג מה אבד לנו בהסתלקותו... הלא כשהיינו באים לצאנז, כיון שהגיעו למעלה ההר הזה, היו רואים אור זורח על הגבעה הנשקפה ממול, היכן שעמד ביתו של סבא... הלא כמו השמש בזריחתה שולחת קרני אור סביב לה, כך היו רואים קרני־אורה מציפים את כל הגבעה הזאת...״ אחר כך שקע

ספר

מגד שמים

על

הפרי מגדים יוד

יפרד והי לשלשה ראשים

הראש האחד יפנה קדימה, לבאר וללבן דברי הפרמ"ג בפתיחותיו עד מקום שיהי מגעת, לתועלת התלמידים הצעירים ויקראו בשם הגאה להם

למצוא הפתח.

הראש השני יפנה צפונה, לחשוף מצפוני כוונתיו הנעלמים בשירושו משבצות זהב באור ספסיק ונכוח למבינים, להקל על התלמידים הבעיינים בשום שכל, ושמו נאה לו, **גלת הזהב.**

והראש השלישי יפנה ימה, לשחות בים רעיוניו העמוקים מאד, ולמצוא נחיבה בשם אדירים שפוני טמוני הגיונו, לחלות פנינים מפעמקי אפיריו, לבאר פירושו **שפתי דעת** ביאור ספסיק, ישופטו רבים ותרבה הדעת בקוראי שפו

יחוה דעת.

כל אלה עשותה ידי יד כהה בחפלת ה' עלי השפוח והצעיר

משה מרדכי שטענר טילידי עיר מצעיר זאבנה אשר בגאליציען

ק ר א ק א.

בדפוס המשובח של הה"ר יוסף פישער.

שנת תרמ"ט לפ"ק.

ונתת נפשי מניח"ע ירושלים תובב"א תשל"ג

הסכמת **אדמו"ר** הרב הגאון הקדוש בוצינא קדישא מופת הדור והדרו המפורסם בצדקתו וקדושתו ע"ס תבל נ"י ע"ה פ"ה בקשים מרן

שלמה האלבערשטאם

שליט"א אב"ד וריש מתיבתא דקיק **ווישניצא** יע"א.

כ"ה

הן ידידי כמנהג המופלג סחריף מו"ס **משה מרדכי** נ"י נפ לפני וספרו ניהו מבוא למכרכ שמר ינע ומלא כלי מדמו לבמר ספר פרי מגדים שמר לפי טומת מכמתו וגודל כשגחו של כגמון כמוכתב לייע וללבים קיקר בלשמו וסמך על כמוכן וגם בכל מקום שכהלכה מקום לדברי כפ"ם ולפשוטים קיקר בלמדים וכסמין ברמז מוסף ענין רב וגדול לכן כלימוד בו קצם מאד לפני הלומדים המתחילים לעמוד על חוכן כוונתו בכל מקום ולפנהנך ידידי הגיל ניהר סיהב ולפתיק דברי כפ"ם ולהלפשוטים בכל מקום בהנהנך וגם תיקן בפעמים הרבים שמר נפלו בהדפוסים ולפפמים מבהר ומפרש דבריו ע"ד כפשם הפשוט ושיהמי בהרבה מקומות ולחיתי שכהגיה מאד ולפגיה לעשות לומכת רבים כי יסי נהקל לעומדים המתחילים לעמוד דברי ספרמ"ג יוהר במרוכה ומהיה לפעלת מבת יישר כהו ותילו שמר בהמדל לעשות לומכת רבים ויסי ממהי רבים וזכות רבים תלוי בו ומעה רבה לסייע לו ולמוהר לנהק ליקח מהמו בספר כי בזה יחרלו לקראתו יען שיסי לחועלת גדול כעין שפשה כגהון בעל מהליח בהקל על המניח ובלחי ספק יסי הרבה קופלים על הסיכור הזה.

דברי הכוהב למען כבוד הסופיק ולעמדי בהקודה.

הק **שלמה האלבערשטאם** מבדיק **ווישניצא** וכגיל.

במחשבות רגעים אחדים ולבסוף חזר בו והכריז בשמחה:
„אשרי עין ראתהו... מה מאושרים הייתם אילו זכיתם גם אתם להכיר אותו...״

פרק שלישי

המתחסד עם קונו

חסידא ופרישא

אחרי נשואיו ישב רבי שלמה׳לי כשתי שנים בקמינקא, סמוך אל שולחן חמיו רבי יהושע, ונלווה אליו כשנסע להסתופף בצל הצדיק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זצ״ל. כשתמו ימי מזונותיו, עבר עם בני ביתו לגור בצאנז, שמה הוסיף ושקד לילות כימים על התורה ועל העבודה, כשידו לא זזה מיד זקנו ה,,דברי חיים״. מרוב קדושה ופרישות מחפצי עוה״ז לא הביט אפילו בצורת מטבע כמסופר בגמרא על רבי סימאי ,,בנן של קדושים״. בנו האדמו״ר רבי בנציון הי״ד סיפר ששמע מפיו, כי מעודו לא ידע ולא הבין בכלל מה יש צורך בממון, עד שראה מה שכתוב במחזור על התיבות הגדולות ,,תשובה״ ,,תפלה״ ,,צדקה״: ,,צום״ ,,קול״ ,,ממון״, והבין מזה, כי גם הממון צורך גבוה יש בו...

לפי מסורה אחת מבית צאנז, הרי כאשר נולד לרבי חיים, שנת תרכ״ד, בן־זקוניו הרה״ק רבי יצחק ישעיה מטשכויב הי״ד, כיון שהתקרב ובא מועד הברית שמעוהו פוסע בחדרו הלוך־ושוב ומהרהר בקול רם: ,,את מי אקח ל,,קוואַטער״ לרך הנימול, הלא צריך לזה ירא שמים?״ עד כי לפתע נעצר וקרא: ,,אקח את נכדי רבי שלמה׳לי, שהוא ירא שמים גדול מאד״.

בשנים מאוחרות שמע מפיו רבי ישראל אהרן מפריסטיק, כי הדיבורים האחרונים ששמע מפי זקנו ה„דברי חיים״ לפני הסתלקותו היו בפירוש הכתוב „אדם כי יקריב מכם קרבן לה׳״, וכך היה אומר: „אדם״, אדם הראשון שחטא, לא, לא אדם הראשון חטא רק אנחנו, הרי כל הנשמות שבעולם נכללו באדה״ר, והתיקון לזה „כי יקריב מכם קרבן לה׳״, שנקריב עצמנו קרבן כליל לאלקים״ – ומה מאד נאוו הדברים הללו למי שאמרם, לרבי חיים הסב, ולמי שחזר עליהם, לרבי שלמה׳לי נכדו, שהיה לא רק נאה דורש כי גם נאה מקיים.

גדל חסד

נוסף לכשרונותיו, ולגדלו בתורה ובחסידות, הצטיין רבי שלמה׳לי במעשי חסד מופלאים, והיה מקושט בכל מדה נכונה. הלך בעקבות סבא, ה„דברי חיים״, שבפזרנותו המופלגת לצדקה נחשב לחד־בדרא. אף הוא חילק כספים למכביר, תמך בדלים ואביונים ביד נדיבה מאד.

רגיל היה לפרש את הכתוב: „נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו״, שמחויב איש יהודי ליתן צדקה בגלל מצות בוראו, ולא מתוך רגשי חמלה ובגלל שמצוקת העני וסבלו נוגעים ללבו. אדם הנותן בגלל שאינו יכול להביט בצער הזולת, להשקיט את מצפונו, איננו עובד את האלקים אלא את עצמו. שמא תאמר: מהיכן לנו יהודי מזרע רחמנים שאין לבו נכמר מענותו של הדל? תשובה: נתון תתן לו, תן לו פעם ראשונה להשקיט את סערת רוחך, ואחרי שכבר איננו כ״כ מסכן חזור ותן לו לשם מצות צדקה, ואם עוד לא שָׂכַךְ הכאב תן לו פעמים נוספות עד שתירגע, ואז תתן לו לצדקה, וכמו שפירש רש״י: „נתון תתן – אפילו מאה פעמים״, ובלבד ש„לא ירע

לבבך בתתך לו״, שכבר לא יהיה לך בשעת הנתינה לב רע ודואב מפני צרתו...

כן היה מפרש כתוב אחר ,,כי פתוח תפתח את ידך לו והעבט תעביטנו די מחסורו אשר יחסר לו״, שמן הראוי לעטר את העני בזהובים עד כדי שיוכל גם הוא להעביט אחרים, להלוותם בשעת דחקם, ליתן צדקה ולהתחסד עמהם בממונו, כי הלא זה בכלל ,,די מחסורו אשר יחסר לו״, חסר לעני שאינו יכול לקיים צדקה וגמ״ח בכספו... והרי אפילו עני המתפרנס מן הצדקה מחויב לעשות צדקה, מה לי אם אתה נותן לו מעות לרכוש תפילין וציצית, או אתה נותן לו ממון לקיים בו ,,כי ימוך אחיך... והחזקת בו...״ וכן ,,אם כסף תלוֶה...״

ערום בצדקה

חסידים סיפרו מהליכותיו בקודש: רוכל יהודי פלוני נהג לסובב על פני הערים והכפרים ולמכור תשמישי קדושה, סידורים, ציצית, נרות הבדלה וכיוצא באלו. והיה הרבי ר׳ שלמה׳לי ניגש תמיד אל שולחנו של הרוכל וקונה משהו בכדי להיטיב את העני. פעם אחת, אחרי חג השבועות, הבחין בביהמ״ד באותו רוכל. שאל אותו: והיכן מרכולתך? השיב האיש: הפעם לא הבאתי עמדי ספרים ותשמישי קדושה. הוסיף לחקור אותו: הלא רואני שהבאת עמך צרורות ,,סחורה״? השתמט הרוכל ומשך בכתפיו: ,,אין זו סחורה בעד מר״. אולם רבי שלמה׳לי עמד על רצונו לראות מה יש באמתחתו, והרוכל נאלץ לפתוח את חבילתו, וישלוף מתוכה צעיפי־משי יפים שנהגו אנשים עשירים לכרוך סביב הצואר, ובקצותיהם ריקמה נהדרת של פרחים ושושני־חמד בצבעים מרהיבי עין. מדד הרבי באצבעותיו את אורך הצעיפים, שאל

למחירם, ובשמעו כי המחיר גבוה ויצטרך לשלם בעדם סכום נכבד, פנה ללוות כסף ממישהו וקנה מידי הרוכל עשרים צעיפים...

הקהל מסביב השתומם, לאיזה צורך דרושים לרבי הצעיפים על־אתר, בדחיפות, עד שהסכימה דעתו להזדקק להלואה? נמנו וגמרו שבודאי עשה כל מה שעשה אך ורק בכדי לתמוך ברוכל העני...

אולם מאוחר יותר, כאשר מְשמש ובא חג הסוכות, פתח הרבי ר׳ שלמה׳לי את ארונו והוציא מתוכו את הצעיפים, הורה לגזור מהם את הריקמות, ולחבר את כל הגזרים לשרשרת ארוכה אחת, שתעטר להפליא את כל ארבע קירות הסוכה הגדולה שלו. התפלאו אז כל החסידים, כשנתברר, כי מדת אורך השרשרת התאימה בדיוק לגודל הקירות של הסוכה, והבינו שהרבי ר׳ שלמה׳לי בעת שקנה את הצעיפים מידי הרוכל ומדד אותם באצבעותיו, באותו רגע חישב ומצא שהריקמה הססגונית תתאים לקישוט הסוכה. והפליג בנו האדמו״ר רבי בנציון הי״ד, כשדיבר בעובדה זו, לקלס את דרכיו המופלאות, כיצד בכל ענין שראה והתעסק נמשכו מחשבותיו לטכס איך יכולים לקיים בזה מצוה, ועודנו עומד בחודש סיון כבר הספיק להצטייד בנוי סוכה...

משגב לדך

במיוחד הגדיל תושיה במצות ביקור חולים. כל אימת שנודע לו ששוכב יהודי חולה בעיר או בסביבותיה, הזדרז לחוש אל מיטתו והשתדל לסעוד אותו בכל הצרכים כמיטב יכלתו, ולא היסס לקיים מצוותו אפילו כשמדובר במחלה

מדבקת, אשר סכנה להתקרב אל האדם שניגף בה – מסירות נפש בפועל.

חסידי באבוב מספרים: יום אחד נודע לרבי שלמה׳לי, כי בא לצאנז הלך יהודי מקהילה רחוקה, ונתקף סמוך לבואו בשחפת הריאות בצורה קשה, ומוטל באכסנייתו ללא דואג. חייו בסכנה. מיהר והזעיק אל מיטתו את טובי הרופאים שבעיר, שעשו מאמצים הרבה להעלות לו ארוכה אך לא הועילו, עד שאמרו נואש לחייו. ,,כבר אין לו ריאות״ התבטא אחד מהם בחוסר־אונים ,,ואין מה להציל״. לשמע דבריהם חש רבי שלמה׳לי אל זקנו ה,,דברי חיים״ והתפרץ בבכיה גדולה: ,,החולה במצב נורא, הרופאים התייאשו מחייו, אהה! רחמים!״

מיד תפס אותו רבי חיים בבגדו ואמר: ,,מה תצעק אלי, הרופא אין בידו לגזור על הקב״ה מה יעשה, ואם כבר אין לו ריאות יכול הוא לברוא ליהודי ריאה חדשה, לכה אל החולה לברכו ברפואה שלמה...״ חזר רבי שלמה׳לי אל מיטת החולה וסיפר לו דברי הצדיק. ואמנם, כשחלפו שעות מספר התחילו להיראות בו סימני הטבה, ובעוד יום השתפר מצבו עד לבלי־הכר, ועד שהרופא המיואש מאתמול התפלא למראה עיניו וקרא: ,,האמנם התחולל באיש איזה נס על־טבעי, והושתלה בקרבו ריאה חדשה? או שמא אני פשוט טעיתי?״

סח לו רבי שלמה׳לי את כל פרטי המאורע, שהזעיק את זקנו הצדיק לעורר רחמי שמים בעד החולה, ותשובתו היתה שהקב״ה יכול לברוא למענו ריאה חדשה...

התלבט אז הרופא, ד״ר וואהרמן קראו לו, יהודי תועה, וישאל: ,,האם יכולני להאמין שהרבי גזר לעשות את הפלא הזה, כפי שאתם אומרים ,,צדיק גוזר והקב״ה מקיים״? הגם

לחיגר יכול לברוא רגל חדשה, הגם לסומא שניקרו את עינו יוכל לברוא עין חדשה?״ השיבו רבי שלמה׳לי מיניה־וביה: ,,אילו עשה כן והיתה מתבטלת הבחירה החפשית לחלוטין, אפילו איש כמו ד״ר וואהרמן היה חוזר בתשובה מיד ונהפך בעל־כרחו לירא שמים, מי יוכל לעמוד בפני גילויים כאלה, אבל באבר פנימי נסתר, ריאה חדשה, עדיין יכול הוא להשתעשע באשליה כי טעה אמש בדיאגנוזה שלו, אולי מלכתחילה החולה לא היה כל־כך מסוכן... ואמנם רוצה השי״ת יותר בתשובה מאהבה, שד״ר וואהרמן יבחר ביהדות מרצונו הטוב, ולא תחת השפעה מכרחת של איזה מאורע מרעיש...״

אחרי הדברים האלה, כשסיפר רבי שלמה׳לי לזקנו את תוכן שיחתו עם הרופא, קילס רבי חיים את תשובתו: ,,יפה אמרת, אמת דיברת...״

פרק רביעי

על כסא הרבנות

אילן שפירותיו מתוקים

כיון שראהו רבי חיים מוכשר לגדולות הועיד אותו להיות רועה בישורון. אחרי שמלאו לו י״ח שנה, השתדל להושיבו על כסא הרבנות בקהילה קדושה בוקובסק, ונפרד מעליו בדברי הגמרא: ,,אילן אילן במה אברכך... יהי רצון שכל נטיעות שנוטעין ממך יהיו כמותך״ כשהוא מוסיף בהתרגשות: ,,במה אברכך, הרב דבוקובסק, בתורה? ביראה? הרי פירותיך מתוקין, צלך נאה, אלא יהי־רצון שיהיו כל יוצאי חלציך בדומה לך״.

בשנים הראשונות לישיבתו בבוקובסק לא זכה לילדים בני־קיימא, וסבל יסורים הרבה, אבל אחרי ששפך שיחו לפני הסב ה,,דברי חיים״ והעתיר בעדו, נולדו לו בן יחיד ובת יחידה: הבן – האדמו״ר רבי בנציון הי״ד, שמילא את מקומו אחריו; והבת – מרת חיה הי״ד, אשת רבי חיים יעקב טייטלבוים זצ״ל אב״ד לימאנוב, מצאצאי ה,,ייטב לב״ מסיגט.

אכסניה של תורה

מבוקובסק עבר רבי שלמה, אחרי שישב בה יותר מעשר שנים, לכהן אב״ד לקהילת החסידים בעיר אושפיצין השוכנת

על גבול גרמניה. היהודים בעיר זו, בעיקר הגבירים פרנסי הקהילה, הושפעו הרבה מתרבות המערב. מצב היהדות היה בשפל. רבי שלמה׳לי מצא בבואו לאושפיצין, כפי שמספרים, רק ילד אחד ויחיד מעוטר בפיאות. מיד נחלץ בהתלהבות גדולה להחזיר עטרות ליושנן. יסד בעיר תלמוד תורה לתשב״ר, הרגיל מחדש לבעלי־בתים שיתנהגו בארחות חסידים ובגינוני קדושה, לגדל זקן ופיאות, להדר בכשרות ולהתהדר בלבוש יהודי מסורתי, שטריימל וקפוטה, לקבוע עתים לתורה ולבחור בעד הבנות חתנים יראי־שמים מבתים של תורה וחסידות – עד ששינה את הצביון הרוחני באושפיצין תכלית־שינוי.

כעבור שנים מעטות, בתר״מ בערך, נקרא רבי שלמה לעלות על כסא הרבנות בעיר ווישניצא, שעליו ישבו מקדמת־דנא גאוני עולם כדוגמת זקנו ה,,ברוך טעם״ ואחרים עד לגאון מהרא״ל בעל ,,אריה דבי עילאי״.

רב פעלים מקבצאל

מיום בואו לווישניצא החלה תקופת־השיא בחייו ובפעילותו הרוחנית, מכיון שהתחיל להמשיך אחריו עדה קדושה ונהרו אליו המוני חסידים, והתפרסם לפוסק המשיב לשואלים בדבר ה׳ זו הלכה, ויסד ישיבה גדולה לבחורים, והיטה שכמו למשא העם כאחד מקברניטי הדור העומדים בפרץ – אולם ראש־לכל נתן את דעתו להחן את פני העיר, ווישניצא, שנהפכה בזכותו למטרופולין של תורה וחסידות.

בדרשתו הראשונה בווישניצא דיבר רבי שלמה׳לי על אודות תפקידיו המיוחדים כרב־דמתא במקום כזה, שישבו בו לפנים גאוני הדור המפורסמים, וישא את משלו המחוכם:

למלך שבנה ארמון מהודר וקרא לציירים אמנים שיקשטו את קירותיו. הבחין ביניהם בצייר נפלא, יחיד במינו, ולא נתקררה דעת המלך עד שקבע לו מקום לדור בחצרו כדי שיוכל תמיד לתקן את ציוריו. לימים מת הצייר. גם הציורים כירסמו בהם שיני הזמן, והעלו אבק, והתקלקלו. קרא המלך לציירים אחרים, פחותי דרגה, שאם אין בכוחם להחזיר לציורים את חזותם כבראשונה, לפחות יסירו מעליהם את האבק.

הנמשל, הפטיר, שהגאונים הראשונים היו אמנים להפליא בחכמת תורתם ובצדקותם, האידנא אין אתנו עוד אנשים כמותם בעלי שיעור־קומה שיוכלו למלא את מקומם בשלימות, ומשום כך העלו ציוריהם הנפלאים אבק – וזה תפקידנו פה, עכשיו, להסיר את האבק שהצטבר עד שיכירו וידעו כולם הדר ויופי פעולתם הרוחנית במקום הזה...

ואמנם כן: במשך קרוב לי״ד השנים הבאות שישב בווישניצא, קיבץ וריבה פעלים לתורה ולחסידות במדה מופלגת ויתירה, כפי שהספיקו לעשות רק מעטים מגדולי ישראל בתקופה ההיא. רבי שלמה׳לי לא זו בלבד שהסיר את האבק שהצטבר על מורשת הדורות הקודמים, כי גם חידש וסלל דרכים חדשות לבני דורו, שיתקרבו ויכנסו על־ידם בהיכלות הקדושה.

פרק חמישי

כתר תורה

הרב ותלמידיו

בקיאותו בכל חדרי תורה, וחריפותו העצומה, עמדו לו כשיסד בווישניצא את ישיבתו המפורסמת, וכל בחור וטוב בעיר ובערים הסמוכות נמשכו אליו. כוחות עצומים השקיע בייצוב הרמה הרוחנית של הישיבה, בהדרכת צעירים בעלי־כשרון לטפחם תלמידי חכמים וגדולי תורה, ובחינוכם ליראי שמים ועובדי האלקים. בכל יום ויום הגיד לפניהם את שיעוריו ובליל ששי נהג ללמוד עמהם עד אור הבוקר. בנו רבי בנציון הי״ד הכין לדפוס ספר גדול בשם ,,עשר דרשות״ שהכיל חלק מדברי־פתיחה שהשמיע רבי שלמה׳לי בישיבתו בתחילת כל זמן, והדברים ,,היו מיוסדים על אדני הפלפול והדרוש, דברים נפלאים ומחודדים״, אך בפולמוס של מלחמת־העולם־א׳ נאבדו כתבי־היד ולא איכשר דרא ליהנות מברכתם.

גם דאג בעצמו לצרכי מחייתם וכלכלתם של תלמידי הישיבה בדרך כבוד, והיה נודד על־פני ערים ועיירות במדינה להתרים ולאסוף כספים לאחזקת עמלי תורה באש״ל, מבלי לראות בכך משום פחיתות־כבוד לעצמו. לפעמים אף נאלץ להיכנס בעול חובות כספיים בגלל מצוקת הישיבה.

ומעשה שהגיע לבית דודו רבי אהרן הלברשטאם זצ״ל גאב״ד צאנז, וכשהוגשה לפניו ארוחה דלה, התנצל הדוד, באמרו, שאיננו אשם בדבר (,,איך בין נישט **שולדיג**״) כי לא ידע מראש על בואו. השיבו רבי שלמה׳לי ברמז מליצי שקוף: ,,אלמלי הייתי אני מכין סעודות כאלו לתלמידי, גם אני לא הייתי חייב״ (,,וואלט איך אויך נישט גיווען **שולדיג**״)...

היו זמנים שהמצוקה הכספית, בגלל צרכי התלמידים, הורגשה בביתו באופן בולט. רבי שלמה׳לי נתן הכל עבור בני הישיבה, וטען שכלכלתם קודמת לצרכיו האישיים, חי בדחקות רבה. ורעיתו הרבנית רבקה הענא, לא זו בלבד שהסכימה אתו וסבלה ברצון את המחסור והדלות, אלא שמרוב אהבת תורה נתנה בעבוט את תכשיטיה מתקופת הנשואין, כדי ללוות כספים לאחזקת הישיבה.

אמא של מלכות

אגב: הרבנית רבקה הענא ע״ה, אשת חבר כחבר, מלבד שהצטיינה בצדקותה ובפיקחותה, היתה גם מלומדת גדולה. בין השאר ידעה בעל־פה את כל עשרים וארבעה ספרי הקודש, ורכשה לעצמה בקיאות נדירה בפיוטי הקדמונים, ביוצרות ובנוסחאות התפילה.

וכבר היה מעשה שישב אצל בעלה רבי שלמה׳לי אורח חשוב, הוא הג״ר ישראל שרייבר זצ״ל מירדינוב (חתן אחותו של ה,,דברי חיים״ מצאנז) ושאל מפיו: מנא הא מילתא דאמרי אינשי ,,מלאכים שלאפ׳ן נישט״ (=אינם ישנים)? אמר לו רבי שלמה׳לי: ,,מן הסתם יש מקור לזה״ ולא פירש יותר. אולם הרבנית רבקה הענא, שישבה בחדר סמוך ושיחתם הגיעה לאזניה, קראה אליה את בנה רבי בנציון, שהיה אז ילד

רך, ואמרה לו: היכנס אל אבא ואמור לו שהמקור נמצא במחזור, ביוצר לשחרית יום ב׳ דסוכות ,,ושינה אין ברפידתם ותנומה אין ברביצתם״ (של המלאכים) ומרוב ענוה וצניעות הוסיפה והזהירה אותו במפורש ,,אבל תזכור לא לגלות שאני אמרתי לך״.

לבסוף כשנכנס ואמר לאביו את המקור, התפעל רבי שלמה׳לי ושאל ,,מי הגיד לך את הדבר הזה״, וכאשר הילד שתק ולא השיב, כפי שהזהירתו אמא, ציוה עליו בפקודת כיבוד־אב לגלות מי הגיד לו, עד שנאלץ להפר את שתיקתו ותפס בלשון־ערומים לאמור: ,,אבל אמא ציותה עלי אשר לא אגיד...״

ילדי רוחו

במרוצת השנים יצאו מבית־מדרשו של רבי שלמה׳לי דורות שלמים של תלמידי חכמים, ומהם שהתפרסמו כגאונים מופלגים, כדוגמת: רבי שמואל פירר גאב״ד קראָס, רבי אלתר יחיאל נבנצאל גאב״ד סטניסלאַב (ולפני כן שימש דומ״ץ בווישניצא לצדו של רבי שלמה׳לי), רבי בצלאל ישעיה ברנשטיין דומ״ץ בירושלים, רבי מרדכי רוטנברג גאב״ד אנטוורפן, רבי דוד דובריש מייזליש מאויהל מחבר שו״ת ,,בנין דוד״, רבי שמואל אהרן מילר אב״ד לאבובה, ואחרים. אף בעלי תריסין שלא למדו מפיו במישרין, נהגו לבוא אליו מפקידה לפקידה ולפלפל בהלכה, אם כדי לברר שמועותיהם ולהאזין לחידושיו, ואם כדי להיסמך ממנו בהורמנא דרבנן. לדוגמא ייזכר הגאון הנודע רבי אליעזר דוד גרינוולד, גאב״ד סאטמר, ומחבר שו״ת ,,קרן לדוד״, שכפי הכתוב בהקדמת ספרו זכה לקבל כתב סמיכה מרבי שלמה׳לי.

ויש בנותן־ענין להזכיר פה את הסיפור מרבי אריה לייב בלוך זצ״ל אב״ד לאבובה (שהיה מה,,יושבים״ אצל הרבי ר׳ צבי הירש מרימינוב זצ״ל ואח״כ נסע לצאנז), אשר לעת זקנתו ביקש לעלות לא״י ואסף מעות מנדיבי לב לצורך ההוצאות, אך בגלל מחלת זוגתו נבצר הימנו לנסוע, והפקיד את המעות אצל הרבי ר׳ שלמה׳לי בתנאי שאם לא יזכה לעלות ויבוא יומו בחו״ל, יחלק האדמו״ר את הכסף לעניים מסויימים בארץ־ישראל בהתאם לרשימה שערך בכתב־ידו. כיון שנתבקש רבי אריה לישיבה של מעלה, קרא הרבי אליו את משמשו, ר׳ אלתר קלנדר ע״ה, ונתן המעות עם הרשימה בידו לשלוח אל האנשים בא״י המחאות־דואר בסכומים הנקובים בה. כעבור ימים אחדים קרא הרבי אליו את ר׳ אלתר ושאל אם מילא את השליחות בדבר המעות לעניי א״י. ר׳ אלתר ענה בחיוב. הורה לו הרבי להביא את האישור על המשלוחים שקיבל מבית־הדואר, שבו היו מפורטים הסכומים שנשלחו לכל איש בנפרד, והצביע לפניו על כך שהחליף את הסכומים בשני מקרים, לאחד שלח פחות מדי ולאחד יותר מדי, עם שהוא משלים את הסכום החסר מכיסו ומבקש מר׳ אלתר לשלוח מיד את היתרה ע״פ הכתובת של האיש בארץ ישראל.

אחר־כך סיפר לר׳ אלתר: הרב מלאבובה ז״ל נראה אלי בחלום הלילה והחזיק לי טובה בעד משלוח הכסף, אבל התמרמר שלא מילאו אחרי צוואתו בדייקנות, פחתו והוסיפו מהסכומים. הבטחתיו, איפוא, שאתקן הטעות...

והוסיף: בהזדמנות זו שאלתיו: ,,מה אומרים על הבחורים שלנו במרום?״ והכוונה היתה לתלמידי הישיבה בווישניצא. והשיבני: ,,הלא המה מאירים!״ (,,זיי לייכטען דאך!״)

חכם הדור

במקביל לפירסומו של האדמו״ר כמרביץ תורה, יצאו מוניטין שלו כמשיב ופוסק־הלכה, מגדולי הדור. תשובותיו ההלכותיות, שהעידו על עושר רוחו, לא נשתמרו לדורות, וחבל. אפס קצהו נשקף ממספר אגרות בעניני הלכה שנכללו בספר ,,מכתבי קודש״ ובספריהם של חכמי התקופה. הגרי״א איטינגא רבה של לבוב כותב אליו בספרו (שו״ת מהרי״א הלוי חלק ראשון סימנים קכ״ה וקמ״ג) מתוך הערצה יתירה, וכמוהו כן הגר״נ לנדא מאושפיצין בשו״ת ,,כנף רננה״, והג״ר אהרן מביאלה־בילין בספרו ,,מגד ארץ״. זה האחרון מכנהו בתארים: ,,אלופי ורבי בחכמה, הגאון הקדוש, חכם הדור״.

פרק ששי

לעזרת ה׳ בגבורים

העומד בפרץ

מיום שעלה על כסא הרבנות דק״ק ווישניצא, לא התגדר רבי שלמה׳לי בעיר הנתונה למרותו בלבד, כי אם פרש את מצודתו למרחקים. למרות גילו הצעיר, יחסית, התייצב בשורה הראשונה של גדולי ישראל הלוחמים למען כבוד השי״ת ותורתו. קנאת ד׳ בערה בלבו. וקיים בנפשו ,,לא תגורו מפני איש״, כשיצא למאבק נגד פורצי גדרות מחוגי ה,,משכילים״ וה,,מחדשים״, אשר ניגפו מרוחות הזמן וסרו מדרך ישראל סבא.

כבר בחורף שנת תרמ״א אנו מוצאים אותו מנהל מערכה עזה נגד ,,רב״ פלוני מדמביץ, שהתיר לגרש אשה בעל כרחה, והיא פירצה מסוכנת בכרם בית ישראל. במכתב גלוי שפירסם בנדון זה בעתון ,,מחזיקי הדת״ לבוב (מתאריך ט״ז אדר ב׳ תרמ״א) כותב רבי שלמה׳לי בין השאר: ,,חי נפשי כי אינני מכיר את המסדר (הגיטין) ואין לי שום דין ודברים עמו לא בעניני ממון ולא בעניני כבוד, רק אשר עגמה נפשי ולבי דוי מגודל המכשולות״.

חלקו בהקמת ארגון „מחזיקי הדת״

כמו־כן התמסר לפעול באופן נמרץ לביסוס אגודת „מחזיקי הדת״ של חרדי גאליציה, מיסודם של האדמו״ר רבי יהושע׳לי מבלז זצ״ל והג״ר שמעון סופר זצ״ל גאב״ד קראקא, כשהוא פונה ומזרז לכל יראי השם שיצטרפו לארגון וישתלבו במערכותיו. לשם מטרה זו נדד על פני ערים ועיירות בגאליציה, כדי לדבר על לב הפרנסים בכל קהילה שיצהירו גלוי על התנגדותם לחברת „שומר ישראל״ בלבוב (אירגונם של חוגי ה„משכילים״) ולייסד בכל אתר סניף מקומי של „מחזיקי הדת״.

באגרת לראשי הקהל בעיר טורנא הבהיר רבי שלמה׳לי כי „כל המונע עצמו מלבוא בברית „מחזיקי הדת״ לא ידמה בעצמו שהוא בשב ואל תעשה, רק הוא מחזיק בידי מנגדינו, ועתיד ליתן את הדין...״ (מכתבי קודש אות ט״ז). במכתב אחר (שם אות י״ז) אל ראשי הארגון בלבוב, מתאר הרבי את מהלך ביקורו בעיר בוכניא כדי לייסד שמה סניף ל„מחזיקי הדת״.

באגרת קודמת ששלח אל ראשי הארגון (שם אות י״ד) מביע רבי שלמה׳לי את השקפתו על דבר נחיצות הארגון ומעריך את הישגיו הראשונים בשורות הבאות: „הן זה כשנה ומחצה אשר יסדתם הח״ק עפ״י דעת ופקודת רוב גדולי הדור וצדיקי הזמן, למען לחזק דת תוה״ק ולרפאות כל בדק אשר באו פריצים וחיללוה, ורצונם ח״ו לעקור את הכל לחלל כבוד התורה הקדושה, ולעשות תקנות וסדרים לבנ״י אשר לא כתורה. ואתם עמדתם נגדם להפריע מעשיהם ולבטל מזימתם הרעה, וחפץ ד׳ בידכם הצליח, אשר לא הנחתם הפורץ לעלות על שארית עמו בית ישראל, ולמשול רשע על עם ד׳ הנדחים

והנדכאים בגולה בין הערב רב, המה רשעי הדור ופורצי גדר תוה״ק בעוה״ר, אשר רצונם למשול עלינו בעת אשר ניתן דרור וחופש מאת מלכי האומות, ויט עלינו חסד לפני המלך החסיד והרחמן, וניתן רשות לקיים כל התורה הקדושה באין מפריע ומשבית כלל וכלל, רצו הערב־רב רשעי ישראל לעשות סדרים ותקנות אשר לא כדת של תורה ולהכריתנו, ואתם השבַּתם אותם מעבודתם העבודה זרה הזאת, ולא נתתם אותנו למרמס לפניהם. תהי משכורתכם שלימה מאת ה׳ ופועל ידכם ירצה...״

על התארגנות החרדים כחטיבה עצמאית ועל שחרורם מאפוטרופסות של פורקי עול

גישתו למכלול היחסים בין זרמי הציבור היהודי נבעה מתוך רחבות־אופקים ומבט מפוכח. בנו רבי בנציון הי״ד מוסר ששמע מפיו כי ,,עיקר הריב המתהווה בישראל איננו בין הצדיקים הגמורים לרשעים גמורים, כי מרוחקים ומובדלים המה זה מזה, אלא שיש אנשים צבועים... ומראין עצמם ככשרים... ומהלכם בין הצדיקים... והם הגורמים למחלוקת בעדת צדיקים... ולהיפך יש אנשים ישרים בלבותם רק שנתפסו ר״ל בכמה ענינים ושמו דרכם עם הרשעים, ובהתחברם יחד יתעוררו ביניהם מדנים ומחלוקת... וזה שהתפלל דוד המלך ע״ה ,,היטיבה ה׳ לטובים ולישרים בלבותם״, עשה לנו רבש״ע טובה זו שהטובים והישרים בלבותם יהיו חטיבה בפני עצמה, ,,והמטים עקלקלותם״, אלו הצבועים ,,יוליכם ה׳ את פועלי האון״ להתחבר עמהם ולהיות חטיבה בפני עצמה, כי אז כאשר תחדל הערבוביא וכל טיפוס יתחבר עם בני מינו לבדם תשקוט המחלוקת בינינו ויהיה ,,שלום על ישראל״.

ועד כמה הרחיק לכת בפעילותו להגנת יראי השם ולזקוף קומתם, ולהפקיע את האפוטרופסות על הציבור היהודי מידיהם של פורקי העול, ניתן ללמוד מן העובדה, שאפילו כאשר נערכו בחירות ל,,לשכת המסחר״ בעיר קראקא, שנת תרמ״ה, מצא רבי שלמה׳לי מחובתו לפרסם קריאה אל הציבור שיבחרו בנציגים חרדים דוקא, ולא ישעו לתעמולת הפורצים, אם כי המדובר אינו לכאורה במוסד בעל השפעה על חיי הדת ושמירת התורה וכיו״ב.

בפתיחת הכרוז הבהיר שאמנם ל,,לשכת המסחר״ צריך לבחור את האנשים המתאימים לכך מצד כישוריהם וידיעותיהם בענפי הכלכלה, הן מבני ברית הן משאינם בני ברית, ואין מדרכם של גדולי ישראל להתערב בתחום זה, באשר איננו קשור בשום נושא דתי כלשהו. ,,אמנם מעת אשר השתררו עלינו ההולכי־קדימה מבני עמנו (,,יידישע פארט־שריטלער״) ולוקחים להם שבט המושל וחלק הכבוד בכל הבחירות הן ראשי העדה בכל עיר ועיר (,,געמיינדע ראטה״) הן ראשי הקהלה (,,קולטוס ראטה״) הן נבררים ללשכת המסחר (,,האנדעלסקאמער ראטה״) הם קופצים בראש, ועי״ז הם פוסעים על ראשי עם קודש גם בהתנהגות תורניות ועניני הדת, דברים המוזרים להם, יען שלפעמים גם איש היראּ ונזהר בדרכי תוה״ק בכל פרטי׳ ודקדוקי׳ מוכרח לקבל דבריהם עפ״י הכרח ואונס, ועל ידי זה הם מחלישים כח התוה״ק בעוה״ר, באמרם אשר להם לבד ניתנה הארץ וידמו בנפשם אשר ע״י מעשיהם לא טובים ינחלו שני עולמות ח״ו, בעניני מדיניות ומסחרי עוה״ז רק הם היודעים והמבינים, והם היושבים בראש בעניני דתוה״ק שמירת ש״ק ואכילת דברים המותרים, התמנות בעלי הוראה, שוחטים, חזנים, שמשים,

גבאים דבתי כנסיות ומדרשות רק להם לבד, האמנם כי בזה אינם יודעים ואינם מבינים אולם הלא בידם הכח והעוז ורוצים להכריח הכל עפ"י התוקף אשר בידם". אי־לזאת השעה מחייבת לחזק ידים רפות, שלא להניח שבט הרשע על גורל הצדיקים, ולבחור „רק מהאנשים היראים הנכבדים משכילים ונבונים אשר חפצם בחיזוק וקיום דתוה"ק, ואז בעזה"י נלך בטח אשר לא ישתררו עלינו שונאי נפשנו ושונאי דת תורתנו הקדושה".

נגד הזרם

ודייק רבי שלמה'לי בלשונו: „שונאי נפשינו" דייקא. „שונאי" ולא „שנואי". מרגלא בפומיה: מצינו בגמרא שאמר רשב"י „ארבעה הקב"ה שונאם ואני איני אוהבם". ולכאורה: אם הקב"ה שונא אותם בפועל, למה רשב"י רק נמנע מלאהוב אותם, ואינו שונא ממש? אלא לפי ששנאתו של הקב"ה היא שנאה צרופה, אבל באדם אמרו חכמים (ראה תוספות פסחים קי"ג ע"ב ד"ה שראה) דמכיון שהוא שונא לחברו בעל עבירה, גם חברו שונא אותו, כמים הפנים לפנים, וממילא באים לידי שנאה יצרית גמורה. אמר, איפוא, רשב"י: אני, בשר ודם, שמתוך שנאה לשם־שמים עלול לבוא לידי שנאה סתם, די לי אם „איני אוהבם".

מאבקיו נגד זרמי התקופה המודרניים מצאו ביטוי נוקב בשיחותיו הקדושות כשערך השולחנות בימי שבת ומועד. בחן־מליצתו פירש פעם את דברי המשנה (זבחים כ"ט) „כל שמחשבת הזמן קדמה למחשבת המקום פיגול ויש בו כרת", אדם המתחשב עם רוח הזמן ונותן־לה דין קדימה על מחשבת המקום ברוך הוא, מחשבותיו פיגול, ונכרת משרשו ומכלל

ישראל. ,,ואם מחשבת המקום קדמה למחשבת הזמן״, פירוש, גם אם זה אדם שמחשבת המקום ברוך הוא קודמת אצלו, אך מכל־מקום אינו זונח לחלוטין את מחשבת הזמן, אלא מתחשב ברוח התקופה וסוטה פה ושם מדרך הישרה, הנה אף שלא הוציא את עצמו מן הכלל, ואיננו בכרת, בכל זאת פסול הוא – לעולם אל יתחשב אדם ברוח הזמן מאומה.

פעם בשבת פרשת ,,נצבים״ פתח ודרש במקרא ,,והיה בשמעו את דברי האָלה הזאת והתברך בלבבו לאמור שלום יהיה לי״. יש קלי דעת, אמר, הסבורים שאין צורך לקיים תורה ומצוות בפועל, די לאדם בזה שיש לו לב טוב, לב יהודי חם, מלא חמלה וחנינה, ואין אלו אלא דברי הפושע שנזכר בתורה, המתברך ,,בלבבו״, די לי בזה שיש לי לב יהודי טוב, ואשר ,,לא יאבה ה׳ סלוח לו״, הוא עצמו אינו רוצה שה׳ יסלח לו, כי בהתאם להבנתו אין פה בכלל על מה לסלוח, הרי לב טוב יש לו והוא נקי עון. אולם הכתוב אינו מכסה על אחריתו: ,,כי אז יעשן אף ה׳ וקנאתו באיש ההוא״.

וכך כותב רבי שלמה׳לי באגרת לאיש נגיד ממיודעיו שאפפו אותו צרות הרבה: ,,בדבר אשר שמעתי מהחולי של זוגתו תחיה, ובתו תחיה שאינה בבריאות, ובנו שי׳ אשר נחלה ר״ל – הנני מודיע לו אשר לדעתי באם יקבל עליו שלא יניח את בנו שי׳ ללמוד חכמות חיצוניות ולימודים זרים, רק ילביש אותו מלבושי יהודים, ויקבל עליו להדריכו מהיום בדרכי אבותינו כאשר התנהגו אחב״י מימי קדם, בעז״ה ישובו כולם לבריאותם ושום רעה אליו לא תאונה...״

על משמר החינוך הכשר

במיוחד דיבר רתת נגד מחבלי כרמים ששלחו יד לפגוע בחינוך הכשר של ילדי ישראל וניסו להדיח את בני הנעורים בחלקלקות פיהם שילמדו חכמות חיצוניות וכיו"ב.

בספרו „עטרת שלמה" פרשת וישלח ביאר את הדו־שיח שהתקיים בין יעקב ועשו בנימה אקטואלית. אמר עשו ליעקב „נסעה ונלכה ואלכה לנגדך", כלומר, אף שהולך אני בדרך שהיא „לנגדך", בניגוד להשקפותיך, מכל־מקום עוד יש כר נרחב לשיתוף־פעולה בינינו בדברים שאתה זקוק להם לצרכי הקיום בעוה"ז, כגון „ללמד את בני יהודה כתב ולשון עמים בכדי שיהיו משכילים בחכמות חיצוניות ויוכלו לעמוד בחצרי מלכים ובטירותם". שְׁלַח, איפוא, את בניך לבתי ספר („שקאלעס") שלנו ללמוד ביחד עם בני עשו את הידיעות הנחוצות להם, „ואלכה לנגדך", וזה לא יעכבם מלהישאר בדרך התורה המנוגדת לשיטתו של עשו „ויוכלו להיות יהודים תמימים שומרי תורה אף שיהיו מלומדים באוניברסיטאות". ככה דיבר עשו בהעמדת פנים, כאילו לטובה מתכוון (אלא רש"י הקדוש בא ומפענח לנו צפונותיו: „לנגדך" – בשוה לך. עשו אינו מתכוון שישארו מנוגדים לשיטתו, כי־אם להיפך, שיחמיצו וישתוו עמו בהשקפה אחת), אבל יעקב שירד לסוף דעתו השיב מיד: לא! „אדוני יודע כי הילדים רכים", אם אֲשַׁלְּחֵ אותם מלפני חושש אני לשריפת נשמתם, אולי אם ידפקום יום אחד „ומתו כל הצאן", ויהיו ח"ו בבחינת רשעים הנקראין בחייהם מתים. אלא מוטב „יעבור נא אדוני לפני עבדו", למד אתה, עשו, חכמות חיצוניות ותתקדם בעזרתם על במתי ההצלחה, „ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר אתי ולרגל הילדים", אני מוותר על ההתקדמות ומעדיף

להישאר איתי ולחנך הילדים ברוח ישראל סבא, ,,עד אשר אבוא אל אדוני שעירה'', עד ביאת המשיח. ועדיין לא הרפה עשו. אמר: ,,אציגה נא עמך מן העם אשר אתי''. אם חושש אתה לשלוח את ילדיך לבתי ספר שלנו, פן יתרועעו עם בני עשו וילמדו ממעשיהם, מוטב אֶשְׁלַח אליך מורים, שִׁילַמְּדוּ ויורו את החכמות החיצוניות בין כתלי הישיבות שלך, ויהיו מושלמים בכל חכמה ומדע, למצוא חן בעיני כל רואיהם. אמר לו יעקב: ,,למה זה אמצא חן בעיני אדוני'', למה לנו למצוא חן בעיני הגויים, הלא כל ישעי וחפצי לחנך את הילדים לעובדי השם ועושי רצונו, ותו לא מידי.

ברוח הדברים האלה דיבר פעם אחת נגד פורקי העול, בעת שביקשו אחדים מהם לייסד במדינת גאליציה ,,בתי יתומים'', שמה יקבלו הילדים חינוך מתנכר לה' ולתורתו. אמר: כתוב בספר תהלים ,,יתום ואלמנה יעודד ודרך רשעים יעוות''. פירוש: מדתו של הקב''ה, מקור הקדושה, היא לעודד את היתום ואת האלמנה. אבל דרך רשעים, דרך זו שהרשעים בחרו בה לעודד היתום, יְעַוֵּות, דרך זו סופה עיוות וקלקול. ,,שכל דרכם אפילו מה שנראה לעין שהוא מעשה טוב הוא מלא רשעות''.

עוד מרגלא בפומיה: ,,זלעפה אחזתני מרשעים עוזבי תורתך'', אין ,,עוזבי'' אלא לשון הנעזרים בתורתך (כמו ,,עזוב תעזוב''), אמר דוד המלך ע''ה: חיל ורעדה יאחזוני מאותם אנשים מפירי תורה, האומרים לצורך מזימותיהם **להיעזר** בראיות מן התורה...

פרק שביעי

לפני מלכים יתייצב

להפר מזימה

באחד הימים יזמו ראשי הקיסרות באוסטריה לחייב בחוק מיוחד כל רב יהודי להצטייד בתעודת־בגרות של בי״ס אזרחי כללי. משמעות החוק היתה לאלץ את בני הישיבות ללמוד השכלה חילונית, סכנה רוחנית עצומה, וביוזמים תמכו חוגי ה,,משכילים״ בראשות ציר הפרלמנט בווינה ד״ר בלוך, יהודי יליד גרמניה, שאמנם הצהיר על עצמו כיהודי דתי־לאומי שומר מצוות, אך השקפותיו בנוגע לחינוך תורתי היו רחוקות מאד מהלכי־רוחם של חרדי גאליציה.

התייצבה, איפוא, משלחת רבנים מראשי ,,מחזיקי הדת״ לפני מיניסטר החינוך האוסטרי לדבר על לבו שיעביר הגזירה. בראש המשלחת עמד האדמו״ר רבי יהושע מבלז. לדובר המשלחת נבחר רבי שלמה׳לי, אשר חננו השי״ת בלשון למודים, הוצק חן בשפתותיו, וכל עמי הארץ ראו כי שם ה׳ נקרא עליו. הוא פתח ודיבר לפני השר בנימוס, בנעימה, אבל בשפה ברורה: ,,אדוני השר! יש בפלכי גאליציה רבבות אזרחים יהודים אשר לא יסורו ממסורת אבותיהם אף כחוט־השערה, האין לקיסרות חפץ בהם, ותעדיפו להמיר אותם דוקא ביהודים מודרניים נוסח גרמניה ואוסטריה, אשר

מתביישים בקלסתר היהודי המקורי ובתלבושת המסורתית שלנו?״ השר השיבו ברתיעה, כי אין לשלטונות שום כוונה להצר רגליהם של יהודים חרדים, חס וחלילה, אבל ,,נבצר ממני להבין פשר התנגדותכם לחוק המוצע שאפילו ד״ר בלוך, אדם דתי, תומך בו״. ,,ראיתי בפרלמנט במו עיניי״ הוסיף השר ,,איך כשהגיע זמן תפילת מנחה פרש ד״ר בלוך מן הדיונים ועמד בקרן־זוית להתפלל, הוא אדם דתי, ובודאי יכולים לסמוך עליו שהחוק דנן אינו מתנגד לדת שלכם״.

בנפשנו הדבר

דברי השר בהסתמך על ד״ר בלוך ה,,דתי״ גרמו לחברי המשלחת מבוכה גדולה. אולם רבי שלמה׳לי התרגש ואמר בדמעות: ,,ד״ר בלוך כשלעצמו, יליד גרמניה, יכול להיחשב אדם דתי, אבל אינו מסוגל לשאת באחריות עבור המוני החרדים שלנו. הוא לא גדל באוירה הטיפוסית של היראים בגאליציה, ואיננו מכיר בכלל את הרגישות המיוחדת שלנו לכל שינוי קל מצביון החיים המסורתיים, אשר בנפשנו הוא״. הדברים שיצאו מעומק הלב ריככו את לבו של השר הנכרי, שהשתכנע מכנות הדברים שנאמרו, והבטיח על־אתר להימנע כליל מביצוע הגזירה. כשיצאו, חיבק האדמו״ר מבלז את רבי שלמה׳לי בהתרגשות רבה: ,,היתה למר סיעתא דשמיא... עמדה לו זכות אבות...״

וראו כל עם הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך

הנה כי כן נתקיימו בו דברי שלמה המלך: ,,חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתייצב״. גם כשעבר פעם הקיסר פרנץ יוזף במחוז בוכניא, אלול תרמ״ט, הציג מושל המחוז את

המשב״ק אצל האדמו״ר מהר״ש זצ״ל
ר׳ אברהם גבאי ע״ה

רבי שלמה׳לי לפניו ולאחר שבירך ברכת ,,שחלק מכבודו״ שקע הקיסר בשיחה ארוכה עמו. נכדו האדמו״ר רבי שלמה מארה״ב מוסר כמה וכמה פרטים מענינים מפגישה זו:

הקיסר הופיע ברציף הרכבת בבוכניא כמהלך חצי שעה מווישניצא. הרבי ר׳ שלמה׳לי עם טובי הקהל המתינו עליו תחת חופה מפוארת וספרי תורה בזרועותיהם, ידיו של הרבי נתונות היו בכפפות משי לבנות, ולפניהם עמדו אנשי כמורה. כשבא הקיסר חלף בלא עיכובים על־פני הכמרים, דרש בשלומם בנענוע ראש והמשיך ללכת, עד שהגיע אצל הרבי ר׳ שלמה׳לי ונעמד לשוחח אתו; ואף כשראש הטקס שלף את השעון להראות לו שכבר מאוחר, לא שת לבו אליו, והמשיך בשיחה. אח״כ בהיפרדם התרחקו זה מזה ג׳ פסיעות אחורנית והתקרבו שוב הרבי והקיסר את ג׳ הפסיעות בקידה הדדית, ובלחיצת ידים, וככה התרחקו והתקרבו עוד שתי פעמים עד שהרבי נשאר לבסוף על עמדו והקיסר המשיך בדרכו.

בימים ההם ניתן למאורע פרסום רב, ובעקבותיו רמה קרן ישראל, שכן הקיסר התרשם מאד מאישיותו ודיבר אח״כ בשבחו. אנשי בית־המלוכה סיפרו שהקיסר נרתע ממבט־עיניו של הצדיק כשהסתכל עליו. ואילו משמשו של הרבי, ר׳ אברהם, סיפר ששאל את הצדיק אם הרגיש כלשהו ,,מורא מלכות״, והשיבו בפליאה: ,,אני ממנו? הוא ממני!״

פרק שמיני

ממשיך שושילתא דדהבא

התקשרות בלב ונפש

בימי שבתו בווישניצא גדלה מאד עדת החסידים שהתקשרו אליו בלב ונפש. בתוכם היו רבים מחסידי צאנז, שראו בו ממשיך טבעי לשושלת, אף שעדיין חי בשינובה דודו הצדיק רבי יחזקאל זצ״ל, אשר הוא עצמו – רבי שלמה׳לי – נהג להסתופף בצלו. רבי שלמה׳לי, צדיק חונן ונותן, לא יכול היה לעמוד בהפצרות החסידים שביקשו להתחמם לאישו.

מלא ענוה כרימון, משפיל ברך, נשבר לבו בקרבו מן הכבוד והגדולה שחלקו לו. הרבי, בכנות גמורה, לא הבין מדוע החסידים כביכול ,,נטפלו״ דוקא אליו. אולם ככל שהוקשה בעיניו דבר זה יותר גדלה עדת החסידים יותר ויותר. נכדו רבי שלמה מספר, שפעם אחת נפגש הסבא עם חבר נעורים שלו, איש חסיד ולמדן מופלג, שכיהן ברבנות בעיר גדולה, אך למעלתו שלו כרבן של חסידים לא הגיע. שאל אותו החבר: אולי תדע להסביר מה ביני לבינך, הלא שנינו יודעים כי משום בחינה אינני נופל במדרגות ממך, גם יחוס שלי אינו קטן משלך, ומדוע ירוצו החסידים רק אחריך ולא אחרי? השיבו רבי שלמה׳לי: אף אני מתלבט בשאלה גדולה זו, מדוע לא נעשית אתה רבי גדול? ואולי היא הנותנת, כי משום שאני

דואג למה החסידים לא נוהרים אליך, ואתה דואג למה החסידים כן נוהרים אלי, מזה הטעם עצמו משתלשל הענין שיבואו אלי ולא אליך...

שפע רוחני רב־אנפין

התפילות, השולחנות הקדושים בימי שבת ומועד, הניגונים והזמירות בנוסח צאנז ורופשיץ גרמו לחסידים עליית־נשמה ושימשו להם מעין לא־אכזב ליניקה רוחנית בכל ימות השנה. רבים התחילו לבוא אל האדמו״ר הקדוש כדי להיפקד בפקודת ישועה ורחמים, מי שביקש מפיו עצה ותושיה, ומי שבא לקבל ברכה ולהיוושע בזכותו, באשר יצא לו שֵם כפועל ישועות ואיש מופת. צדיק גוזר והקב״ה מקיים. בני בינה, פרחי חסידים שחיפשו דרך לעלות בהר השם, היו משימין אזניהם כאפרכסת להקשיב לשיחותיו הקדושות, שהאירו עיניהם להתעמק ולהבין בסוגיות של עולם שנה ונפש.

נתיב בחסידות

מתוך מעט רסיסי רעיונות שֶׁשָׂרדו מתורת רבי שלמה׳לי, ונדפסו בקונטרס ,,עטרת שלמה״, ניתן לעמוד על העושר הרוחני שהיה אצור באסמי רוחו ולקבל מושג על ארחות־החיים שהיתווה לאנשים המקושרים אליו. גם אגרתו הידועה אל רבי אליעזר דייטש זצ״ל אב״ד בוניא בענין מעלת התפילה (מכתבי קודש אות ז׳) נחשבת אבן־יסוד במשנת חסידים ומהווה מפתח נפלא להיכנס בשערי עבודה שבלב.

פעם שאלו אותו: איך קיימו ישראל במדבר מצות צדקה? הלא ירד המן לכולם בשווה, עומר לגולגולת, וגם המלבושים גדלו עמהם כחומט ולא הוצרך איש לשום דבר? והשיב: עָשׂו

צדקה בדעת, בהשגה. כי הנה המן מתהפך היה לכל טעם שהתאוו, אבל העני אשר מימיו לא באו מעדנים לפיו לא ידע מה ,,לכוון״ בעת האכילה, אם לא שהתחסד עמו איש עשיר המורגל בפטומות ויעץ לו שיחפוץ בבשר ודגים ולא יסתפק בבצלים ופת קיבר. אף הוא, רבי שלמה׳לי, בעושר השגותיו התחסד עם הבאים בצל קורתו להטעימם טעם עילאי בקדושת התורה (אשר כדברי חז״ל ,,לא ניתנה אלא לאוכלי המן״ ומתהפכת לכל טעם) ובקדושת שבת־מלכתא (אשר גם עליה נאמר ,,ברכו וקדשו במן״ לרמוז לסגולה הנזכרת שכל אחד טועם בה כפי השגתו) ומשלהב בהם את התשוקה הרוחנית לכל ימי חלדם.

אור שבת מלכתא מורגש בחושים

בנו האדמו״ר רבי בנציון הי״ד אומר בספרו ,,קדושת ציון״ חלק שני (עמ׳ קמ״א) ש,,מי שיש לו עינים מאירות יוכל להרגיש ביום הש״ק את עצם אור קדושת שבת על כל צעד וצעד, ואין ההרגש בא ע״י שמענג את השבת בג׳ סעודות ובמאכלי מעדנים, כי אם להיפך, קדושת שבת קיימת ועומדת מאליה ומרחפת באויר בלא שום איזו פעולה אלא בגלל קדושת שבת נצטווינו גם על עונג שבת״ – כפי שמקובל אמר ככה לרגלי מעשה שהיה: פעם אחת ביום ששי שהה רבי בנציון ביחד עם אביו הקדוש בבית חולים שבעיר וינה, לרגלי ניתוח שעשו לו באזנו, וקידש עליהם היום עוד בטרם הספיקו לשוב אל אכסנייתם שנמצאה בריחוק מקום. שָׁבְתוּ, איפוא, במלון הסמוך לביה״ח ואכלו בסעודות השבת מאכלי חלב. גם לטבול במקוה לא יכלו אז. והנה אומר רבי שלמה׳לי אל רבי בנציון: ,,ראה, בני, אף שלא טבלנו במקוה היום, ולא סעדנו

אגרת התפילה ששלח האדמו״ר רבי שלמה זצ״ל
אל הגאון רבי אליעזר דייטש זצ״ל אבד״ק באָניהאד
מגדולי הונגריה ובעל שו״ת ,,פרי השדה״

תפארת גדולה ועטרת ישועה, לכבוד אהובי יד״נ
הרב הגאון הגדול המפורסם, סוע״ה, פאר הדור
תפארת הזמן חמדה״י, נ״י ע״ה פ״ה, כו׳ כקש״ת
מו״ה אליעזר דייטש שליט״א האבדק״ק באניהאד,
לנצח יהל אורו.

אהדש״ת אל נא יפלא בעיני כ״ג איהור תשובתי לאשר כבר הודעתיו כי מכתבו הראשון לא הגיע לידי, מסיבה לא אדע שהרה, ולא ידעתי איפוא תוכן הדברים עד אשר קבלתי קונטרסו הנדפס, ומטרדותי הרבות לא נתנני העת לעיין בדבר, עד היום אשר לקחתי לי מועד להשיבו למען כבוד ה׳ ותורתו, וזה החלי בעזר צורי וגואלי. ע״ד אנשי העיר, אשר הנהיגו מנהג ביש, לבלתי שמוע קולם, בבואם אל הקודש, למקום מה נורא, בית הכנסת, בעת התפלה, רק כאלמים ישבו יחשו וידמו, לקול הקורא בגרון החזן. הנה בעיקר הענין מצד הדין כבר האריכו הרבנים נאוני וגדולי מדינתו הי״ו, העריכו למעניתם מקום ומוצא הדין כמבואר בשו״ע ופוסקים ראשונים ואחרונים, ואין מהצורך לפני להכפיל הדברים, כי לא בהכפל הדברים יתהזקו העינינים, אולם באתי בזה לבאר טעמן ושרשן של דברים, אשר חקרתי למצוא טעם זקנים, אשר כל דבריהם כנהלי אש בנוים על יסודי החכמה עמוקה ונפלאה, למה באמת אמרו לאמר פסוקי דזמרה בקול, ותפלה י״ח דעמידה בלחש.

ומקודם נשים לב להבין ענין התפלה שיתפלל האדם, גוף חומרי אשר בעפר יסודו, אל ד׳ היושב במרחבי מרום ולא ישיגוהו משיגי הגוף, ואין לו שום דמיון כלל, ואיך יתכן כי האדם מתהומות הארץ יגיע בתפלתו אל יוצרו שוכן שמים היושב על כסא רם ונשא,

אפס כי מאת ה' היתה זאת, כי האדם ביום הבראו דו פרצופין נבראו, גוף ונשמה יחדיו הי' לקוסה הגוף חומרי קרוץ מחומר, יסודו מעפר וסופו לעפר, הנשמה רוחני, רוח החיים הנחצבת ממקור עליון, נאצלת מזיו הדר כבודו יתברך חלק א' ממעל, ואף כי יתלכדו שני הסונים האלה יחדיו בקרב האדם עכ"ז לכל א' מהם דרך אחר לבדו, את אשר יאהב זה ישנא השני, זה יתאוה וזה ימאס, כנודע וא"א שיפעלו אצל האדם שני הפכים כאחד, בלתי אם יתגבר רוח האחד על חברו להפכו מדרכו ולהכריחו תחת סיגו, ועפי"ז פי' רבינו הגדול המהר"ל ז"ל בביאורו לאבות את המשנה לא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה, דר"ל בחלק זה שבאדם הנקרא "גוף" היינו כוח ההומרי והגופני, לזה יפה השתיקה כי נפש המדברת, הוא כוח גופני ואינו שכלי לגמרי ונפש העיוני הוא כוח שכלי וא"א לשניהם להשתמש כאחד ולזאת יפה השתיקה לגוף, היינו שכוח הגופני ישתוק כדי שיוכל כוח השכלי לעשות את פעולתו, ולכן לא אמרו לא יפה הדיבור לגוף, כי לא הדיבור הוא ההסרון כפאת עצמו רק שהשתיקה יפה לגוף (זה תוכן כונתו, אף שאין זה לשונו ממש). ובזה אמרתי לפרש מאחכז"ל בש"ס (חולין פ"ט ע"א) על הפסוק האומנם אלם צדק תדברון מה אומנתו של אדם בעוה"ז ישים עצמו כאלם, יכול אף לד"ת כן, ת"ל צדק תדברון, אשר כל עובר ישתומם ויתפלא איך יעלה על הדעת כי גם בד"ת יעשה עצמו כאלם, יחשה וידמה, אולם לפי דברי המהר"ל ניחא ודברי חכמינו ז"ל דברי א' חיים שרירים וקיימים כראי מוצקים, מה יעשה אדם בעוה"ז יעשה עצמו כאלם היינו שכוח הגופני הנוגע בעניני עוה"ז ישתוק, בכדי שעי"ז יוכל כוח העיוני, והוא השכלי לעשות פעולתו בלי מפריע, יכול אף לד"ת כן, היינו לעסוק בהם ג"כ אך בכוח העיוני השכלי, ולא להשתמש בכוח הגופני כלל, ע"ז אמרו צדק תדברון, כי באמת כוח העיוני גם אם הוא שכלי, מחלק א' ממעל עכ"ז יצר מחשבות לב האדם הבלול בחברת החומר העכור מעורב בסיגים שונים בלתי אפשר שיתקרב ויתקשר בשורשו העליון, אם לא שיבטל מקודם כל חלק כוח הגופני הנשמי וע"י מה, ע"י שידבר האדם בכוח נפש המדברת החומרות בדבורים קדושים בתורה ותפלה, ואז יתלהב לבבו המוב לקול הקורא בנעימה קדושה ויכנע גם גופני החומרי להיות קודש לד' ע"י תנועת הנהגת הדיבור בה' מנאות הפה והתנועה הנהגה הוא שכלית ומגביר אותה על הדיבור עצמו שהוא חומרי, ועי"ז ישעבד גם לבו האחוז בקרני הוד למעלה כוח ותאות

ומחשבותיו האטומים בחברת היצר ובהרגש חם יציץ ופרח בשורש נקודה הפנימית שבלב הישראל, וקרא זה אל זה בשפה ברורה ובנעימה קדושה יחדיו הדיבור והמחשבה כאחד ליחד ליוצרם ובוראם כראוי וע"ז אמרו צדק תדברון לעורר כונת ומחשבות ורעותא דלבא ובזה ימתקו דבריהם הקדושים כל הקורא בלא זמרה וכו' עליהם הכתוב אומר ונתתי לכם חוקים לא טובים, אשר גזרו אומר כי גם אם ידבר וישנה האדם דברי תורה בפיו אם לא יקרא אותם בקול נעימה שיהיו מחודדין בפיו, להם יקרא חוקים לא טובים והוא ג"כ מטעם זה כי אין יקרב האדם החומרי הטמון במחשבות מעורבות בסיגים לא טובים, לדבר בתורת ה' הנתונה מזרועות עולם מפי הגבורה, אם לא כי יבטל מקודם כוחו הגופני והחומרי ע"י הקול מעורר הכונה באימה ובכונה וביראה עצומה לפני יוצרו וכוראו, ואז אך אז יגבר כוחו הרוחני היא חלק א' ממעל, לעלות למעלה להיותה חבוקה ודבוקה בשורשה העליון כנ"ל.

ואחרי הודיע לנו א' את כל זאת נפתחו שערי אורה לעמוד בסוד קדושים אשר הורו לנו את הדרך ישכון אור בסדר התפלה כי זמרה נגעים וקול נרים בפסוקי דזמרה, איש איש כערכו וכפום שיעורא דילי', ירום בטוח קולו בדבורים הקדושים בתורה ותפלה, ואז נפשו נפש המדברת יצאה בדברו, לקשר הנוף והנשמה לעלות המה מהבל יחד, וחידותם משעשעות בלשונם הזהב לזמר עריצים להכרית החוחים והקוצים הסובבים לב האדם במחשבות בלתי מהורות. ואחרי כונת הלב הן הן הדברים הנקנין באמירה אמר"י יאי דסלקי לגבוה, וממדריגה למדריגה יעלה עד שמגיע למקום אבני שיש, שיש בו יחוד קדושה וברכה הוא היכל דק"ש, למסור נפשו ורוחו ונשמתו על יחוד קדושה יתברך ויתעלה, ונשאר אך כוח השכלי חלק א' ממעל ושניהם כאחד עולים בססילת הקודש העולה בית א', והיו לאחדים למעלה, ואז אך אז קול דממה דקה ישמע, וקול קול עוז לו במרומים, ובזה נעמו דבריהם הקדושים שלמח מהכתוב אצל חנה היא מדברת על לבה, היינו מקודם היא מדברת על לבה לעורר, ע"י דיבורים הקדושים בקול נעימה קדושה את לב האדם, ואחרי כן, היינו בתפילת י"ח דעמידה שפתי' נעות וקולה לא ישמע באשר כבר הגיעו ליחוד השם יתברך ויתעלה ומיחד אלוף יראה מארות ותקרב רנתי לפני ד', ובזה עזלים יפה דברי הסנ"א במנהגו של רב עיר וקדיש מן שמיא, רבינו הקדוש האר"י הח"י זיע"א, אשר נפשו רוחו ונשמתו גם יחד כל הימים חבוקים ודבוקים

באור החיים, בסקור שורש העליון הוא אך הוא, לא הי' צריך להרים קולו ביותר כפסוקי דזמרה יען כי לבו לב קדוש וטהור, בהתלהבות אש כולו קודש לה' אשר עד מהרה יעלה ויבא ויניע אל הקודש פנימה כנ"ל, והבן, וכעין זה השבתי זה כביר לאיש א' מכת המתחדשים, ששאלני ע"ז לסה לנו להרים קולנו ביותר בתפלתינו, הלא הקב"ה גם תפילתינו בלחש ישמע, והשבתי לו הלא לפי דבריך יקשה ביותר לסה לנו להתפלל כלל, הלא הקב"ה יודע תעלומות לב, אך הענין הוא כנ"ל כי איך תעלה מחשבת האדם הבלולה וחרבה בחברת החומר והיצר, אל כסא רם ונשא שוכן בשמי מרום אם לא כי יטהר מקודם מחשבותיו מכל סוג ופנם ע"י התלהבות דיבורים הקדושים היוצאים מנפש המדברת להכניעה ולהביא גם אותה להיכל הקדושה, ולפי"ז הקול הוא לא כדי שבקולו קול רם ישמע למעלה, כי לפניו יתברך ויתעלה, גם דממה דקה, גם מחשבה לבדה בלי שום תנועה קלה כלל יחדיו יבאו כי הוא בוחן כיות ולב, ואך עיקר הצעקה הוא בשבילנו לטהר ולנקות מחשבות לבנו, ובזה מתקו אמרי קדוש התנא הא' רנב"ה בתפילתו הנוראה שועתינו קבל ושמע צעקתינו, ר"ל השועה והצעקה שהיא בשביל עצמינו קבל ברחמים וברצון כי אתה לבדך יודע תעלומות להעלות מחשבותינו לפני כסא כבודו זה שער השמים.

ואחרי אשר בררנו הדברים, להבין דברי חכמינו ז"ל בחכמה עמוקה ונפלאה, להחקות על סודן ושורשן של דברים הוא הדרך ישכון אור, אורה זו תורה, בעבודת שבלב זו תפלה, אין מהצורך להאריך בדברים האלה נגד המתפרצים, המהרסים האלה אשר אך בעמל יסודם, להרוס ולא לבנות ואם חששו לתקנות יאה ונאה הי' לפניהם לתקן תקנות טובות וטועילות בביתם שלא לזמר בשירי עגבים, ושלא לשמוע בקול מחולת ..... ואך עין בעין נראה כי מטרת כונתם חלילה להדסות, ולא באלה הפץ ד', ומצוה רבה על כל איש הירא את דבר ד', ויש בידו למחות, לנעור בהם ולבטל מנהגם לא טוב ולא לזוז ממנהגי רבותינו ואבותינו הקדושים אשר לכל דבריהם ומנהגיהם שורש למעלה בשמי שמים, ובשכר זה נזכה במהרה לשמוע בקול שופר גדול, בקול מבשר ואומר שובו בנים לגבולם, ופדוים יעלו לציון ברנה בב"א.

דברי ידידו הדוש"ת בלונ"ח באהבה רבה.

הק' שלמה הלברשטאם
החופק"ק באבוב יצ"ו

את לבנו במאכלי שבת הקבועים, גם בציבור לא התפללנו, מכל־מקום ניכר ומורגש אור קדושת השבת בכל פינה, אפילו כותלי הבית יוכיחו ויעידו כי שבת היום לה׳!״

קול מעורר הכוונה

מסכת בפני עצמה היתה תפילתו של רבי שלמה׳לי, כשהוא שופך את נפשו בפועל ממש לפני האלקים, וסוחף עמו בהתלהבותו את כל הציבור המסתופף בצלו. פעם שאל אותו אחד מ,,כת המתחדשים״, מדוע נוהג הוא להרים קולו בתפילה, הלא הקב״ה ישמע גם כשיפנה אליו בלחישה? השיבו רבי שלמה׳לי: ,,ישראל קדושים אינם מגביהין קול בתפלה כדי שישמעו למעלה, עיקר הצעקה היא צורך שלנו, כדי לטהר ולזכך מחשבות הלב בזמן התפילה״.

עבודה תמה

פעם פתח והשמיע דברי התעוררות לעבוד את הבורא ית״ש בכל התנאים והמצבים מבלי להתיירא מפני שום מכשול. במסכת יומא, אמר, שנינו: ,,היכי דמי בעל תשובה? מחוי רב יהודה: באותה אשה, באותו פרק, באותו מקום״. הבה נפרש כוונת האמורא. לפעמים אתה מוצא בבני־אדם מי שחושב כי האשה אשר נתן לו ה׳ היא המונעתו מעבודת השם, או שצוק העתים בעוכריו, או שהסביבה והמקום ששרוי בו מפריעים. אלמלי היתה לו אשה אחרת, או שהיה נולד בזמנים יותר טובים, ומתגורר במקומות אחרים, בודאי היה גורם יותר נחת רוח ליוצרו. בא רב יהודה ואומר לו: עד כאן דברי יצר הרע, אבל רצון השי״ת הוא כי דוקא ,,באותה אשה״ שזיווגו לך משמים, דוקא באותו פרק שאתה חי בו,

ובאותו מקום, דוקא בתנאים הללו תעבוד את האלקים ולא תתרפה.

בכל דרכיך דעהו

מתוך הבנה עמוקה בהלכי נפשו של האדם, הקרוץ מחומר, נהג רבי שלמה׳לי לזרז את מקשיבי לקחו זירוז רב שיתקדשו ויהיו זהירים בדברי הרשות – כענין שאמרו חז״ל ,,קדש עצמך במותר לך״ – ובמצוות שהגוף נהנה מהן ,,בהדי מצוה״ ביותר. הוא היה אומר: ,,יש מצוות מסויימות שהאדם בנקל מקיימן בלתי לה׳ לבדו, בלא פניות, דהיינו מצוות שאין הגוף נהנה מהן, ציצית, תפילין, מזוזה, וכיוצא. אך דא עקא שלמצוות הללו אין בוער באדם חשק גדול לקיימן. לעומת זאת יש מצוות שנפשו של אדם מחמדתן, עונג שבת, אכילה בערב יום כיפור, וכדומה, באשר גם החלק הגשמי שבו נהנה בהדי מצוה, אך דא עקא שמצוות הללו קשה לקיים אותן בלתי לה׳ לבדו. מה עלינו לעשות? בא התנא בפרקי אבות ומבאר: ,,עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו״. אדם העושה מצוה שאין בה אלא רצונו יתברך, אין בה מה שיעורר תשוקה גופנית עצמית, אבל הוא עושה אותה בחשק ובהתלהבות כאילו היתה רצונו העצמי (,,רצונך״), הקב״ה מסייעו ועושה את ,,רצונך״ כ,,רצונו״, עוזר לך לקיים אף את המצוות שמעורבת בהן הנאת הגוף כאילו היו מסוג ,,רצונו״ בלבד, היינו בלא שום הרגש פניה כלשהי, בלתי לה׳ לבדו.

כן היה אומר: אחרי קבלת התורה ציוה הקב״ה למשה רבינו ,,לך אמור להם שובו לכם לאהליכם״. אין ,,לכם״ אלא צרכי הגוף. ו,,אהל״ כינוי למדור הקדושה. פירוש: השיבו גם את הצרכים החומריים אל הקדושה. לא די בקבלת התורה,

בקיום המצוות שנתחייבנו לעשותן בפועל, אלא צריך לקיים „בכל דרכיך דעהו״ ולעבוד את הבורא יתברך אפילו בעניני רשות וחיי שעה.

פרק תשיעי

סניגורן של ישראל

מילין לצד עילאה

מגודל אהבתו לישראל, ומשמחתו אשר שמח בהם, השתוקק מאד לראות בטובתם. התשוקה ניכרת, למשל, מתוך האופן שדרש בו את הפסוק ממגילת אסתר ,,ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך'' – אמר המלך, זה מלכו של עולם, בלשון תימה: ,,להמן הכסף?'' וכי להמן ושאר רשעים מסוגו נועד הכסף? חלילה! אלא ,,הכסף נתון לך'', הכסף, כל כסף שבעולם מיועד לכנסת ישראל, ו,,העם'', ובני ישראל משיבין על כך להקב''ה, כן תעשה כאשר דברת, טוב הדבר מאד, כי הכסף דרוש לנו בכדי ,,לעשות בו כטוב בעיניך'', היינו לסגל בו מצוות ומעשים טובים.

ומרגלא בפומיה ליישב פשוטו של מדרש חז''ל ,,לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה''ב אלא שמבקשין לישב בשלוה בעולם הזה'', שלפי נוסח רש''י אמר הקב''ה דברים הללו, ולפי הנוסח במדרש אלו דברים שאומר השטן? שתי הנוסחאות אמת, אמר רבי שלמה'לי, אלא שהשטן מקטרג ושואל בנימה של קושיא: לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה''ב? ומה להם שמבקשין לישב בשלוה גם בעוה''ז?

והקב״ה משיב לעומתו בלשון ניחותא: נכון הדבר, אמת הוא, כי אמנם לא די להם מה שמתוקן להם בעלמא דקשוט, אלא גם בעוה״ז צריכים הם לישב בשלוה, מרוב טוב, בכדי שיוכלו לעסוק בעבודת הקודש מתוך דעה צלולה ובאין מפריע.

פעם פתח ואמר: משה רבינו ע״ה הגיד לפני הקב״ה ,,הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים״. אין זה קל־וחומר, שהרי פירכתו בצדו, כי בנ״י לא שמעו בגלל קוצר רוח ועבודה קשה, אלא זה לימוד סניגוריה. משרע״ה מליץ יושר על ישראל ואומר: הן, אמת, נכון שבני ישראל לא שמעו אלי, אבל הבה נראה מה בינם לגויים, הבה נראה איך ישמעני פרעה, הלא בנ״י לא שמעו רק בגלל קוצר רוח, ואילו פרעה לא שמע לקולי בגלל גובה רוח ועזות מצח עד שאמר ,,מי ה׳ אשר אשמע בקולו״. אעפ״כ הוסיף משה והפטיר ,,ואני ערל שפתיים״, המלצה כזאת קשה לבטא בשפתיים, כשנאלצים להודות בעקיפין כאילו אין בישראל שום מעלה עצמית מלבד זאת שהם טובים מפרעה...

אוהב ישראל עד כלות הנפש

אהבתו לחסידים המקושרים אליו, ולכל יהודי באשר הוא, היתה גואה ושוטפת מעבר לכל גדות לבו. פעם כשהודיע לו חסיד ממצב בתו, שזקוקה להירפא מחולי קשה, והעתיר הרבה לישועתה, התפלא רבי שלמה׳לי פליאה גדולה מאד על שאין אותו חסיד טורח להודיע לו אח״כ אם חל שיפור במצבה. ישב וכתב לאחד מחבריו: ,,אם הוטב לבת ר׳ מנדל... מדוע לא הודיע לי?״ וביקש למסור לאיש ש,,מקפיד אנכי מאד״ על השתיקה ,,כי יודעים המה אשר אני משתוקק לשמוע בשורות טובות מאת אנשי שלומנו יחי׳ ומאת כל ישראל״.

אגרת בכתי"ק של האדמו"ר רבי שלמה זצ"ל
אל הגה"ח רבי בצלאל ישעיה ברנשטיין זצ"ל
מדיינים מתא בירושלים עיה"ק

הוא היה אומר: כיצד מקיימין מצות ,,ואהבת לרעך **כמוך**״ בפועל ממש? היש בכלל מציאות כזאת, אשר אם רעי נדקר למשל במחט יכאב בְּשָׂרִי עלי כאילו ננעצה המחט בי? אלא כמו בכל מצוה, האדם מחויב לעמול בזה עד היכן שידו מגעת, והשאר יסייעו אותו מן השמים לגמור. וזה שכתוב ,,ואהבת לרעך – כמוך אני השם״. בכדי שהאהבה תהיה ,,כמוך״ ממש אסייע לך אני ה׳.

ורבי שלמה׳לי, כפי שראו בני דורו בעליל, זכה גם בענין זה – כמו בעוד הרבה ענינים – לסיעתא דשמיא מרובה מאד. לב אנושי רגיל אין בו כדי להכיל שפע כזה של אהבת ישראל.

פרק עשירי

במעגלי יושר

במדה נכונה

ממדותיו – להרגיל את חסידיו במדה נכונה. להנחותם בדרך הישרה בכל פרט מפרטי עבודת השם. במתן תורה אמר הקב״ה למשה ,,אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל״ ומבאר רש״י הקדוש ,,לא פחות ולא יותר״. אמר על כך רבי שלמה׳לי: לא פחות, היינו שלא להיות פחותים מדי בעיני עצמם, כדי שמרוב שפלות־רוח לא תחסר להם חדוותא דשמעתא, ולא יותר, היינו שלא יהיו מתגאים חלילה (מלשון ,,יותרת״), כי הלא אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה. אדם הבא לקנות תורה ויהדות צריך לאחוז בדרך הממוצעת: מחד גיסא לידע ערכו, להיזהר מגאוה, ומאידך גיסא להגביה לבו בדרכי השם, לזכור שהקב״ה חפץ בתורתו ובתפלתו אף בעודנו כמות שהוא.

בפעם אחרת אמר: למה הקריבו בחג מתן תורה את שתי הלחם, אשר חמץ תאפינה? שכן חמץ התופח מסמל את הגאוה, ולרמוז בא, שקנין תורה קשור בבחינת ,,ויגבה לבו בדרכי השם״ המשמשת לחדוותא דשמעתא. במקביל לדברים הללו פירש את מאמרם ז״ל: ,,דעה קנית מה חסרת, דעה חסרת מה קנית״, אם מקננת בך ההרגשה שכבר קנית דעה,

,,מה״ חסרת, חסרה לך מדת ענוה בחינת ,,ונחנו מה״, אבל אם אתה יודע בנפשך כי דעה חסרת, יתכן מאד ש,,מה קנית״, יש בך ענוה...

מעשה בחסיד

ומעשה שבא לפניו החסיד הישיש מותיקי ה,,יושבים״ בבָּאבּוב ר׳ שבתי קֶרֶשׁוֹבֶר (שעוד הסתופף בצלם של הרבי ר׳ יחזקאל מקוזמיר זצ״ל ובנו הרבי ר׳ שמואל מזוואהלין זצ״ל ואח״כ נסע אל ה,,דברי חיים״ בצאנז) עם זוגתו ששפכה מר לבה לאמור: בעלי נטל רשות ממני לפני 50 שנה לעזוב את הבית בכדי להסתופף בצל צדיקים, ואני נשארתי לבד עם בננו הקטן, בתנאי שאקבל מחצית חלקו לעוה״ב. עכשיו שכבר באנו בימים, ומי יודע מה ילד יום, אדרוש מבעלי להודות כאן בפני האדמו״ר כי אמת בפי ומגיע לי מחצית עוה״ב שלו. הודה רבי שלמה בפה מלא, נכון הדבר, ככה התחייב, הכל שריר וקיים.

שאל אותו הרבי: ,,וגם אתה עשית הסכם עמה על מחצית עוה״ב שלה? וכי זוטרתא: אשה צעירה מסכמת בלב שלם להישאר בדד עם עוללה, לגדל אותו ולפרנסו, והכל בכדי שבעלה יסע לצדיקים!״ אחר האציל עליהם ברכותיו ופטרם לשלום.

כיון שיצאו העיר הרבי לאנשים שנוכחו בחדרו: ,,שאלתיו רק בדרך צחות, היינו כדי להגיב על מעשהו שהעניק לה מחצית החלק לעוה״ב, כמו שאומרים מי אתה לתת או לקחת, וכאילו כבר יש לך מה למכור, אבל אמת הדבר שהניח לה רכוש גדול...״

בצל החכמה

הסביבה המשובחת, להימצא בחברת אנשים צדיקים עובדי ה׳, מלבד שמסייעת לעליה רוחנית – נהג רבי שלמה׳לי לומר לחסידיו – עוד היא משמשת סגולה נפלאה לרכוש מדת ענוה. אדם המתגורר בין אינשי דלא מעלי, מלבד שקשה לו להישמר פן יימשך אחריהם בדעותיו ובמעשיו, הריהו שרוי בסכנה שיתנשא בלבו לאמור ,,צדיק אני מכולם״ ויתרגל בגסות הרוח. לא כן אדם השרוי תמיד בחברת בעלי תורה יראים ושלמים, חסידים ואנשי מעשה, המורגלים לראות כל אחד מעלת חברו ושפלות עצמו, ולעולם אינו בא להתייהר בנפשו. וזה שאומר רש״י הקדוש ריש פרשת נח: ,,אילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום״, בעיני עצמו לא היה נחשב לכלום, והיה ניצול אפילו מחשש של שמץ גאוה.

ברוח הדברים הרגיל רבי שלמה׳לי את אנשי־בריתו הרגל בפועל. סיפר לוקח נכדתו רבי צבי הירש מייזליש זצ״ל אבד״ק ווייטצן (מחבר שו״ת ,,מקדשי השם״ ו,,בנין צבי״): פעם אחת בשולחנו הורה לעשיר פלוני לישב אחרי אחד מתלמידי הישיבה, למדן מופלג, והלה כמעט נעלב בְּחָשְׁבוֹ שהמקום אינו לפי כבודו. כיון שהרגיש בדבר אמר לו רבי שלמה׳לי: מצינו בגמרא (עירובין פ״ו) ,,רבי מכבד עשירים״. במה כיבד אותם? מסתבר שכיבדם בכך שהושיב את הנגיד, אף אם לא היה בר־אוריין, אצל תלמיד חכם – ובזה לאמיתו של דבר חלק לעשיר כבוד־מלכים – ואין להעלות על הדעת שהושיב את העשיר ראשון, כי בכיבוד כזה יש משום בזיון תלמיד חכם, ומשנה מפורשת היא שאפילו ,,ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ״.

פרק אחד עשר

משל לצלוחית של פלייטון

שמו הולך לפניו

בגלל מחלות ויסורים שפקדו אותו למכביר, נאלץ רבי שלמה׳לי – עוד מימי חורפו – לנסוע תכופות לרחוץ במעינות־המרפא, ולשתות מים מינירליים, כדי להעלות מזור ולהבריא את גופו התשוש. בהזדמנויות הללו נפגש עם הרבה מגדולי דורו, רבנים ואדמו״רים, וכן סתם בני תורה, שלמדו להעריך את אישיותו והתקשרו אליו בידידות אמיצה. במכתב משנת תרמ״א ששלח לידיד מעיר המרפא פעסלוי, אוסטריה, כותב רבי שלמה׳לי כי ,,באים לכאן ב״ה אנשים מכל המקומות הסמוכים, לומדי תורה ונכבדים, גם מישיבות ממדינת אונגארין באים בחורים נחמדים לומדי תורה לפלפל, והנני ב״ה בכבוד גדול בחמלת ה׳ עלי ובזכות אבותי הקדושים...״

התקרבותם של תלמידי ישיבות הונגריה ובורגנלנד אל רבי שלמה׳לי היא פרשה בפני עצמה. גדולי התורה הנודעים ביותר כדוגמת: הג״ר משה גרינוולד זצ״ל מחוסט בעל ,,ערוגת הבושם״, הג״ר אליעזר דייטש זצ״ל אבד״ק באניהאד, הג״ר אהרן שמואל אסאד זצ״ל מסרדאעלי, והג״ר שמואל רוזנברג זצ״ל מאונסדורף, העריצו אותו בלי גבול ושלחו מבחירי תלמידיהם להסתופף בצלו. בספר ,,שאול בחיר ה׳״

(תולדות הג״ר שאול בראך זצ״ל אב״ד קאשוי) מסופר על היכרותו הראשונה של הגאון מקאשוי עם רבי שלמה׳לי. הדבר היה בימי בחרותו של רבי שאול כשלמד במטרסדורף בישיבת ה„חתן סופר״, בשנים תרל״ט–תרמ״ג, ו„כבר אז החליט בלבו שיסע אליו כחסיד לכשיתבגר״. רבי שלמה׳לי שהה אז אצל מעינות־המרפא „זאוערברוין״ בקירבת מטרסדורף, ורבים מבחורי הישיבה נסעו אליו, כשרבי שלמה׳לי מקרבם באופן יוצא מן הכלל, ומקדיש מזמנו לשוחח עמהם, הרבה יותר מאשר עם חסידיו הותיקים.

שאלת תמים ותשובה מאלפת

פעם ביום ראשון, סיפר רבי שאול, אחרי שבת שעשיתי במחיצתו, יצא האדמו״ר לשאוף אויר צח ביער סמוך בלווי בחורי ישיבת מטרסדורף ואני בתוכם. הקפנו אותו כגורן עגולה ושַׁמְנו אוזן כאפרכסת להקשיב לכל מלה היוצאת מפיו. הרבי שוחח עמנו בדברי הלכה, חידושים ופלפולים, ומהם עבר לסיפורי צדיקים ושיחה מוסרית. לפתע קרא אלינו: „שמעו נא בחורי חמד, בטוחני שיש בכם כאלה התמהים על פרט זה או אחר בהליכותי, ויתכן שראה מישהו אותי עושה דבר המנוגד לדין או למנהג, אנא תגלו את אשר בלבכם ללא מורך. לא אקפיד חלילה על אף איש. אדרבה, שמח אני לשמוע דברי מוסר ותוכחה, ואל תחשבו שרבי של חסידים אינו עלול לטעות או לשכוח משהו...״

לשמע הבקשה חשב אחד הבחורים, חיים שמו, יליד גרמניה, שלא ראה אדמו״ר מימיו, לגשת ולשאול דבר מה. ניסו חבריו להניאו מכך, אבל האדמו״ר שהבחין ברחש קל קרא אליו להתקרב, והפציר בו להגיד את אשר בלבו. לבסוף

הקשה חיים את קושייתו, הלמאי איחר הרבי לקדש בליל שבת, הלא בשו״ע מבואר שצריך למהר לעשות קידוש מיד כשבאים מביהכ״נ, ואילו הרבי קידש רק בשעה אחת עשרה בלילה? השיבו רבי שלמה׳לי: ,,צודקים דבריך, חיים, אבל דוק ותשכח אם כתוב בשו״ע באיזו שעה לקדש, הלא כתוב רק ש,,ימהר לעשות קידוש״, והאמן לי, אלמלי הייתי ממהר ומזורז בהכנותי, לא הייתי מקדש רק למחרת!״ (והבחור לימים נהפך להיות חסיד מקושר לרבי שלמה׳לי).

פרק שנים עשר

רוח ה׳ דיבר בו

גילויים מרעישים

באחת מאגרותיו לחסיד מאנשי־שלומו אומר רבי שלמה׳לי כהאי לישנא: ,,אינני אומר דברי רוח הקודש, כי בעונותי הרבים אין לי רוח הקודש...״ (מכתבי קודש כ״ה). אעפ״כ נשתמרו סיפורים למכביר בפי המוני חסידיו אודות כוחו המיוחד כפועל ישועות, ועל גילויים מרעישים של רוה״ק המקשקשת לפניו כזוג. פעם קרא בקוויטל שהגיש לפניו חסיד מכפר לשא, ר׳ מנדל שמו, ותיכף הציץ בתמהון בפני האיש: ,,מנדל? האין לך שם נוסף?״ הלה השתומם ולא הבין: ,,מנדל שמי כל הימים ותו לא״. אולם כשהציץ האדמו״ר שנית בקלסתרו חזר ושאל: ,,ואולי נקראת בשני שמות? היזכר נא, האמנם מנדל ותו לא?״ לבסוף נזכר החסיד, איש בא בימים, שאכן בילדותו נהגו אביו ואמו לקראו בשני שמות, לייזר מנדל, רק כשגדל נשתכח הדבר משום־מה – ויהי לפלא.

חסידי באבוב ידעו לספר על כוחותיו המופלאים שנתגלו עוד בימי שחרותו, בתקופה שישב על כסא הרבנות בק״ק אושפיצין, דהיינו בשנות השלושים שלו. יום אחד יצא לשוח בשדה מחוץ לעיר, בלווי תלמידים שומעי לקחו, שהיו כרוכים אחריו עטופי התפעלות וגומעים בצמאון כל מלה היוצאת מפיו. לפתע עמד והכריז: ,,עולה באפי עכשיו ריח רע, צחנה,

הנובעת מכיון העיר״. התפלאו התלמידים והביטו בתמהון איש אל רעהו, אף אחד מהם לא הרגיש בריח לא נעים, מה איפוא התכוון הרבי בהכרזתו? אולם רבי שלמה׳לי חזר וקרא שנית: ,,ריח רע עולה באפי מאושפיצין״. ובפנותו אל אחד המלווים, שמעון בר שטיינפלד, אמר: ,,לך העירה, תברר מה מקרה בלתי־טהור התרחש בה, והשיבני דבר״. מיהר התלמיד לעשות כפי שנצטווה, והתברר, כי האופה היהודי בעיר ל״ע איבד את עצמו לדעת. היה לו, אם כן, לרבי שלמה׳לי חוש־הריח כעין שהזכירו בגמרא ,,מורח ודאין״.

למעלה מהשגת אנוש

עוד סיפרו: בתוך הבאים לבאבוב נמצא בחור למדן וירא שמים, שמעון שמו, אשר נטה לעסוק בחקירה. פעם אחת כשבא לבאבוב סח לחברו שהוא מוטרד ומחוסר מנוחה בגלל קושיא מסויימת בעניני אמונה. והנה אתא ליל שבת קודש, הרבי ר׳ שלמה׳לי עורך את שולחנו הטהור, ובבואו לומר תורה הפליג בשיחה ארוכה אודות ענין זה עצמו שהטריד את שמעון, עד שנעלמה קושייתו לחלוטין ונתיישבה דעתו. נענה הבחור וקרא אל חברו בהתפעלות: ,,אני מאמין באמונה שלמה שהרבי יודע כל מחשבותי, ואת הקושיא שהטרידתני, על כן דיבר באותו נושא״. השיבו הלה: ,,לאו דוקא, האדמו״ר אינו יודע מחשבות בני אדם זולתו, אלא לפעמים הוא קולע אל המטרה בשיחותיו ומדבר בדיוק על נושא שמטריד את פלוני ואת פלוני, אולם אין זה כח נבואי...״

ויהי למחרת בסעודה של יום השבת פתח הרבי ואמר: ,,יש הסבורים כי נהיר להם מה יודע איש צדיק ומה אינו יודע. הלא חז״ל אמרו ,,אם דומה הרב למלאך ה׳ צבאות יבקשו

תורה מפיהו", וצריך אם־כן לדעת, כמו שהמלאך הוא למעלה מהשגתנו ככה גם הצדיק למעלה מהשגתנו..." למשמע הדברים לא עצר ברוחו הבחור שמעון, ניגש במרוצה אל הרבי ר' שלמה'לי, ויקרא בהתרגשות: „הרבי חיזק בקרבי את האמונה".

וסיפר רבי צבי הירש ממישלניץ, בן בתו של ה„דברי חיים", ששמע בעצמו מפי בעל המעשה, יהודי בכפר פלוני, שהיה לו בן חולה ונעלמו עקבותיו ושלח לבקש ישועה אצל רבי שלמה'לי. אחר ימים מעטים קיבל בדואר שני מכתבים בבת אחת: האחד – מכתבו של האדמו"ר הקדוש, שהרגיע את רוחו לבל ידאג, שכן „מובטחני כי באותה שעה שיקבל מכתבי זה יקבל גם מכתב שלומים מבנו". המכתב השני היה, לפליאתו כי רבה, מאת בנו המבשר שהוטב לו מן המחלה ונמצא בארץ הצבי.

מפתח של עושר בידו

בקרב חסידי באבוב ידוע ומפורסם המעשה באיש מקורב שלו, ר' ישראל יצחק מאסס, שברכו האדמו"ר בעושר ויעץ לו לרכוש כרטיסי הגרלה של הפייס הממשלתי, והודיע לו מראש כיצד לחשב את המספרים הנכונים שיזכו אותו בזכיה הגדולה – עשה ר' ישראל יצחק כדבריו ונהפך לגביר מופלג.

מענינים דבריו באגרת לאותו חסיד משנת תרנ"ז: „יש לי ענינים כאלה אשר נראה לי, רק בלתי ספר בעז"ה... ובדבר המסחר אל תדאג... כי בעז"ה יתהפך הכל לטובה, שעורים ודגן יעלה מעלה מעלה... בלתי ספק יהי' המסחר עוד טוב, וטוב הרבה יותר מאשר היה... הנני מחכה בכל יום ויום על ישועתם אשר תבוא במהרה רק אחר פורים קטן הבע"ל...

ותעלו מעלה מעלה בתורה ובגדולה ביראת ד׳ בעושר וכבוד...״

אחדים ממקורביו נתברכו בעשירות מופלגה, ולא פעם ראו האנשים בעליל כי הוא, רבי שלמה׳לי, ממשיך בעדם את השפע מן השמים, ובידיו, כביכול, ניתנו המפתחות...

גם ענוש לצדיק לא טוב

בנוגע לכך יש בנותן־ענין להביא הדברים שכותב הגאון רבי שאול בראך בספרו ,,חלק לעולם הבא״ למס׳ אבות פרק ששי וזו לשונו:

,,שמעתי מפי קדשו של הגאון הצדיק מו״ה שלמה זצ״ל מבאבוב, שבקהלה אחת רצו לבנות מקוה ודר שם עשיר אחד שעיכב על ידם, וזה העשיר הי׳ רגיל ליסע אל הצדיק מבאבוב, ובקשו בני קהלה זו שישכון הצדיק אצלם על ש״ק להטות לב העשיר שיסכים לבנין המקוה וכן עשה. והצדיק דיבר שם על לב העשיר שלא יעכב רבים לעשות מצוה, והקשה ערפו לשמוע תוכחות הצדיק, ואז אמר לו הצדיק כתיב ,,עשיר יַעֲנֶה עזות״ פי׳ אם עשיר ע״י עשרו מעיז פנים, יֵעָנֶה מלשון עני, ובכל־זה לא רצה לשמוע לו והשיב בעזות ,,נראה מה יהיה״ ונתקיימו דברי הצדיק שאבד בזמן קצר כל עשרו וחשב להציל עצמו וזייף חתימות על שטרי חובות והוצרך לברוח למדינת הים, ובאותו יום שהייתי שם בא מכתב וכתבו שחידוש הוא שממש באותו יום שלפני שנה העיז פניו ברבו הוצרך עכשיו לברוח מביתו.

ואני דנתי לפניו כדן לפני רבו. ואמרתי לו שסיפר לי הגאון מו״ה פייביל זצ״ל פלויט בעל ,,ליקוטי חבר בן חיים״, שהוא הי׳ באותו מעמד בעת שסיפרו לרבו הגאון חתם סופר זצ״ל

מעשה שהי׳ אצל הגאון בעל ,,שערי תורה״ זצ״ל, שפעם אחת בעת שרצה לדרוש דרשת כל נדרי, הי׳ שם איש אחד עז פנים ולא הניחו לדרוש בשום אופן, עד שבא לכלל כעס ואמר שלא יוציא שנתו, ובשנה האחרת ביוהכ״פ בא האיש הנ״ל אל הגאון בעל ,,שערי תורה״ ואמר כמצחק, רבי איה הבטחתך, ועל זה השיב הגאון זצ״ל ,,עוד היום גדול״, וזה היה בבית הכנסת, והאיש הנ״ל הרגיש מיד חולשות בגופו והוכרחו להוליכו לביתו וכאשר ראה כי כלתה אליו הרעה שלח שלוחים אל הגאון זצ״ל לפייסו, והגאון השיב בזה״ל ,,קיין סליחה קיין מחילה נאר איין כפרה״. וכן היה. ועל זה אמר הגאון חתם סופר זצ״ל, אין זה חידוש, כי הלא ,,רצון יראיו יעשה״ כתיב, אבל לדעתי אין ראוי שהיראים יהיה להם רצון כזה.

ועל זה השיב לי הצדיק זצ״ל מבאבוב, למה לי להביא ראיה מהחתם סופר, הלא מקרא מלא הוא ,,גם ענוש לצדיק לא טוב״, רק הפירוש בזה הכתוב הוא כן, אמת הוא שאין הצדיק מעניש לשום בריה, רק שהצדיק משפיע שפע וחיות לכל העולם, ולזה שהוא רשע אינו משפיע, וממילא נפסק החיות ממנו, וזהו ,,גם ענוש לצדיק״, היינו אם הצדיק צריך להעניש, אינו מעניש בפועל, רק ,,לא טוב״, כלומר שאינו מיטיב עמו וממילא יענש ברוע מעשיו...״

עינים צופיות

נכדו האדמו״ר רבי שלמה מבאבוב מספר, שפעם בהיות הסבא במעינות־המרפא בעיר בארדיוב, באה לפניו אשה עגונה מכפר סמוך לגורליץ, ודמעתה על לחיה באשר בעלה זנח אותה עם הילדים ונעלמו עקבותיו. שקע רבי שלמה׳לי

בהרהורים, מבט־עיניו הפליג למרחקים, ולבסוף עמד ונתן ביד האשה מכתב חתום אל רבי שאול רוזנברג, מי שכיהן לימים אב״ד בראצפערט, ואשר ישב אז על כסא הרבנות בעיר מַקובא. על אם הדרך, כשהגיעה הרכבת לתחנה בעיר נירדיהאז, ראתה האשה את בעלה הבורח, אלא שהתחמק מפניה במהירות, והיא המשיכה לנסוע למקובא. כשנתנה לרבי שאול את מכתבו של הרבי, סיפרה לו כל קורותיה, לרבות את זו שבאמצע הדרך ראתה את בעלה. ביקש ממנה רבי שאול לתאר לו במדויק את צורת בעלה וסימניו, ומיד עלה בדעתו כי בעלה הוא לא אחר מאשר איזה חייט עני, שדר שם במקובא.

האשה נשארה בבית, ורבי שאול יצא אל הרחוב כדי לטכס עצה, איך יוכל להשפיע עליו שיפטור אותה בגט. ביצאו פגש במפתיע את החייט, שסיפר לו לפי תומו, כי הוא עוזב את העיר ועובר לדור בעיר דבריצין. רבי שאול הפציר בו, שלפני נסיעתו יואיל לסור לביקור בביתו, ולהיפרד בברכה, והחייט הבטיח לו. למחרת בא החייט. מיד סגר רבי שאול את הדלת אחריו, והוציא את המפתח מהמנעול, ואחר קרא לאשה שתגיש כוס תה לאורח שבא. בהיכנסה אל החדר, הרימה האשה קול צעקה, כי הבחינה מיד שהאורח הוא בעלה האבוד. גם החייט קפץ ממקומו, וניגש במהירות אל דלת היציאה כדי לברוח, אך הדלת היתה נעולה, ובעל־כרחו נאלץ לנהל דין ודברים עם הרב.

לבסוף שיכנע אותו רבי שאול, כי אם הרבי מבאבוב עוקב אחריו, סופו שישיג אותו בכל מקום הימצאו, ולשוא יתחמק. התרצה, איפוא, ונתן גט פיטורין לאשתו. לימים כאשר בנו האדמו״ר רבי בנציון הי״ד שהה בראצפערט, אצל חמיו

הרה״ק רבי שלום אליעזר הי״ד בנו של ה,,דברי חיים״, ונכנס להקביל את פני המרא דאתרא רבי שאול רוזנברג, הראה לו הרב את גוף המכתב שקיבל בשעתו מאביו רבי שלמה׳לי בדבר העגונה.

עוד סיפר נכדו ששמע מפי עד מהימן החסיד ר׳ יחזקאל פלדמן את העובדה הבאה. באחד מכפרי גאליציה התגורר איש חסיד ולמדן, ר׳ דוד גוטמן שמו, שנהפך לחסיד מובהק אחרי שאשתו החולנית נתרפאה באורח פלא מכח ברכתו של האדמו״ר רבי שלמה׳לי. מאחר שהיו חשוכי ילדים במשך הרבה שנים, הרהיב עוז ר׳ דוד וביקש מאת הרבי להתפלל בעדו ובעד אשתו, שייפקדו בזרע של קיימא. אמר לו הצדיק: ,,הרף ממני בדבר הזה, שאינו לטובתך... הלא תצטרך לרחמים רבים...״ אבל ר׳ דוד לא הסכים לוותר ולא הרפה, והפציר ברבו מאד, עד שברכו להוליד בן.

ואכן הברכה התקיימה, לפקודת השנה נולד לר׳ דוד בן בריא ושלם, אך כשמלאו לילד שלוש שנים נתקף האב ר׳ דוד במחלה קשה וכשהרגיש כי קרב קיצו אמר לאנשי ביתו: ,,לכך נתכוון הרבי, כשניסה אז להשפיע עלי לוותר על הולדת הבן, אריכות ימים חיפש בשבילי...״ ותיכף כשגמר דבריו שבק חיים לכל חי.

בהגיגי תבער אש

עוד מעשה פלא קשור לשריפה הגדולה שפרצה בדירתו בווישניצא ביום ראשון כ״ה לחודש תשרי שנת תרמ״ט, ואשר כילתה למגינת־לבו את כל רכושו ואוצרותיו, ספרים יקרי ערך ותשמישי קדושה מיוחסים, שהגיעו אליו ממורשת זקניו ה,,דברי חיים״ והרבי ר׳ אליעזר מדזיקוב. כשפרצה השריפה

לא היה רבי שלמה׳לי בביתו, שכן השתתף אז בסעודת מצוה של ,,פדיון הבן״ אצל ר׳ יוקל פין המתגורר בריז, כפר קטן סמוך לווישניצא. באמצע הסעודה באו ואמרו לו שרואים עשן סמיך עולה מהעיר. האנשים שנתלוו אליו התחילו לדאוג על בתיהם, הנפש והרכוש, אך הוא הרגיעם: ,,בתיכם אינם עולים באש, אני רואה ביתו של מי בוער״. אח״כ בשובם העירה, ובראותם כי רק ביתו של הצדיק עלה באש עד היסוד, על כל אשר בו, הפליאו האנשים את מבטו הצופה למרחוק.

כשהבחין רבי שלמה׳לי, פנה אליהם ויקרא: ,,אין כאן לא מופת ולא רוח הקודש, אלא כשנמניתי לרבנות ק״ק ווישניצא הלכתי להשתטח על קברו של הרב הקודם בעל ,,אריה דבי עילאי״, ושפכתי שיח כי יתפייס וימחול לאנשי העיר שציערוהו, ובאשר ידעתי כי לפני הסתלקותו יצאה כשגגה מלפני השליט שהעיר תעלה באש, התפללתי ביחוד על כל אנשי המקום שלא תשלוט האש בנכסיהם, רק על עצמי נשכח אז מלבי להתפלל, לכן ידעתי עכשיו כי רק בביתי תשלוט האש!״

עדי ראיה סיפרו שבאותו מעמד, כאשר השקיף מרחוק לעבר ביתו הנאכל בלהבות ונתמלא צער, ניגש אליו יהודי עם ,,פתקא״ ופדיון־נפש לקבל ברכתו, והמקורבים חשבו לעכב בעד האיש, כי לא עת עכשיו לענינים כאלה. אולם כשהבחין הרבי בדבר, השתפך על פניו חיוך קל, והורה למקורבים שיתנו ליהודי לגשת אליו, וקרא את הקוויטל והתענין בפרטים כדרכו בקודש והאציל עליו ברכתו בלא שיורגש אף שמץ של שינוי.

פרק שלושה עשר

בכח התפילה

ואל עמו תביאנו

תפילותיו וברכותיו של רבי שלמה׳לי עשו רושם למעלה ופרי למטה. המונים מכשרי ישראל הכבושים בגולה ונדכאים מתלאותיה, והם כמו שאומרים בסליחות ,,רעבי טובך צמאי חסדך תאבי ישעך״, שאבו אצלו מי־ישע לרוויה. מרוב אהבה וחמלה השיב לכל דורש, התפלל בעד כל יהודי שנצרך לישועה, והמשיך למענם ברכה שלא כדרך הטבע. מרגלא בפומיה לספר מזקנו ה,,דברי חיים״, שפעם אחת באה לפניו אשה קשת־רוח מסובלת ביסורין, והאציל עליה מברכותיו, אך היא לא נתקררה דעתה בכך והוסיפה לשפוך מר לבה פעם נוספת, ועוד פעם, עד שאמר הצדיק: ,,אשה זו חושבת כי לאחר שאני גומר לקרוא ,,קוויטל״, עלי לעמוד בקרן־זוית ולהגיד עבורה מזמורי תהלים ופסוקא דרחמי לעיניה... ולכן בראותה איך אני יושב בלי־נוע אצל השולחן, נדמה לה כי לא שמתי לב לדבריה... אבל למעשה כבר התפללתי בעדה עוד לפני בואה, כי בכל יום בבוקר אני מעתיר לה׳ שכל האנשים אשר יבואו אלי היום יוושעו בכל צרכיהם ויתמלאו כל משאלות לבם לטובה״.

אף הוא, רבי שלמה׳לי, התנהג ככה והתפלל בכל יום שחרית לרווחתם ולישועתם של כל הצובאים על פתחיו. והיה רגיל לפרש את הכתוב ,,וזאת ליהודה ויאמר שמע ה׳ קול יהודה...״ כלפי הצדיקים מנהיגי ישראל (כדברי חז״ל הידועים בפסוק ,,לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו״) שצריכים להתפלל בכל יום על עצמם: ,,שמע ה׳ קול יהודה״, שמע לתפילותינו על עמך בית ישראל למלא בקשותיהם, ,,ואל עמו תביאנו״, וכאשר יבוא הצדיק אל העם להקשיב תחנוניהם כבר תהיינה ,,ידיו רב לו״, כבר תהיינה ידיו מסוגלות להמשיך בעדם הישועות והברכות...

ברכת הבנים

,,בודאי לא אמנע בלי נדר למלאות מבוקשו להתפלל בעד הזוג... שיעזור להם הש״י בבנים זכרים זרע של קיימא לאריכות ימים ושנים״ כתב באגרת לידידו הג״ר אהרן שמואל אסאד זצ״ל, מגדולי הרבנים בהונגריה, שהפציר בו להעתיר בעדם. אותו רב ביקש ממנו סגולה, ורבי שלמה׳לי מטעים בתשובתו, כי בדרך כלל ,,אין דרכי לומר סגולות, רק לזה ,,בודאי טוב לעשות הסגולה המבואר בגמ׳ שבת הרגיל בנר הוויין לי׳ בנים תלמידי חכמים״, בהוסיפו עוד ש,,רפואה טבעיות איני יודע״, ובפרט ,,אשר באם אין הזוג בהעדר הבריאות ח״ו אין המניעה בטבע ואין הישועה בטבע רק צריך לצפות לרחמי שמים להרבות ולהפציר בתפילה בצדקה ובתחנונים עד אשר ירחם השי״ת וישלח ישועתו...״

ומעשה בר׳ מוטל ניימן, מיקירי החסידים (ולימים נבחר לראש־הקהל היהודי בעיירה באבוב), שבא ושפך שיחו לפניו אחרי שחלפו שש שנים מנשואיו ועוד לא נתברך בילדים.

נכמרו עליו רחמי הצדיק ועמד וברכו בלשון זו: ,,יתן לך האלקים זרע של קיימא כמו ליעקב אבינו״ – ברכה שנתקיימה במילואה. בשנים הבאות נולדו, אכן, לר׳ מוטל י״ב בנים ובת אחת, וכל רואיהם הכירו כי הם ורע ברך ה׳.

אל יבושו בי קויך

ומעשה ברבי נפתלי מדמביץ (נינו של הרה״ק הר״נ מרופשיץ), מחסידיו המובהקים של הרבי ר׳ שלמה׳לי, שנכנס אצלו עם ,,פתקא״ כשחלפו שנים אחדות אחרי נשואיו ולא נפקד בבנים, ושפך לפניו מר שיחו בבכיה גדולה. אמר לו: ,,אַל תבכה, אַל תתייאש, כשיהיה עת רצון אעתיר בעדך ותיוושע!״

מאז חלפו עוד שנים אחדות ולא נושע, עד שבא אצל הרבי פעם אחת בערב יוהכ״פ, כשערך השולחן, ויהי כשראה אותו פתח וסיפר: מעשה בחסידים עניים שהלכו רגלי ללובלין, אל החוזה בשעתו, וכאשר כלתה פרוטה מן הכיס ורעבו ללחם החליטו ביניהם לעשות מעשה־קונדס. נכנסו לכפר והפיצו קול־הברה כאילו הגיע בראשם אדמו״ר בעל־מופת, העמידו פנים כחסידיו של אחד מן החבריא שזקנו יורד על פי מדותיו, ויהודי בעל־אחוזה מתושבי המקום ערך לפניהם סעודה והפציר ב,,רבי״ המדומה לברך את ילדו החולה. מיד שברו את רעבונם אצל השולחן, היטיבו לבם בארוחה הדשנה שהגישו לפניהם, ו,,הרבי״ שהוזעק אל מיטת הילד סמך שתי ידיו על ראשו לברכה והזדרז להסתלק עם חבריו מן הכפר במהירות האפשרית... אח״כ נתברר, מיד אחרי ה,,ברכה״ התאושש הילד מחליו, ותוך ימים ספורים הבריא לחלוטין. נטפלו בני החבריא אל ה,,רבי״ המדומה: במה כוחך גדול, האין זה ,,מופת״ גלוי? אמר להם: אינני רבי ולא בעל מופת. כמוני

כמוכם, איש פשוט אני, אלא כשעמד אבי־הילד למולי בעינים מייחלות התפללתי בלחש תפילה זכה מספר תהלים ואמרתי לרבש״ע ,,אתה ידעת לאיוולתי ואשמותי ממך לא נכחדו״, אתה ה׳ יודע היטב מי ומה אני, אבל היהודי הזה חושב בתומו שיש לו עסק עם אדמו״ר אמיתי ומקוה לישועה, מה אשם יש בו אם הוא חושב ככה, אבקשך איפוא רבש״ע ,,אל יבושו בי קויך ה״א צבאות אל יכלמו בי מבקשיך אלקי ישראל״.

וכאן חזר רבי שלמה׳לי וכפל ושילש את הדברים, כשהוא גועה בבכיה גדולה, ושופך דמעות כמים לעיני הקהל: רבש״ע אתה ידעת לאיוולתי, אבל היהודי הזה – וכאן היישיר מבטו אל רבי נפתלי העומד נכחו – סבור שאני רבי, ובא אלי מצפה לישועה, מה אשם בו שסובר ככה, אנא ה׳ אל יכלם ולא יבוש, אל יבושו בי קויך ה״א צבאות אל יכלמו בי מבקשיך אלקי ישראל...

באותה שנה נפקד רבי נפתלי מדמביץ בזרע של קיימא.

פרק ארבעה עשר

מופת הדור

ככל היוצא מפיו

עוד בשנים שישב בווישניצא אירע פעם אחת, שנכנס אליו ר׳ חיים גולדברג, מתושבי המקום, שהתפרנס מניהול טחנת קמח, והתאונן שלאחרונה התרבו העכברים בטחנתו ומשחיתים כמויות גדולות של קמח והפסדיו עצומים. שאל אותו ר׳ שלמה׳לי: מי השכן שלך? השיב ר׳ חיים: גוי בעל חנות. אמר הרבי: ,,נו, שיעברו העכברים אליו...״ ויהי ממחרת כשפתח היהודי את שערי הטחנה, ברחו מבפנים החוצה עדרים שלמים של עכברים, פלשו אל תוך חנותו של הגוי השכן, ולר׳ חיים גולדברג היתה הרווחה.

חולה לשעתו

מעשה שבא אצלו רבי יעקב חזקיהו גרינוולד זצ״ל מפאפא, בנו של הגאון מחוסט בעל ,,ערוגת הבושם״, ומסר לידו ,,קוויטל״ בו רשם את בקשתו: להתפלל בעדו שיתרפא מחוליו, ושישתחרר מחובת הגיוס לצבא, שכן בימים הסמוכים עליו להתייצב בפני שרי־החיל אשר יחליטו אם הוא מתאים לשרות צבאי או אינו מתאים. אמר לו רבי שלמה׳לי: יהא רעוא שיקויים בך הכתוב ,,והסיר ה׳ ממך כל חולי וכל מדוי

מצרים הרעים... ונתנם – בכל שונאיך", פירוש: אימתי יתן ה' בך איזה חולי, בעת שתיקרא להתייצב בפני שונאיך, רק אז יתנם ה' עליך, לזמן קצר בלבד, ואח"כ תיכף יסירם ממך... וברכתו התקיימה.

לשון חכמים מרפא

ומעשה בר' דוד דמביצר, חסיד באבוב, שהגיע יומו לשרת בצבא, ונתמלאו הוריו דאגה יתירה בנוגע לעתידו, שכן היה בחור בעל־קומה וגוף חסון להפליא, ולא ראו שום מוצא בדרך הטבע איך יעלה בידו להתחמק מן השרות. נסע אביו עמו לבאבוב ונכנס אל הקודש פנימה. הקשיב הרבי לשיחו, והרחיב את הדיבור בנוגע לתחבולות שעשו בחורים שונים על־מנת להיפטר מחובת הגיוס, כמו להסתגף ולהפסיד משקל, או לשחד בממון את הרופאים הצבאיים, וכדומה. לפתע עמד וניגש אל הצעיר דוד, תפס במרפק ידו ומישש מכל העברים, ולבסוף הכריז: „אה, אינם צריכים לך בצבא, אין לך מה לדאוג!" האמין הצעיר אמונה שלמה בדברי קדשו של האדמו"ר, והלך בלב בוטח להתייצב בפני ועדת החיול, מבלי לעשות שום תחבולה שהיא.

והנה כאשר הגיע תורו, עמד הרופא הצבאי ממקומו, ניגש אליו ותפס במרפק ידו, בדיוק באותו מקום שהרבי אחז בו כשדיבר עמו באותו ענין, והכריז במלים הבאות: „איננו צריכים לך, אתה משוחרר!" אמרו: נתקיים בו הכתוב „כסף נבחר לשון צדיק", לשונו של הצדיק הכתיבה מראש איך יתנהג הרופא הצבאי, לא פחות (ועוד יותר) משהיו משחדים אותו בכסף... (עי' עטרת שלמה עמ' ק"ע פ' עקב).

אגרת בכתי"ק של האדמו"ר רבי שלמה זצ"ל
אל הגה"ח רבי בצלאל ישעיה ברנשטיין זצ"ל
מדייני מתא בירושלים עיה"ק

תיקון לנפש

סיפר בנו האדמו״ר רבי בנציון הי״ד, שהיה בצעירותו עד־ראיה ונוכח בעצמו כאשר הביאו לפני אביו נערה אחת מהונגריה, שנכנס בה ,,דיבוק״ ומירר את חייה בעינויים קשים, ע״מ שישיע אותה. המעמד היה נורא. חרדת אלקים. ה,,דיבוק״ סיפר מתוך גרונה בצעקות משונות בשל מה נגזר עליו להתגלגל ככה, באין תיקון לנפשו, ופירט כל תועבותיו. בין השאר גילה שבחייו שימש בתפקיד שו״ב בקהילת קאשוי, ורב המקום הג״ר משה יונגרייז זצ״ל מצאו פסול למלאכת־הקודש, והעביר אותו מן המשרה הזאת (לימים כשנפגש האדמו״ר רבי בנציון הי״ד, אחרי הסתלקות אביו רבי שלמה׳לי, בעיר בארדיוב עם הגר״מ יונגרייז, אמר לו: ,,יש לי בעדכם פריסת שלום מעולם האמת״, וסיפר לו דברים כהווייתן, והגר״מ יונגרייז אישר את העובדה שפיטר את שו״ב פלוני ממשרתו בגלל מעשיו המכוערים).

אמר לו רבי שלמה׳לי: ,,אתה מציק לנפש מישראל שלא חטאה לך מעולם, אם תצא מגוף הנערה אֶלְמַד משניות לעילוי נשמתך, ויהיה לך תיקון גדול״ ועוד באותו לילה שמעו אותו בני הבית לומד משניות בחדרו בקול ובהתלהבות רבה: ,,כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא״. כעבור ימים אחדים באו להודיעו שה,,דיבוק״ עזב את הנערה ונתרפאה כליל.

רבי שלמה׳לי המשיך בחדא מחתא רפואה לבת ותיקון לנפש המתייסרת בכף הקלע.

פרק חמשה עשר

מווישניצא לבאבוב

עיר אוכלת רבניה

דרכו של רבי שלמה׳לי בי״ג השנים ששימש ברבנות ק״ק ווישניצא לא היתה סוגה בשושנים. נרגנים בעלי מריבה רדפו אותו הרבה בעיר זו, מיררו את חייו בדרכים שונות, עד שלבסוף מפני המחלוקת נאלץ לעזוב את העיר – כגורלם של רבני הקהילה הקודמים.

כשעמד לצאת מווישניצא סח רבי שלמה׳לי לאנשיו: כשהוכתר הגאון בעל ,,אריה דבי עילאי״ לרב העיר הזאת, סיפר על ההיסוסים והלבטים המרובים שהיו מנת־חלקו בטרם קיבל עליו את המשרה, מכיון שבני העיר אינם חיים בשלום עם רבניהם, אלא שהתיישבתי בדעתי, המשיך וסיפר, כי מסתמא הגאון בעל ,,ברוך טעם״ לא הוטב בעיניהם לפי שהיה מפורסם רק כגאון בתורה ולא היה אדמו״ר, והג״ר רבי צבי הירש מקטלבורג (חתן הרה״ק רבי שמלקי מניקלשבורג זצ״ל) לא מצא חן בעיניהם בגלל שהתנהג כרבי ולא התפרסם כ״כ כגדול בתורה, אבל אני שיש אומרים עלי צדיק הוא ויש אומרים גאון הוא מסתבר שאוכל לחיות בשלום עם יהודי ווישניצא. אפס כי למרות גדולתו בתורה ובצדקות הוכרח לבסוף בעל ,,אריה דבי עילאי״ להימלט מווישניצא. ואני אשר

אין בי מאומה, אינני לא גאון ולא צדיק, חשבתי מן הסתם אהיה טוב בעדם... ברם, כפי הנראה זוהי עיר מיוחדת במינה, עיר אוכלת רבניה היא ווישניצא...

אושפיזכן לצדיק

הדבר היה בשלהי שנת תרנ״ב. משלחת מאנשי העיירה באבוב, הסמוכה לעיר טרנוב, הביאה אז לרבי שלמה׳לי כתב־רבנות והכתירתו מרא־דאתרא במקומו של הג״ר יהודה שיף זצ״ל נכדו של ה,,ברוך טעם״ שנסתלק לבית עולמו. מיד נעתר להם ויצא להשתקע במקומו החדש. כיון שהרגישו יהודי ווישניצא הכשרים איך פנה זיוה, פנה הדרה, נזעקו לשלוח אליו שתדלנים ובקשות שיחזור אליהם. לאחר הפצרות הרבה נעתר להם, וחזר לווישניצא לקראת הימים הנוראים של שנת תרנ״ג, אך בבואו נודע לו שמתנגדיו פעלו אצל השלטונות הנכרים לסגור את בית מדרשו. מיד חזר וחידש החלטתו לעזוב את ווישניצא, אך בהגיעו לבוכניא איחר את הרכבת, ונאלץ להישאר בווישניצא עד כשני שבועות אחרי החגים.

ביום ג׳ פרשת לך לך שנת תרנ״ג בא רבי שלמה׳לי לבאבוב באורח סופי, וישב בה עד סוף ימיו, ועל שמה נקראת שושילתא דדהבא ,,חסידות באבוב״ עד עצם היום הזה.

פרק ששה עשר

אחרית ימיו

רמה קרנו

בשתים עשרה שנות מגוריו בבאבוב נתקיים ברבי שלמה׳לי ,,תרוממנה קרנות צדיק״ בפועל ממש. עדת חסידיו גדלה והתרחבה מיום ליום. כמעט מכל עיר ועיירה ברחבי גאליציה נהרו מעריצים אל חצרו, במיוחד לימי שבת ומועד, כדי להסתופף בצלו. מתוך קהל האלפים, חסידים ואנשי מעשה, הזדקרו בהבלטה מאות אברכים בני הדור הצעיר שהתחנכו על ברכיו בישיבה שניהל בווישניצא, ואשר הגיעו למעלת תלמידי חכמים וגדולי תורה, והיו מצטיינים בתכונות נעלות ומקושטים בכל מדה נכונה.

בגלל מחלת לבו, שסבל ממנה במשך שנים רבות, תשו כוחותיו של רבי שלמה׳לי במדה יתירה. בגיל העמידה, כשעמד בשנות העצה, קפצה עליו זקנה ונבצר ממנו לשמש בכמה כתרים כאחד. גם עול הציבור הגדול שהשכים לפתחו, וצרכי עמך מרובים, מנעו מאתו להנהיג הלאה את הישיבה. לימים אף העביר את רוב תפקידי הרבנות דק״ק באבוב לידי בנו רבי בנציון הי״ד, שמילא את מקומו, אחרי הסתלקותו, גם בהנהגת העדה.

עם זאת לא נתן מגרעות לסדר יומו בתורה ובעבודה כאשר באמנה אתו מימים ימימה, והיה מתגבר כארי בכל בוקר – למרות חולשתו כי רבה – לעורר את השחר, ומתלהב בתפלתו כלפיד אש. היה מרבה לסגל מצוות ומעשים טובים בסתר ובגלוי. משכיל וחונן דלים, מרנין לבבות עגומים, תומך באלמנות ויתומים, ואין מיכסה וקצב לחסדים שגומל עם בריותיו של הקב״ה.

מעשי הצדקה

לרגל מעשי הצדקה שקע רבי שלמה׳לי בחובות עצומים. כל המעות שקיבל מידי חסידיו לאלפים, בתוכם עשירים מופלגים שתמכו ברבם הנאהב ביד רחבה, לא הספיקו כדי לכלכל את הצבא הגדול של עניים ומרי נפש שהחזיק ותמך בימין צדקו. נוסף לכך נשאר חייב סכומים גדולים מן התקופה שניהל את ישיבתו הגדולה בווישניצא וה,,בור לא נתמלא מחולייתו״. והחובות, אכן, העיקו עליו במדה יתירה.

הדברים הגיעו לידי כך שפנה לחסידים, כשלוש שבועות לפני הסתלקותו בשנת תרס״ה, שיתאמצו לשחרר אותו מעול החובות ולפרוע אותם (ומכיון שנטרפה השעה ונתבקש לישיבה של מעלה טרח בנו האדמו״ר רבי בנציון הי״ד בפרעונם, ואמר לפני ההלויה שלא יתעסקו בכבודו עד שיסודר ענין החובות וזה כבודו, והגאון מהר״ש רוזנברג אבד״ק אונסדורף, שהיה ממעריציו הגדולים, יצא מגדרו ופנה למיודעיו בעלי־יכולת שיתנו חלקם בסילוק החובות ,,לעשות נייח נפשא להאי צדיק״).

במשא העם

בעת ובעונה אחת היטה את שכמו למשא העם, ובעינים צופיות השגיח על מצב היהדות בכל רחבי המדינה, גדר גדרות ועמד בפרץ בכמה וכמה קהילות. מכח מעמדו הרם זכה להשפעה כבירה בכל רחבי גאליציה והונגריה, גדולי הדור המובהקים ביותר העריצו אותו והתחשבו בדעתו, אלופי קהילות ופרנסים מקרוב ומרחוק פנו אליו בכל דבר הקשה, והרבה פעמים נכנס בעובי הקורה להתקין עבורם תקנות מועילות, וליישר הדורים, בכדי להעמיד הדת על תלה. אף גאונים וצדיקים שהוציאו לאור את חיבוריהם באו לבקש ממנו הורמנא (ראה בספר „מכתבי קודש" רשימה חלקית של ס"ה ספרים שעיטר בהסכמתו) ומבין השיטין של הסכמותיו ניבט בעליל שפע ידיעותיו ובקיאותו הנפרזה בהמון ספרי קדמונים וכתבי־יד נדירים. ניבט גם סגנונו העסיסי והנמלץ, לשון למודים, ספוג השתוקקות ואהבה לנותן התורה וליראיו שחלק להם מחכמתו וחיברו הספרים להאיר פני תבל.

יסורין של אהבה

אחרי תשע שנים שישב בבאבוב, מתה עליו אשת נעוריו, הרבנית רבקה הענא, שחלתה בשנת תרס"א חולי גדול וממושך עד שהגיע יום פקודתה בט"ו לחודש טבת שנת תרס"ב, אחרי שמלאו לה 54 שנים (ומקום מנוחתה בבית העלמין דק"ק באבוב סמוך לחמותה הצדקת בילא, אמו של רבי שלמה'לי, שלעת זקנתה עברה להתגורר במחיצתו ויכלכל את שיבתה להפליא בתכלית ההידורים והכיבוד). כיון שעברו עליו שלוש רגלים נשא בזוו"ש את הרבנית רעכל בריינדל ע"ה בתו של רבי מנשה טייטלבוים זצ"ל מצאצאי הרה"ק בעל

,,ישמח משה״ מאויהל, ונכדתו של הגאון הישיש רבי טוביה ליפשיץ זצ״ל אבד״ק בריגל, מבני היכלא של ה,,דברי חיים״ הקדוש בצאנז, שנחשב מגדולי הדור, והוא שנתכבד בסידור קדושין כשנכנסו לחופה.

בשלוש השנים הבאות הכביד עליו חוליו, חולי הלב, ועל פי הוראת הרופאים נסע לפרקים לרחוץ במעינות־המרפא שבעיירה באדנויהיים הסמוכה לפרנקפורט ד׳מיין, בארץ גרמניה, ואחרי ששהה בכל פעם באתר שבועות אחדים חזר לביתו. בשנת תרס״ה נסע לבאדנויהיים, אחרי חג השבועות, כדי לעסוק ברפואות כדרכו – אך הפעם לא חזר בחיים.

לב יודע מרת נפשו

עוד בתחילת שנה זו, תרס״ה, נתמלאו מקוריו חרדה גדולה לשלומו, אחרי שהבחינו ברמזים אחדים אשר בישרו כי מתקרב יומו. בנו רבי בנציון הי״ד סיפר אחרי הסתלקותו, כי ביום א׳ דראש השנה האריך רבי שלמה׳לי בתפלה יותר מהרגלו, ורק עם דמדומי חמה הסב לסעודה, עד שבאמצע החשיך עליהם היום, ופרס מפה וקידש. ,,מאותו רגע ואילך נתמלאתי דאגה מרובה״ אמר הבן – גם הסבא קדישא רבי אליעזר מדזיקוב, בשנה האחרונה לחייו, קיים בר״ה את ההלכה ,,פורס מפה ומקדש״.

ובליל יום הכפורים, יום הקדוש, אחרי התפלה קרא רבי שלמה׳לי אל חדרו את הבן רבי בנציון, ואת מקורבו החסיד ר׳ ישראל יצחק מאסס, בכדי להשיח בפניהם את צערו: ,,טעיתי בתפלת לחש של ערבית, והתפללתי שמונה־עשרה של חול עד שהגעתי ל,,רפאינו״ ונזכרתי״. רבי שלמה׳לי נאנח מרה בהוסיפו מתוך שברון־לב: אלמלי הספקתי לכל־הפחות לומר

,,רפאינו'' תולה הייתי שסיבבו משמים כדי להמשיך אלי רפואה, אבל עכשיו שנזכרתי קודם ברכת ,,רפאינו'' מתיירא אנכי מאד, אימה וחשכה גדולה נופלת עלי...''

בשבועות הבאים חל שיפור מה במצבו. את שבת קודש פרשת ,,לך לך'' עשה בצאנז, ולמחרת ביום ראשון ערך סעודת־הודיה בבית דודתו הצדקת נחמה׳לי, בתו של ה,,דברי חיים''. בחדשי החורף הרגיש בטוב והחלים בהדרגה. אחרי חג הפסח נסע שוב לצאנז, להשתטח על קבר זקנו הקדוש ה,,דברי חיים'', ביום ההילולא שלו כ״ה ניסן. בשובו מצאנז לבאבוב חזרה וניעורה מחלתו, ונתקף במיחושי הלב, עד שבני ביתו נתמלאו דאגה יתירה ממצבו. אחרי חג השבועות נסע לעיירת המרפא באדנויהיים, בלויית בני משפחתו, בתקוה שהחלפת האויר והמעינות המינירליים יועילו לו, אך כשבאו לשם התגבר חוליו ומצבו הלך והחמיר מיום ליום. רבי שלמה׳לי לא הסתיר ממקורביו שמרגיש כי ימיו ספורים, והצטער על כך שנגזר עליו להסתלק בנכר, מחוץ לביתו. המקורבים היו מתפללים לאריכות ימיו, הלא רבם הצדיק עודנו במבחר שנותיו, הלב מיאן להשלים עם הגזירה האיומה. אראלים ומצוקים אחזו בארון הקודש.

פרק שבעה עשר

נשבה ארון אלקים

כד נח נפשיה

והנה אתא לילה אור ליום שלישי ב׳ דר״ח תמוז. רבי שלמה׳לי נקרא לישיבה של מעלה. ניצחו אראלים את המצוקים. במעמד בנו יחידו רבי בנציון הי״ד, ושאר בני הפמליה שבאו עמו, השלים רבי שלמה׳לי את נפשו לאלקים, בקדושה ובטהרה, ביחודא שלים. תמה מסכת חייו. נ״ח נפשיה והוא רק בן נ״ח שנה.

ביקשו האנשים להתעסק בכבודו, ולא ידעו איך עדיף לעשות, אם לטלטל את ארונו עד לעיר מושבו באבוב, או שיקברוהו פה באשכנז. הראו להם אות מן השמים: אחד מהם נטל לפתע בידו את החומש של רבי שלמה׳לי, שהיה מעביר בו את הסדרה, והבחין בקיפול שעשה באחד הדפים. פתחו וראו, לגודל השתוממותם, שקיפל בהפטרת ,,ויחי״ היכן שכתוב ,,וישכב דוד עם אבותיו ויקבר בעיר דוד, והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה...״ ואחרי שחישבו ומצאו כי גם רבי שלמה׳לי שפט את ישראל ארבעים שנה, מבוקובסק ועד באבוב, הבינו את הרמז שצריך לקוברו ב,,עיר דוד״, עיר שמלך בה, והוליכוהו לבאבוב.

המסע במסלת הברזל נמשך כיומיים, ובכל אותה עת לא טעם בנו רבי בנציון הי״ד מאומה – כי מדין אנינות לא היה רשאי לברך, ולא היה מסוגל ליהנות מעוה״ז בלא ברכה – עד שהושחרו פניו בגלל התענית, ובמהלך ההלויה התעלף פעמים אחדות. אלפים רבים מיררו אחרי מיטתו בבכיה גדולה, זעקות שבר של עדת החסידים המיותמת הדהדו למרחקים, ,,רבנים למאות שהיו באותו מעמד לא עצרו בכוחם לפתוח פה ולהספידו״ סיפרו בני הדור ההוא (ראה תיאור מסע ההלויה בעתון ,,מחזיקי הדת״ לבוב מיום י״א תמוז תרס״ה), כי גדל הכאב מאד. יהודי גאליציה התקשו להאמין שכבה נרו.

אחרי הסתלקותו

ונתקיים בו ברבי שלמה׳לי ,,גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם״. אחרי הסתלקותו עלתה כפורחת חסידות באבוב, בהנהגתו המופלאה של בנו איש האשכולות האדמו״ר רבי בנציון הי״ד, עוד יותר מאשר בחייו. המונים בגאליציה דבקו בה בכל נימי הלב והנפש. לגיונות לגיונות של בני תורה, קרובים ורחוקים שנתקרבו, צמחו מעשרות ישיבותיה של באבוב ונשאו ברמה את דגל החסידות.

ה,,אוהל״ שהוקם על גבי קברו ככלות השבעה בבית העלמין דק״ק באבוב נהפך לתלפיות, ועד לשואה הנאצית היו כשרי ישראל עולים אליו בכל עת מצוא לשפוך שיח ותחינה לפני יושב מרום, להיפקד ולהיוושע בזכותו של הצדיק. בחורבן מלחמת־העולם־ב׳ נחרב ה,,אוהל״ בידי הצוררים, נהרסה אבן המצבה, עד אשר בשנת תשל״ה בא מארה״ב נכדו האדמו״ר רבי שלמה, ממשיך השושלת, כדי להשתטח על קבר זקנו והעמיד מחדש את מצבתו.

ואלה הדברים שנחרתו על־גבי המצבה המשוקמת
לספר לדורות יבואו:

כתר תורה

פ״נ

כבוד קדושת אדוננו מורנו ורבנו

עטרת ראשנו

הרב הגאון הקדוש ארי שבחבורה

אספקלריא המאירה מנורה הטהורה

שר התורה המפורסם בכל קצוי ארץ

רשכבה״ג

עבד ה׳ במסירת נפש

והרביץ תורה בישראל

ועסק בכל כותו בתורה ועבודה וגמילות חסדים

בבחינה נפלאה

כקש״ת מרן **שלמה הלברשטאם** זצלה״ה

בן הרב הצדיק מהו״ר מאיר נתן זצ״ל

בנו של הגה״ק איש אלקים נורא מרן חיים זצ״ל

אבד״ק צאנז בעל **דברי חיים**

מגזע קדושים הג׳ **מהרש״ל** והג׳ **חכם צבי**

והגה״ק מרן **נפתלי צבי** אבד״ק **ראפשיטץ** זצ״ל

שימש בכתר הרבנות ארבעים שנה

בק״ק בוקאווסק אושפיצין ווישניצא באבוב

נפטר בשם טוב ב׳ דר״ח תמוז שנת תרס״ה לפ״ק

ת. נ. צ. ב. ה.

חלק שני

כ״ק אדמו״ר הקוה״ט

רבינו **בנציון הלברשטאם** הי״ד

מבאבוב

בעל ,,קדושת ציון״

פרק ראשון

אור זרוע לצדיק

מוציא יקר מזולל

„מוציא יקר מזולל״ היה האדמו״ר מבֿאבוב רבי בנציון זצ״ל, בנו של הצדיק רבי שלמה׳לי זצ״ל, אשר עין־בעין ראו בני דורו איך צלחה עליו רוח ממרום להכניס בצל כנפי השכינה מאות ואלפים בני תשחורת, לזרוע בלבותם אורה ושמחה, ולקשור אותם בעבותות אהבה אל התורה והחסידות.

ב־35 השנים שנהג נשיאותו ברמה, שנים של שריפה רוחנית נוראה, עד שירד לעולם מבול הדמים ההיטלריסטי, ונלכד בשחיתותם, הלך רבי בנציון כעמוד־אש לפני מחנות חסידים ומעריצים בעשרות שטיבל׳ך וישיבות של באבוב שיסד וטיפח ביד אמונה, להאיר להם הדרך, ורבים רבים השיב מעוון. כמעט לא קם עוד איש בימיו ביהדות גאליציה, מזרח ומערב, להחיות עם רב כל־כך תחיה רוחנית – כפי שהחיה הוא.

כדוגמת אביו הקדוש, ראש וראשון בשושילתא, גם רבי בנציון הי״ד שילב ומיזג הרבצת תורה עם חסידות מהותכים יחדיו. שימש בכתר רבנות, הוריד סולמות משמי־גבהיו לבני עליה המטפסים במדרגות, והקדיש את עצמו בעיקר לחינוך בני הנעורים. הוא הקסים את כל יודעיו בהדר אישיותו,

באשכוליותו. הוד עילאי שפוך היה על מלוא שיעור קומתו, שיעור קומה של חכם וקדוש, נשמה כללית. רבי בנציון הי״ד כבש את הלבבות לא רק בצלילי הניגונים שחיבר, ניגוני חסידות רוויי רגש, מעוררים לדביקות – כל עצמו היה ניגון פלא שנזדמר באלפי צלילים ובנות־קול, כינור לשירים של כנסת ישראל המעולפת בגעגועים לזיו השכינה, כינור לבשורה המרעננת שהביא לעולם הבעש״ט הקדוש: ,,לבלתי ידח ממנו נדח״.

שירת הלב

בהיותו ינוקא כבר נחה עליו רוח השירה האלקית. בגיל שש שנים חיבר את הלחן המרטיט למלים: ,,בני, בני, אַל תלך בדרך אתם, מנע רגלך מנתיבתם״, ניגון־ביטוי למשאת חייו העתידה בניתוב הדור הצעיר לדרך הישרה. כיון שעמד על דעתו היטיב לרחוץ נשמות בזמירותיו. יצר מאות ניגונים, מילודיות ושירי קצב מליאי השתפכות ורננה, שמלבד יופיים המוסיקלי הכילו ,,סגולה נפלאה״ לעורר בלבבות יראת שמים ושמחת הנפש, ומזדמרים עד היום במקהלות חסידים שבכל תפוצות ישראל.

,,מן החידושים הנפלאים שראו אצלו״ מעיד בו הבן האדמו״ר רבי שלמה׳לי שליט״א (כיום בברוקלין) ,,היא ההשפעה המגוונת שקיבלו מאתו כל סוגי האנשים בבת אחת. בשולחן אחד ישבו אצלו גאוני ארץ כדוגמת רבי שמואל פירר זצ״ל גאב״ד קראס, רבי יחיאל נבנצאל זצ״ל גאב״ד סטניסלאו, ועוד רבנים ורישי־מתיבתא מפורסמים, לצד אנשים פשוטים מן הכפר או בעלי תשובה שהתחילו זה עתה ללמוד פרק משניות; חסידים ישישים בעלי מדרגה, בעלי השגה

הרבי השני מבאבוב מהרב״צ הלברשטאם הי״ד

בנגלה ונסתר, הסבו יחדיו אצלו עם אנשים מודרניים שבאו מגרמניה בלגיה והולנד, וכולם שתו ממעין אחד, למרות שבחינותיהם ומדותיהם חלוקות מן הקצה אל הקצה״.

משל לשמש ברקיע

,,בעינינו ראינו״ מוסיף הבן ומטעים ,,שבעת שיחותיו וסיפוריו, שמע והבין כל אחד את הנוגע לנפשו הוא, כי הלביש בנועם אמריו את הענינים הנחוצים לכל אחד ואחד לפי מדרגתו...״

משל למה הדבר דומה, לשמש ברקיע המאיר ושופע חמימות לכל מיני יצורים צמחים ועצמים בעלי תכונות מנוגדות, ובאקלימים שונים, והכל מוקרן מאותו שמש בעת ובעונה אחת.

פרק שני

בן חכם ישמח אב

על ברכי ה„דברי חיים״

יום שנולד רבי בנציון, בחודש אייר שנת תרל״ד, בעת שאביו רבי שלמה׳לי ישב על כסא הרבנות בעיר בוקובסק, נתמלא הבית כולו אורה. השם „בן ציון״ נקרא עליו במצות זקנו ה„דברי חיים״ זי״ע כסגולה לחיים ארוכים, מיסוד דברי החיד״א באחד מחיבוריו (ראה „שם הגדולים״ קונטרס אחרון מערכת גדולים אות ב׳), אחרי שבעבר לא התקיימו ילדיו של רבי שלמה׳לי. מסופר גם, שה„דברי חיים״ בחר בשם זה לסימנא טבא, שבימיו ישוב ה׳ את שיבת ציון. אף הוא השתעשע בתינוק, נינו, דרך הפלגה. פעם אחת כאשר הביאוהו ההורים לצאנז, הושיב אותו ה„דברי חיים״ הקדוש על ברכיו, ליטף בשתי ידיו את ראשו המתולתל, ויקרא: „אתה תגדל חכם מחוכם״ – ברכה שנתקיימה במילואה. במרוצת ששים וחמש השנים הבאות התפרסם רבי בנציון בעולם החסידות, בקרב גדולי רבנים ואדמו״רים, כ„חכימא דיהודאי״.

יניק וחכים

עוד בגיל הפעוטות, בן ארבע וחמש, נחשב לילד פלא. כשעבר אביו הקדוש לישב על כסא הרבנות באושפיצין, קרוב

לשנת תרל״ח, הופתעו יהודי המקום מילדו של הרב, לא־פחות משהוקסמו מאישיותו שלו. רבי בנציון היה מבורך בכשרונות מזהירים, חריפות השכל, ובעושר של רגשות הנובעים ממעמקי הלב. הצטיין בגינוני קדושה ובאצילות המחשבה.

ניתן ללמוד על הלכי נפשו בגיל הרך הזה מדברים שהעיר בספרו ,,קדושת ציון״ חלק שני (עמ׳ קמ״ב) לפסוק אחד מפרשת יתרו: ,,אם את הדבר הזה תעשה וצוך אלקים ויכולת עמוד״. רש״י מבאר – אם יצוה אותך לעשות כך תוכל עמוד ואם יעכב על ידך לא תוכל לעמוד. ומספר רבי בנציון: ,,כד הוינא טליא, ולמדתי אצל מלמד תינוקות חומש ופרש״י, הקשיתי לפניו – הרי הקב״ה הוא הנותן ליעף כח, ואם־כן איך עלה אפילו ספק בלב יתרו שאם יעכבו הקב״ה מלמנות שרי אלפים וכו׳ לא יוכל לעמוד, ונבול יבול, הלא אם הקב״ה יצוה עליו לשפוט בעצמו, בודאי יתן לו גם כח לעמוד בזה?!״ אף הוא מציין שהמלמד ,,לא מצאה ידו די השיב לי״ (ובהמשך דבריו מבאר הענין בטוב טעם ודעת, ואכמ״ל).

בן שלוש עשרה למצוות

כשמלאו לו שלוש עשרה שנה, תרמ״ז, לקחו אביו הקדוש והביאו לקמינקא, אל הסבא הרה״ק רבי יהושע׳לי זצ״ל בכדי שיתחיל עמו להניח תפילין, ויחגגו שמה את שמחת כניסתו בעול מלכות שמים. מספרים שבעת הסעודה, כאשר השמיע רבי בנציון הי״ד את דרשת הבר־מצוה שלו, הדהים את ציבור הנוכחים בפלפוליו – אשר העידו על חריפות שכלו.

אחר נסעו לבלז, אל האדמו״ר רבי יהושע׳לי זצ״ל, שקיבל אותם בחביבות יתירה וערך לכבודם סעודה שנהנין בה מזיו השכינה (כמ״כ הורה להכין ,,קוגל״ לסעודה זו, באמרו,

האורח רבי שלמה׳לי הוא ת״ח אמיתי, בחינת שבת, לכן יש להגיש לכרודו מאכלי שבת). אף הוא השתעשע ארוכות עם חתן הבר מצוה, משוש כל רואיו, ובסיום הסעודה פנה אליו ויאמר: ,,אבי הקדוש כשאהב את מישהו בלב ונפש נהג לכבד אותו שישיר ,,שיר המעלות אשא עיני אל ההרים״ – שירה נא, בנציון, שיר המעלות...״

באותו מעמד נתן העלם קולו בשיר, כולו אומר מתיקות, וחיבר על אתר את יצירתו־ניגונו המפורסם על פסוקי התהלים ,,אשא עיני אל ההרים... עזרי מעם השם...״ שכל צליל ממנו ספוג אמונה זכה ורווי כיסופים לשכינה הקדושה.

ולבי חלל בקרבי

בשנים הבאות, בצל אביו הקדוש, הוסיף רבי בנציון לגדול בתורה ובעבודה, והבשילה אישיותו הנאצלה, אישיות של רועה רוחני בעל שיעור־קומה. בחצר הקודש ובישיבה אשר בווישניצא, עיר מגורי אביו, היה רישומו ניכר מאד. הוא הקרין סביבותיו אור־יקרות ואנשים, חסידים, הסתכלו לעברו בהערצה גדולה. סיעה נבחרת של בני־עליה ובני־בינה, משמנה וסולתה של עדת החסידים, הקיפתו תמיד. האנשים האלה הוקסמו מרבי בנציון תיכף בתחילת ענינו – עוד בגיל צעיר מאד ראו בו את הממשיך הגדול של מורשת צאנז בעתיד.

סיפור מלבב אודות כוחו המיוחד בתפלה מגלה טפח מרום מדרגותיו בעת ההיא. הסיפור מובא בהקדמת ספרו ,,קדושת ציון״ בשם הגה״ח רבי בצלאל ישעיה ברנשטיין זצ״ל, דיין ומו״ץ בירושלים, שהיה מגדולי חסידי באבוב ומקורב ביותר לאדמו״ר הראשון רבי שלמה׳לי. הלה, בבואו פעם מא״י

להסתופף בצל רבו, הבחין באברך רבי בנציון, בנו יחידו, שנכנס כל יום שחרית לביהמ״ד רק בכדי לשמוע ולענות עם הציבור ,,ברכו״ ו,,קדושה״, ואחר פונה הוא לחדר מיוחד ומתפלל באריכות רבה שעות שלמות עד אחרי חצות היום. נכנס רבי בצלאל ישעיה אצל הרבי ר׳ שלמה׳לי והביע בפניו את פליאתו, הלמאי מניח הוא לבנו, חלוש גוו, שיתאחר כל כך בתפילתו ויסגף את עצמו בתענית עד אחרי חצות מדי יום ביומו? אמר לו רבי שלמה׳לי: ,,בוא ונלך להקשיב כיצד הוא מתפלל״.

מיד קמו וילכו שניהם יחדיו לעמוד מאחורי הדלת אצל חדרו המיוחד. והנה הגיע לאזנם קול תפילתו של רבי בנציון השופך בפנים את צקון־לחשו בקול מתחנן, ברגש ובבכיה, שהמיס את לבבם. האב רבי שלמה׳לי התרגש מאד לשמע התפילה וניצב על עמדו כרבע שעה בהתפעלות רבה. אחר שב על עקבותיו ויאמר לבן־לוייתו רבי בצלאל ישעיה: ,,אם יהודי מתפלל ככה לפני יוצרו, אין לעכב בעדו, הלא על תפילה כזאת אומר דוד המלך ,,ולבי חלל בקרבי״ (=,,ער הוילט זיך אויס דאס הארץ פארן באשעפער״).

אגרת בכתי"ק האדמו"ר רבי בנציון הי"ד
אל הגה"ח רבי בצלאל ישעיה ברנשטיין זצ"ל מירושלים

Rabbiner S. L. HALBERSTAM
in Ujfehértó Ungarn pr. Nyíregyháza.

T.

Schneider H. B.

Urnak

Helga

p. Pàhoretta

הזמנה לנשואי האדמו"ר רבי בנציון הי"ד בחתימת אבי הכלה דודו־זקנו
הרה"ק רבי שלום אליעזר הי"ד מראצפרט בנו של ה„דברי חיים"

בעזהי"ת

יהללו ואהבו כי תשמע

קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה

אקרא למאהבי ורעי מתיה לבוא על יום בליות ושמחת אפריון
בתי' הנ' הבתולה הכלה הכשרלה והכשרנית

מ' חי' פראדיל תחי'

עב"ג הח"ח הרש בעה"ק

נכ"ק בן ציון שליט"א

בהרב ה"א הגאון הצדיק המפורסם בנגינא קדישא בקש"ת
כו' שלמה האלברשטאם שליט"א אב"ד דעיר באבוב ועל"א.

אשר תקד' אילת לס"מ ובשמח"צ ביום ג' שנכפל בו כי טוב פ' שלח
ב"א בין כיכוא בבא אך בנק לישראל בשנת את הבעל.

והתעטף תתי' אלה פה עיר ראצפערטוח וגא לבוא לקבת הכל
בשמחתי והנני עם אתם בשמחת צאצאיכם ושבת אבריהש הקדושים ודרה
ועמור לי ולכל הנלוים לשמוח על שמחתי לרנושא בכר ביני ישיעות
והצלחות בעבודת

דעו יחידכם הכמעה לתרבות בקן ישראל

הק' שלום אליעזר הלברשטאם

בן הרב הגאון הקדוש רשכבה"ג מצאנז זללה"ה

אדרעסען תתי בעמר הון

פרק שלישי

ממלא מקום אבותיו

בברית הנשואין

כשהגיע רבי בנציון לפרקו השיא אותו אביו בזוור״ש עם מרת תרצה ע״ה בת הרה״ק רבי נפתלי ממעליץ זצ״ל. אחר־כך בזוו״ש הקים את ביתו – בעצת דודו הרה״ק רבי יחזקאל משינובה זצ״ל בעל ,,דברי יחזקאל״ – עם הצדקנית מרת חיה פראדל ע״ה (נלב״ע בברוקלין ט״ז אדר תשל״ד) בתו של הרה״ק רבי שלום אליעזר הי״ד מראצפרט, בנו של ה,,דברי חיים״, ונולדו להם במרוצת השנים ארבעה בנים ושבע בנות אשר כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך השם.

יושב על מדין

כשעבר האב רבי שלמה׳לי, שנת תרנ״ג, להשתקע בעיירה באבוב, נבצר מאתו – בגלל חולשתו וחלאיו התכופים – לשאת בעול הרבנות והישיבה, ופרנסי הקהל באופן טבעי הכתירו את רבי בנציון הצעיר לרב דק״ק באבוב, אחרי שנמצא מחונן בכל הסגולות הנדרשות למרא דאתרא. גאוני הדור שהכירו את רבי בנציון מקרוב, הסמיכו אותו לכהונה זו בפה מלא, כפי שניתן ללמוד מתשובה אחת שערך אליו

מהר״ש אנגל זצ״ל מרדומישלא, בענין כשרות האפרוחים שנולדו במדגרה חשמלית (ונכללה בספרו שו״ת מהר״ש ח״ד סימן ל״ט), וע״פ התאריך נכתבה אליו עוד בחיי אביו הרבי ר׳ שלמה׳לי זצ״ל ומכנהו בפתיחת דבריו ,,הרה״ג הצדיק בנש״ק וכו׳ כקש״ת מ׳ בן ציון הלברשטאם שליט״א אבד״ק באבוב״. מהר״ש אנגל, אגב, כיבד אותו ביותר באספת רבנים שנערכה בבארדיוב (שנת תרע״ב) וסרב לחתום על ההחלטות עד שיחתום תחילה הרב מבאבוב (אלא שהאדמו״ר התחכם ויחתום את שמו בשולי הגליון כשהוא מניח מקום לקשישי הרבנים שיחתמו לפניו).

רועה בישורון

וכשהגיע יום פקודתו של האדמו״ר הגדול, ר״ח תמוז תרס״ה, ורבי בנציון, אברך משי בן ל״א שנה, נרתע מפני המחשבה לישב על כסא אביו, ניגשו אליו בליל שבת־קודש אחרי ההסתלקות, דודיו הצדיקים, בניו של ה,,דברי חיים״ הקדוש, והלבישוהו טלית – אות וסימן שמכתירים אותו לאדמו״ר מבאבוב.

מאותו רגע ואילך נעשה רבי בנציון מנהיגם הרוחני ומורה דרכם של אלפי חסידי באבוב, שהסתופפו בצל אביו הקדוש מזה עשרות שנים, והתקשרו מעתה אליו התקשרות עזה בכל נימי הנפש. 35 השנים הבאות, ימי תור־הזהב לחסידות באבוב, הוכיחו מה מאד קלעו אל המטרה אותם הצדיקים שהטילו עליו את האדרת, בלא להתחשב בגילו הצעיר. הוא התגלה כחכם לוקח־נפשות ופדגוג אמן אשר נהירין לו כל שבילי החינוך וההשפעה הכובשת לקרב לבבות ישראל לאביהם שבשמים.

[illegible] קודש הלולא". ומי [illegible] "בוא [illegible]" [illegible]

בוקר קרירת החורף. ואומר [illegible] השומר. ושראל אותם בוקר של גאולה. וקול רנה וישועה [illegible] באהלי צדיקים,
ואשר אמר עוד כי הוא זה. והנה [illegible] בשנה [illegible]. אדומה [illegible] ורבים [illegible],
אמן [illegible]. חמדת [illegible]. ואור [illegible] הטהורה. [illegible] הדרך הישר והיה ביום [illegible],
[illegible]. [illegible] כבוד [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] עולם ועד.

[illegible] ביום [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

רב תודה קבלתי היום הסך מאתכם כי שלחתם לנו ע"י סך
חמש מאות ועשרים דאלאר. ואף כי מובנא ונודע אך הי' הסכום הזה מונח בקופת הוועד
או בהלואה מאתכם. והי' מוכרח שיהי' הנני נותן לכם תשואות חן כי רוח חדש אמנם נכנסתם בקרב
כי ראינו שלא נתבלע הפרח ושלח את הבחורים כולם מזה, אבל מכל מקום זכו הבחורים הרבים
ולהתלמידים אשר שכרנו אחרים אנו את שכרם בכל אופן, ועתה הננו מבקש ומעתיר על העתיד
שלא תתרשלו בהבטחתכם רק תתאזרו כגבורת חלציכם. כי קבלתי על שכרו הסך הוצאה רבה
כאשר תבינו עוגנים אחרים במצבינו אשר ערכתי כולם בתוך א' שבוע זו. והסכום תקצב מאז
אשר שלחתם וספיק לנו עדי בזה ובוא המכתב הנוכחי ודרכו — אף ילך ויבוא בלי עיכוב
מחמת שביתת הפועלים ופקידי הדואר במדינתנו — ואולי לא הי' הסכום הנ"ל מן המוסד
מקופת הוועד רק הי' מאתכם בהלואה. אחלה פניכם שלא תהי' כנוסה לקופת הוועד רק
תאמינו עוד מעט עד ורחוק ה' את גאולתו. והי' לקופת הוועד ושלוח בלי עיכוב במהרה

אדרשה ושלום התוב. בטובה בזה השנה ובחגים הבעל"ט לאורה רבה ושמחה
ושמחה: נחמה. [signature]

חרוזים ואגרת תודה לעסקן וידיד שנחלץ לעזרת הישיבה הק' דבאבוב
בימי מצוקה בבתי"ק האדמו"ר רבי בנציון הי"ד

פרק עשירי

במדה נכונה

איזהו שביל הזהב

שיחות הרבה ייחד רבי בנציון להדרכת פרחי חסידים, בחורי חמד ואברכי משי, שיהיו פוסעים בכל הליכותיהם בשביל הזהב, דרך הממוצעת, כפי שמבאר אותה הרמב״ם בהלכות דעות, ולא יטו ימין ושמאל. פעם פתח ואמר: ,,אני מדבר על דרך הממוצעת, ופלוני אפיקורוס גם הוא מטיף שחייבים ללכת בדרך הממוצעת, לא להיתפס לקיצוניות – האמנם הוא ואני נעשינו שפה אחת ודברים אחדים? היתכן?!״

,,ובאמת״ המשיך והסביר ,,רחוק אני ממנו כרחוק מזרח ממערב. לא מחשבותי מחשבותיו ולא דרכי דרכיו״. משל למה הדבר דומה, לשני אנשים שדיברו על ,,אמצע״ ביחס לשני גדלים נפרדים. אחד מדבר על אמצעו של שטח בן אמה בלבד, ומשנהו על אמצעו של שטח בן חמש אמות, אשר נמצא לחלוטין מחוץ לתחום של השטח הראשון. לדידי היהדות מתחילה במינימום של פשוטי כשרי ישראל, המעמידין את דבריהם על דין תורה, ומתרחבת עד כדי מדת חסידות, הידורים וחומרות, סייגים ופרישות של בני עליה ויחידי סגולה, ואני דוגל בהליכה ממוצעת בין שתי הקצוות האלה; ואילו

ኢቃሌ ሀገሪ ኢንጂነር ሀሩ ወርቁ ወልዳይ
ኢንጂነር ሀሩ ፕሬዝዳንት ኮነ

פלוני אפיקורוס מגזים ומרחיב את המדה, לשיטתו היהדות מתחילה באורחות חייו של יהודי ערטילאי פורק עול, שכל יהדותו מסתכמת בבואו אל ה,,טמפל״ בכרכרתו אחת בשנה ביום הכיפורים... כמובן מאליו המרחק מקוטב זה, עד לשיא הקיצוניות בקוטב השני, רב מאד, וממילא ה,,אמצע״ שפלוני זה מטיף לאחוז בו נמצא בנקודה כזאת, שהיא לדידן הרחק הרחק מחוץ לגבול הקדושה... מה שנקרא בפיו ,,דרך ממוצעת״ נחשב אצלנו מחוץ ליהדות כליל.

כח התורה

תיכף בעמוד הראשון של ספרו, מוצאים אנו הבהרה **מחנכת**, לאמור: טועים אלו החושבים כאילו דברי חז״ל ,,דרך ארץ קדמה לתורה״ הם כפשוטם, חס וחלילה, מבלי להבין כי מדובר פה רק בקדימה של זמן ולא של יתרון ומעלה. משל לעבד ההולך לפני רבו ואבוקה בידו, להאיר הדרך לפניו, היש בנו פתי לחשוב כי גדול העבד מרבו לפי שהולך ראשון?! והיא המדה בנוגע לתורה ודרך ארץ. התורה היא העיקר, היא הכל, אלא שמקדימין לה דרך ארץ בכדי לפלס את הגישה אליה, מפני שאחרת אי אפשר לעולם לבוא אל התורה...

,,כל אדם מישראל יש בו בפנימיותו כח התורה״ לימד רבי בנציון הי״ד ,,שהרי לימדוהו קודם לידתו את כל התורה כולה, ורק משבא אל אויר העולם החומרי בא המלאך וסוטרו על פיו ומשכחו, החומריות גוברת, אבל עדיין גנוז אור התורה בחובו כשמן האגור בפנים הזית״. ה,,זית״, שטעמו מריר, מסמל את החלק הארצי־החומרי שבאדם, ה,,שמן״, כינוי לתורה, מכונס בקרבו ובכדי להוציאו צריך לחבוט ולפצוע את הזית, כלומר, לשבור את כח החומריות. וזה שאמרו חז״ל

מכתב הזמנה לאספת רבנים בקראקא בחתימת כתי״ק האדמו״ר מטשכויב רבי יצחק ישעיה הלברשטאם הי״ד (בנו של ה„דברי חיים״) והאדמו״ר רבי בנציון הי״ד

במס׳ הוריות: ,,כשם שהזית משכח לימוד של שבעים שנה כך שמן זית משיב לימוד של שבעים שנה״. לימוד שבעים שנה זו כל התורה שלמד האדם לפני שהגיח לאויר העולם. ה,,זית״, הכח החומרי, משכח אותו, בעוד ,,שמן זית״, דהיינו אם כבר פצע את הקליפה החומרית והגביר על עצמו את שלטון הרוחניות (כדוגמת ייצור שמן הזית עם חבטת הפרי אחרי המסיקה וכבישתו בבית הבד), משיב לאדם לימוד של שבעים שנה בבת אחת, כלומר, שישוב וייזכר מה שלימדוהו בתשעה ירחי קדם.

סגולת ימי הנעורים

בכדי לבוא למדרגה זו, צריך אדם ללחום ביצרו החל משחרית־ימיו, לא להתמהמה עד שיבוא בימים, כפי שהכתוב אומר: ,,כחצים ביד גבור כן בני הנעורים״. לכאורה, מה שבח הוא לגבור שחציו בידו, הלא את החצים צריך לירות באויבים ולא להחזיקם ביד? אלא משום שאינו נקרא ,,גבור״ אלא מי שכבר ניצח וכבש את אויבו, וכבר הכניע אותו כ״כ עד שאינו צריך עוד ללחום, הלה מרשה לעצמו להחזיק את החצים ביד מבלי לירות... וכוונת הכתוב היא כלפי יצר הרע, האויב הפנימי הנורא, אשר מכיון שאתה כובשו ומכניע אותו תוכל לומר כדוד המלך ע״ה ,,ולבי חלל בקרבי״ ולא תזדקק עוד להילחם בו.

אפס לא יוכל לזכות במדרגה זו רק מי שהתחיל ללחום ביצה״ר תיכף מנעוריו. אבל מי שהלך בעצת יצרו, אפילו ניחם אח״כ ושב מדרכו הרעה, כיון שכבר נתפס פעם אחת בידי היצר שוב לא יניחנו ויצטרך להיאבק עמו תמיד באין מנוח. וזה שמרומז: ,,כחצים ביד גבור כן בני הנעורים״ – כל המתחיל מנעוריו, סופו זוכה להחזיק החצים בידיו...

האדמו״ר רבי בנציון הי״ד
עם חתנו הרב יחזקאל שרגא הלברשטאם הי״ד

„Freude und Jubel in den Zelten der Zaddikim." Inschrift am Hause des Rabbi

חסידי באבוב בשמחת נשואי אחד מצאצאיו
של האדמו״ר רבי בנציון הי״ד

עבוד את בוראך בכל הכוחות

האדם מישראל נוצר לעבוד את בוראו בכל הכוחות. בכל המדות. מעשה ברבינו הבעש״ט ז״ל שבדקו רופא וימשש בדופקו, והתבטא, כי מפעימות הדופק שלו ניכר שפועלים בחובו שני כוחות מנוגדים אהדדי המרסנים אחד את השני, ואלמלי פעל בו רק כח אחד מהם לא היה מסוגל לחיות. כשסיים אמר הבעש״ט: רופא מומחה הוא, וניחן באבחנה דקה, אבל איננו יודע במה המדובר. ישנן שתי בחינות בעבודת השם, אהבה ויראה, ואי־אפשר לזו בלא זו: מרוב אהבה בלא יראה, עלול אני לבוא לידי כלות הנפש, הנשמה תצא אז מנרתיקה; וכן מגודל הפחד והאימה מפניו ית״ש, בלא מדת אהבה – אי אפשר להתקיים ולעמוד אפילו שעה אחת. רק צרוף המדות ומיזוגן, אהבה ויראה גם יחד, והמה שני הפכים לכאורה, הוא המחיֶה והמקיים אותי בעלמא הדין.

באותו ענין מזכיר היה רבי בנציון הי״ד את מאמרם ז״ל (עירובין ג׳) ,,קדירא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא״: אדם ששני יצריו שופטין אותו כאחד, יצר טוב ויצר הרע, נמשל לקדירת השותפין שהיא בגדר ,,לא חמימא ולא קרירא״. כי הנה איש צדיק שיצ״ט שופטו, מה טוב שתהיה לו מדת חמימות, ויעשה כל מצוותיו בהתלהבות ורשפים; ולעומתו איש רשע שיצה״ר שופטו, מה טוב לו שתצטנן החושניות בקרבו ויגיב בקרירות לכל הפיתויים החומריים. אבל הבינוני, ששני יצריו ישפטוהו, לא החמימות טובה בעדו ולא הקרירות טובה בעדו, החמימות לא טובה כשיתגבר עליו היצה״ר, והקרירות לא טובה בזמן שיצ״ט משדלו למעשים טובים – נמצא אין טוב לאדם אלא כשמשבר את כח יצרו מכל וכל.

איזהו זיכוך אמיתי

ואיזהו זיכוך אמיתי? הוה אומר: כל שנאבק ביצרו הרע אפילו כשמתעסק בעניני רשות גרידא, ופורש מצ״ט שערי־היתר בכדי שלא יגיע לעולם לשער אחד של איסור, כפי שמבואר בכתוב ,,למען תהיה יראתו על פניכם **לבלתי תחטאו**״, פירוש, יראו את השי״ת אפילו בענינים שאינם בגדר חטא. רבי בנציון הי״ד היה תובע ביותר לעשות גדרי־זרוזין כשעוסקים במצוות שיש בעשייתן ,,הנאת הגוף בהדי מצוה״, כי באלו הנסיון הרבה יותר גדול שלא לעשותן בלא פניות בלתי לה׳ לבדו. אזהרה רבתי הזהיר לכל המבקש לעלות בהר ה׳, כי זה הכלל שאמרו חז״ל ,,מצוה גוררת מצוה״ שריר וקיים אך ורק במי שעושה מצוותיו כמאמין, היינו בדחילו ורחימו, בכוונה זכה, ובלא לב ולב, אבל בעושה כמצות אנשים מלומדה אינו כן.

אפס גם האיש שלא זכה עדיין למדרגה זו, ואינו כי אם משתוקק להגיע אליה, לא יקופח חלקו. הקב״ה גומל טוב אפילו ,,לשומרי מצוותיו״, לאלו המצפים ומייחלים לקיימן (מלשון ,,ואביו שמר את הדבר״). מעשה ששמע האדמו״ר את חתנו רבי משה סטמפל הי״ד מתפלא על נוסח ההושענות ,,יושבת וממתנת עד כלות שבת״, הלא, אדרבה, מקלסים לישראל שהם ,,**מאחרים** לצאת מן השבת״ ולא שממתינים כי תכלה? מיד העיר לו: אני מפרש לעצמי נוסח ההושענות כך, כנסת ישראל יושבת וממתנת עד כלות הנפש, בציפייתה לשבת...

איזהו חכם

מרגלא בפומיה: ,,איזהו חכם המכיר את מקומו, כל שמשפיל ברך, היודע תמיד כי הוא הגרוע מכולם, ואין

להושיבו במקום יותר חשוב (,,אבל מי שאינו חכם, מתייהר בלבו, ודומה בעיניו תמיד כאילו מן הראוי להחליף את מקומו'').

מדת ענוה, התבטלות, היתה בעיניו כעין חוט השני שמוכרחים לשזור אותו בכל המעשים והמדות. לימוד תורתנו הקדושה צריך ללמוד אותו מתוך ענוה. כשאדם לומד בענוה מתקיים בו הכתוב: ,,ה' בדד ינחנו'', אפילו יושב ולומד בדד שכינה עמו, אך בתנאי ,,שאין עמו אל נכר'', שלא יתגאה, אחרת הוא כמשתחוה לאל נכר. ולא עוד אלא הלימוד עצמו, כשלומד לשם שמים, מביא לידי ענוה. ,,למוד מאהבה וסוף הכבוד לבוא'' אמרו חז''ל: אם תלמד מאהבה, יבוא סוף וקץ לשאיפת הכבוד שלך, תתחיל למאס בכבוד...

גם אהבה ואחדות בקרב ישראל תלויים בענוה, כפי שמשתמע מדברי חז''ל במסכת כלה רבתי (פ''ג) ,,אין לך שפל רוח יותר מרודף שלום, וחשוב בדעתך, איך הוא רודף שלום אם אינו שפל רוח?!''

ובאמת, במה יתגאה האדם, איך איננו מתמלא בושה ושפלות רוח? והלא כך היה אומר החוזה הקדוש מלובלין זצ''ל: אפילו הקב''ה בכבודו ובעצמו אומר לאדם ,,צדיק אתה'', אאמין בזה רק אותו רגע שהקב''ה אמר, ולא ברגע שלאחריו, שמא גרם החטא...

גדולה ענוה

ואם גדולה ענוה בכל איש, קל־וחומר בצדיקים הממעטין את עצמם לפניו ית', שהיא מעטרתם כפנינת הכתר של כל מעלותיהם. דרש הרבי ר' בנציון הי''ד: ,,ועינינו מאירות כשמש וכירח'' – ,,עינינו'' אלו הצדיקים, עיני העדה, אף

שמאירים עלינו אור גדול כשמש ברקיע, מכל מקום נחשבו בעיני עצמם כירח גרידא, כסיהרא דלית לה מגרמא כלום, באשר מרוב ענוה תולים הם שכל הגדולה הרוחנית באה להם מכח עם בני ישראל.

אף הוא עצמו מקושט היה להפליא במדת ענוה והצנע לכת. אם כי למראית עין לבש מלכות ותפארה, הרי בפנימיות נפשו היה מלא התבטלות ורוח נשברה, בחינת ,,ונחנו מה״. ואם כי לכאורה לא הסתיר גדולתו המרקיעה בגאונות ובצדקות, שכן כל הקרב אליו ראה אותו בעליל כ,,ספר תורה חי״ הן בדיבוריו הן בעבודתו הקדושה הן במעלליו המשובחים – הרי, למעשה, הבריות ראו רק אפס קצהו, בעוד הוא מצפין ומסתיר עיקר גדולתו באיתכסיא.

ואולי יש בנותן ענין להזכיר פה את האפיזודה הבאה. פעם אחת בימי מגוריו בטשיבין (ראה לעיל) הזמינו הרב דמתא, הגרד״ב ויידנפלד זצ״ל בעל ,,דובב מישרים״, להשתתף בסעודת ,,שבע ברכות״ שערך בביתו לרגל חג הנשואין של בנו רבי ישראל יוסף ז״ל עם בתו של הגר״מ זמבא הי״ד. והנה באמצע הסעודה שלף רבי בנציון מעות מכיסו ואמר לחתנו רבי משה סטמפל, שנתלווה אליו, כי ישלח את מישהו להביא חבית שֵׂכָר לשתות. לשמע דבריו התפלא המארח, הרב דמתא, ויאמר: ,,הלא אנכי הוא בעל השמחה, והכינותי לכל המסובין מאכלים ושתיה כדת, למה ישלח מר להביא עוד משקה?״ השיבו האדמו״ר: ,,איתא בתוספות, כי מדרך האורח ליתן משקה לבני הבית!״ ועל כך הגיב גאב״ד טשיבין בפסקנות, לפליאת כל הנוכחים, איפה יש תוספות כזה בש״ס? החריש הרבי ולא השיבו, ומכל מקום המתין עד שיביאו משקה, וחילק לכל המסובין, מבלי לפרש את טעמו ונימוקו.

ᓄᓇᕗᑦ ᑕᒪᓐᓇ ᐊᓂᒍᓯᔪᒥᑦ ᓄᓇᕗᒻᒥᐅᑦ ᐊᓯᔾᔨᖅᑕᐅᓂᖅ
ᓄᓇᕗᒻᒥᐅᑦ ᓴᓇᔨᓂᒃ ᑐᓴᕐᕕᒃ ᓄᓇᕗᒻᒥᐅᑦ

אחרי זמן כשהגיע הרב דטשיבין לדברי התוספות במס' כתובות (דף נ"ז ע"ב ד"ה השתא) שכתבו כי „דרך האכסנאי להשקות לבני הבית כדי למצוא חן בעיניהם", התרגש מאד בהיווכחו שהצדק עם האדמו"ר, והתפעל ביותר מן העובדה ששתק ולא השיב אז.

אף הוא, טהור לב, לא עצר ברוחו ותיכף בשיעור הראשון שהירצה לפני תלמידיו בישיבה, עמד וסיפר להם דברים כהווייתן, בהוסיפו לאמור: „רוצה אני לפרסם בזה כי דברי התוספות נשכחו אז מלבי, והרבי מבאבוב הוא מ„הנעלבים ואינם עולבין" שעליהם הכתוב אומר „ואוהביו כצאת השמש בגבורתו". ולא עוד אלא ששקולה בעיני גבורה נפשית זו – שהתאפק ולא גילה אז את מקום ה„תוספות" – יותר מכמה וכמה אותות ומופתים..."

בעלות הלהב

„עיקר גדול בעבודת ה' הוא להסתיר מעשיו הטובים ולכסותם מעיני הבריות" שינן הרבי הקדוש השכם והערב באזני החסידים מבקשי השם „אך אפילו אותם העובדים תמיד אותו ית' בצנעה ובהסתר, לפעמים במקום שיש כבוד התורה שהוא קידוש השם מתלקחת בלבם שלהבת של דביקות בבורא ית"ש באופן נפלא מאד עד שאינם יכולין להתאפק עוד **ומוכרחים להתלהב בפרהסיא**" (ראה „קדושת ציון" ח"ב עמ' פ"ב). ובהרצותו את הרעיון הזה, והוא עמוק עמוק מי ימצאנו, בלי משים הרהרו מעריציו מקשיבי לקחו בלב פנימה, מה מאד נאוו הדברים האלה כשיוצאים מפי עושיהן.

האדמו״ר רבי בנציון הי״ד וחתנו רבי משה סטמפל הי״ד מקראקא
ואביו נציג אגו״י ב„סיים״ הפולני רבי פייבוש סטמפל הי״ד

קשוט עצמך

כשם שחינך לענוה, לביטול הישות, כך הטיף לקנין כל מדה נכונה בלא שיור. במיוחד זירז לאנשי בריתו שיתגלמו בהם דברי תפלת הרבי ר׳ אלימלך מליז׳נסק זצ״ל: ,,שנראה תמיד מעלת חברינו ולא חסרונם״. מרגלא בפומיה: אדם הבא להוכיח את זולתו, צריך שיהא נקי ושלם באותו ענין שמוכיחו, אחרת לא די שמשחית דבריו לריק, אלא עוד עלול להשיג את ההיפך מן המטרה. וכן מרומז בכתוב ,,תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם״, רק אחרי שתשוב בעצמך עד דכדוכה של נפש, תוכל להרשות לעצמך לקרוא גם אל שאר בני אדם ,,שובו״.

והיה דורש דרך מוסר את הפסוק ,,הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ״ לאמור: ,,אם תיטיב״, אם אתה בעצמך טוב והולך מישרים, ,,שאת״ בודאי תקנן בך מדת סבלנות כראוי לשאת ולסבול חסרונות של אחרים. אבל ,,אם לא תיטיב״, אם אתה בעצמך אינך טוב מצד מעשיך והתנהגותך, הרי ,,לפתח חטאת רובץ״, בכל פתח שאתה נתקל בו מיד הנך מוצא חטאים ועבירות...

מעשי אבות סימן לבנים

במיוחד הדברים אמורים בנוגע לחינוך הבנים. האב שאין דופי בהתנהגותו האישית, משמש דוגמא טובה לילדיו, וכשמטיף להם מוסר ותוכחה בשעת הצורך דבריו נשמעים, אבל כשהוא עצמו מזלזל ח״ו אפילו בקוץ של יו״ד מדברי תורה, הלא הבנים יהרהרו בלבם לעומתו ,,טול קורה מבין עיניך״. שגור היה בפי הרבי ביאורו של האלשיך הקדוש

ה׳, ונהרו אחרַי נערי בנ״י יראים ושלמים ועוסקים בתורה בשקידה רבה יום ולילה ולא ישבותו, בכל עיר ועיר יושבים עדרים עדרים בבתי מדרשות ועוסקים בתורה, ומתנהגים בדרך הטוב והישר בעיני אלקים ואדם, כאשר יאתה להיות לפני חמישים שנה... מי האמין כזאת כי בעת צר ומצוק כבזמן הזה שנתרבו בעוה״ר פורקי עול תומ״צ וסר מרע משתולל, יקומו עוד בחורים כאלה אשר לבם כלב הארי, לבלתי תת אוזן לדברי המלעיגים עליהם בעבודת השי״ת. ומאז החל רוח ה׳ לפעם בקרבם ובאו לצל קורות בתינו, כפעם־בפעם מצאו קן להם בביתי להרבות בתורה ויר״ש, להמציא להם כל הצטרכותם, וב״ה גדלו והצליחו וגם עשו פרי...״

אך גם אם לא החזיק טיבותא לנפשיה, ביקש להיתלות בזכות המעשים הגדולים שנתגלגלו על ידו, כפי שדרש פעם ב,,סליחות״ לערב יום־כיפור: ,,במה אקדם ואכף פני לא־יקח־שוחד, ובידי אין מעש, על זאת לבבי יפחד״, פירוש, הלא זלעפה ופלצות יאחזוני מאימת יום־הדין הקרב, כשאני מוצא את עצמי ריק ודל ממעשים טובים: ,,אבל על זאת אני בוטח באומרים ד׳ אחד״, אני מתנחם בהיזכרי איך השתדלתי להשפיע על אחרים לומר ,,שמע ישראל ה״א ה׳ אחד״ – שכן ,,בחסדי השי״ת עלה בידינו לקרב תחת כנפי השכינה כמה נערים שהיו רחוקים מן היהדות, והשפענו עליהם לטובה, ומקבלים עול מלכות שמים... וזה יעלה לרצון לפני אדון־כל שיוציא לצדק דיננו...״

גדולים מעשי חייא

אחזקת הישיבה והסניפים, שעלתה בהון רב, באה רק בחלקה ממגביות של החברה ,,תומכי אורייתא״ שחסידי

באבוב בכל אתר יסדו כדי לממן כלכלת התלמידים ורבותיהם באש״ל ובפרנסה. החלק הארי מתקציב המוסדות (בס׳ ,,ארזי לבנון״ מתפרסמת רשימה של שמות 830 התלמידים אשר למדו בישיבת באבוב וסניפיה בשנת תרפ״ט) הטיל האדמו״ר על עצמו ,,וכל ימיו היה מדוכא ביסורי הנפש מחמת החובות הגדולים בהוצאות הישיבה, וביקש הלואות הרבה בכל מקום, ובכל עת היה מודאג ביגון אנה יקח לשלם מאות שטרי חוב בכל זמני הפרעון״.

,,הרבה פעמים התנצל לפני״ מעיד בנו האדמו״ר ,,בהילוכו בחדרו קודם התפילה, שהחובות מטרידים את מחשבתו בעת הכנת לבו״. ,,הצער הזה התגבר עלי הרבה יותר מצער גלגול שלג״, אמר, בהוסיפו: ,,מי יכול להגיע למדרגתו הרמה של זקני הקדוש מצאנז (ה,,דברי חיים״) שנהג לשרוף באש ידיו הקדושות, ובכן יוצא אני ביסורי העניות והחובות במקום גלגול שלג ושריפת ידים... תהא זו הכנתי לתפילה... הטה ה׳ אזנך עננני כי עני ואביון אני...״

פֶּרֶק ששי

התלמידים כבנים

בגוף ובנפש

פרק בפני עצמו מהווה ענין התייחסותו האבהית, מלא אהבה וחמלה, לכל תלמיד ותלמיד. גם בנושא זה טוב ללמוד מדברי בנו האדמו״ר רבי שלמה׳לי: ,,הוא נשא על שכמו את כל דאגותיהם ואת בעיותיהם, בגוף ובנפש, בעצות ובפעולות. אם חלה מישהו דרש ברופאים עבורו, ואם היה נוגע ח״ו לסכנת נפשות הוזיל זהב מכיסו להביא הרופאים היותר גדולים, השתתף וסבל בצערו, והטריד את מוחו עד שלא היה יכול לעסוק בשום ענין אחר, עד שעזר השי״ת ויצאו מכלל סכנה... תקצר היריעה לספר היגיעות וההשתדלויות שהיו לו בכל פעם כשהגיע תור הבחורים לעמוד לצבא המדינה... שכידוע... כשנפל בפולין לידם איזה בחור שלא רצה לחלל שבת או להתגאל במאכלות אסורות עינו אותו הקצינים וענשו אותו בעינויים קשים, וע״כ יגע וטרח הרבה לפדות הבחורים מצרה זו, והיה ממש פדיון שבויים...״

סוף מעשה במחשבה תחלה

ומעשה בצעיר יהודי ממשפחה חילונית בצרנוביץ, מרדכי שוורץ שמו, שכבר מלאו לו עשרים שנה ולא היה יודע אפילו

פסוק חומש אחד כקריאתו, חי כפורק עול חיים של הוללות. ביום מן הימים נהפך לבו לטובה ונסע לבאבוב וביקש להתקבל כתלמיד בישיבת ,,עץ חיים״. כיון שראו מנהלי הישיבה שמדובר בבן 20 ואינו יודע אפילו צורת אל״ף בי״ת, נמנו וגמרו שאי אפשר לקבל אותו – הרי לא יכולים להושיב בחור בן 20 ב,,חדר״ על ספסל אחד עם דרדקים בני שלוש וארבע – ונתנו לו כסף להוצאות הדרך שישוב הביתה.

אולם הבחור, שנפשו חשקה בתורה, התעקש להישאר. עמד המנהל הראשי ונכנס עמו אצל האדמו״ר בכדי לשאול כדת מה לעשות. אמר הרבי: ,,חבל עליו, הרי הוא נשמה יקרה...״ וביקש להשאירו. תמה המנהל: ,,מה נעשה בו, איך ילמד בישיבה ואינו יודע אפילו לקרוא סתם ,,עברי״ בספר יהודי?״ אולם האדמו״ר שלח וביקש מתלמידי הישיבה המבוגרים, שכל אחד מהם יקדיש למרדכי חצי שעה בכל יום, וילמדו עמו במשמרות: יתחילו בא״ב, וימשיכו בסידור, חומש, משניות, וכן הלאה. פקודת האדמו״ר שמרה רוחם של בני הישיבה, ששקדו במסירות רבה להחכים את מרדכי, ולהכניסו בשערי תורה. ואכן לא ארכו הימים עד שנעשה בר־אוריין מפואר, ממצוייני ישיבת באבוב, והמאור שבתורה החזירו למוטב ועשאו בר־דעת ובעל מדרגה בחסידות.

אח״כ השיא אותו הרבי עם בתו של ר׳ בנימין דייטש ע״ה מקראקא, אף הוא חוזר בתשובה וחסיד באבוב מתקופת האדמו״ר רבי שלמה׳לי, שהתעלה אחרי שובו לדרגת איש קדוש וכל בניו ובנותיו יראים ושלמים. הקים ר׳ מרדכי שוורץ את ביתו בקירבת חצרו של האדמו״ר, בעיירה באבוב, וניהל שם תעשיית ייצור בתים לתפילין. כשהגיע תורו להתגייס לצבא הפולני, שלח אותו הרבי עם מכתב המלצה אל אחד

מחסידיו המתגורר בפשמישל, ר׳ הירש יוסף ברנדיגר שמו, שישתדל כי ישחררו אותו. התפלא החסיד, לא ידע מה בידו לעשות בענין, אולם אח״כ באותו יום עצמו נודע לו שהרופאים הצבאיים שטיפלו בנושא שוהים בעיר, ונפגש עם ידיד מקראקא בעל מהלכים שבא ג״כ לפשמישל בענין דומה, סידר באמצעותו את השחרור – וסוף מעשה נערץ היה במחשבה תחילה של האדמו״ר רבי בנציון ששלחו הנה ברוח קדשו.

גורל התלמידים בהוה ובעתיד

מצב התלמידים, שעמד בראש דאגותיו תמיד, היה כמובן פושט צורה ולובש צורה בהתאם לנסיבות. ,,בעיה גדולה וחשובה היתה אצלו ענין פרנסת התלמידים אחרי נשואיהם, וביותר בשנים האחרונות (לפני השואה), כי גברו שונאי ישראל בממשלה ועשו יד אחת לדחות היהודים מכל מוצא פרנסתם ומן המסחר... והאברכים החדשים, והרבה בעלי משפחות שנדחו ממצבם, לחם שאלו כהוגן״. בעת ההיא היה רבי בנציון הקדוש ,,עסוק רוב זמנו להיות להם לעזר וסעד... לאלו לספחם לאיזו משרה באחת הקהילות, ולאלו לתמכם לפתוח להם מסחר קטן, או לעזור להם לבוא לידי איזו אומנות נקיה וקלה, באופן שלא יוכרחו לשנות לבושם וזהותם החסידית, כדי למצוא טרף לביתם״.

אפס לשואלים בעצתו אם להגר לארצות מערב אירופה או לאמריקה, היכן שמצב היהדות היה בשפל נורא, התקשה רבי בנציון להשיב. ,,קשה היה לו להסכים להעתיק מקומם למדינות שמצב היהדות אז בדיוטא התחתונה, ושמירת שבת וגידול בנים היו בסכנה״ ולכן ,,הזהיר אותם שלא להטות

אחרי עצת היצר משום בצע כסף לסכן נשמתם ונפש צאצאיהם כי מי יוכל להבטיח אם יעמדו בנסיון. וע״כ אפילו אם יציעו לפניהם תועפות כסף וזהב לא ידורו אלא במקום תורה...״

פרק שביעי

פזר נתן לאביונים

גדולתו בחסד

מן המפורסמות היתה גדולתו במעשים טובים, חסד וצדקה, שהיה גומל ברוח נדיבה עם כל איש נצרך מזרע ישראל. ומתאר זאת בנו האדמו״ר תיאור ציורי נלבב ביותר: ,,כל סוגי הנוסעים לקבל נדבות, בין שד״רים של מוסדות התורה, בין עניים הגונים שנצרכו להכנסת כלה... כולם ידעו כי בבואם לבאבוב יהנה אותם האדמו״ר ז״ל בתמיכה הגונה... וביתר שאת העניק לתלמידיו שהיו ביניהם הרבה בני עניים, כמו כמה מאות בחורים בני כפריים עניים ודלים מגלילות ,,טורקא״, להלבישם ולהמציא להם כל הצטרכותם...״

,,ענין מיוחד היו התמיכות בסתר. איש נכבד בעל חנות או אומנות, שלעיני העולם עודנו מתנהג בדרך כבוד, ונהפך עליו הגלגל, ביתו ריקם מכל, ומסווה הבושה על פניו, הרבה פעמים שלח אותי בסוד לאנשים כאלה להעמידם על רגליהם בסכום גדול אשר לווה בעצמו, באופן זה הציל את האיש מחרפת־רעב והושיט לו ימין־עזרה לנהל הלאה את מסחרו...״

חסד בגוף ובנפש

ומפטיר הרבי ר׳ שלמה׳לי בחתימת הדברים: ,,אין ספק שהחשוב מכל החסדים בין פעולותיו הנשגבות בעמוד הגמ״ח היה החסד הענקי אשר המשיך לקרב אליו רחוקים ומקולקלים שכבר נסך בקרבם רוח־עועים ותעו מדרך הישר, ואאדמו״ר ז״ל הושיט להם שרביט עזרתו... והקשיבו לקולו לעזוב רוע דרכם ומדותיהם הנשחתות, ורוח ה׳ החל לפעמם להיותם פושטים צורה ולובשים צורה חסידית...״

וכך היה אומר, כפי שמוסרים, האדמו״ר מבלז רבי יששכר דוב רוקח זצ״ל: ,,מקנא אני ברבי בנציון שהשכיל לרחוץ ולטהר אלפי נשמות יהודיות״. גם בנו האדמו״ר רבי אהרן זצ״ל התבטא פעם בשיחה: ,,וואס ער האט גיקאנט אין חינוך האט קיינער נישט גיקאנט!״ [=מה שהוא היה מסוגל לחולל בתחום החינוך לא היה עוד מישהו מסוגל כמותו].

פרק שמיני

עבודה שבלב

אנעים זמירות לעורר הלבבות

גדול היה כוחו בעבודה שבלב זו תפילה. מלבד יקרת תפילתו כשלעצמה במרומים – אשר לא ידע ולא השכיל להבין שום ילוד אשה קרוץ מחומר – שימשה התפילה אף בתחתונים צינור מרכזי להשפעתו הרוחנית. ,,כשהיה מנעים זמירות לקונו בתפילותיו הזכות'' מעיד בו הבן ממשיך דרכו ,,בשבתות וביו''ט – וביתר תוקף ועוז בימים הנוראים – ונחלי דמעות זלגו עפעפי עיניו, הרים והגביה את מקהלות חסידיו לעלות במסילה העולה בית א־ל, בדביקות, בקדושה, ונתעורר כל אחד לשוב בתשובה שלמה על עונותיו, ולהישמר מכאן ואילך לבל יילכד בפח יצרו־הרע העומד עליו לטורדו מן העולם...''

נוסח תפילותיו של רבי בנציון הי''ד, ומנהגיו בכל הנוגע לפיוטים ולזמירות דבר יום ביומו, היה הכל בנוסח **צאנז** ,,בדיוק גדול בלא שום גרעון כפי שראה ושמע אצל אביו הקדוש'' – אולם המנגינות שהיה שר ומנגן בעת התפילה היו משל זקניו הצדיקים לבית דזיקוב ורופשיץ.

בנוסח צאנז ודזיקוב

,,בכלל'' אומר בנו ,,היה סדר־היום שלו והדרך בעבודת השם כולו דרך צאנז: לפעמים בבכיות, בדמעות שליש, ולפעמים בשמחה... עבודת הריקודים בשמחת תורה, ב,,הקפות'' נוסח צאנז, היתה בכוחות נשגבים למעלה מהשגותינו, וכולם התפלאו, איך איש חלש מתלבש בגבורה כזו... לרקוד הרבה שעות בלי הפסק... וכן העבודה קודם חג הפסח בהכנת מצה שמורה, וביותר באפיית מצות ערב פסח היתה היגיעה שלו בעבודה שאין לשער... הרבה לילות בזה אחר זה הדיר שינה מעיניו... השתוממנו כולנו, לא רק שהעבודה היתה כהקרבת קרבנות, אלא הוא הקריב את עצמו כקרבן לפני ה' ולא חס על בריאותו וגופו...''

העומדים במחיצתו ראו בעליל איך מתקיימין בו דברי הכתוב ,,וקוי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים'' כפי שפירש הוא עצמו (ראה ,,קדושת ציון'' ח''ב עמ' פ''ו): ,,יחליפו'' יעשו חליפין כביכול עם הבורא ית''ש, יחליפו עולם עובר בעולם קיים ,,שנותנים הכח עבור התורה והמצוות שמסגלים, ואינם דואגים כלל שיכלו כוחותיהם, כי הם קווי ה' אשר יעלו אבר כנשרים... כנשר הזה המחדש נעוריו אחרי כלות כוחותיו... והמה גם כי ירוצו ויטרחו בטירחת המצוות, אך לא ייגעו ולא ייעפו...''

,,ומה נהדר היה מחזה ה,,סדרים'' בלילי פסח, כשבת המלך במסיבו ולפניו כאלף בחורים (והשלם את התיאור בציטוט ממכתבו של הגה''ח רבי יחזקאל רוטנברג הי''ד: ,,לא היו יושבים ולא מסובים, כי אם עומדים צפופים, משארותם צרורות על החזה תלויות על הצואר הג' מצות, היין לד' כוסות בין הביזעם, הכוס על הצלוחית''), והזמירות והניגונים,

השירות והתשבחות, מילאו הלבבות חדוה גילה ורעדה... והזקנים שעוד זכו להיות בצאנז ששו ושמחו באמרם שמרגישים ממש טעם צאנז אמיתי בבאבוב... אשרי עין ראתה כל אלה...״

המנצח בנגינות

כפי שנזכר למעלה, היה כוחו בניגון גדול תיכף מגיל הרך, כי חננו השם בקול ערב ובכשרון יצירה להפליא, והיה כ,,מעין המתגבר בחכמת הנגינה״ ואוצר הניגונים שחיבר הגיע למאות. לפעמים היה מתאים שיר חדש למלים עתיקות מתוך הסידור והמחזור, או ספר תהלים, ולפעמים חיבר ללחן גם מלים חדשות משלו, בחרוז ובמשקל, חלק מהם ביידיש המדוברת – ,,גם אצל השולחן הטהור, במסיבת המון חסידיו ותלמידיו, היה מחבר ניגונים חדשים בדברי שירות ותשבחות, לשפוך שיח ולחנן פני יוצרו בלב מלא רגש״.

סגולה נפלאה היתה גנוזה במנגינותיו הצוהלות, לעורר בלב השומעים יראת שמים ושמחת הנפש ,,ועוד מצלצל באזני כל מי ששמע השירות ותשבחות בניגוני באבוב, בכל הישיבות ובתי המדרשות, והתעוררות דקדושה של שמחת יו״ט ועונג שבת שפעלו, והיתה נראית השתנות ברורה אצל כל בחור שלמד בבאבוב או באחד הסניפים...״ הכל בהשפעת הנגינה.

הניגון החדש ל,,ישמח משה״

הרי עובדה: פעם אחת הביא הדואר לישיבת באבוב משלוח גדול של חומר־קריאה פסול, שנשלח מטעם המיסיון הנוצרי בלונדון, ודנם רבי בנציון הי״ד לשריפה. בנו האדמו״ר

רבי שלמה׳לי, שנכנס אז באקראי לחדרו, מצא את אביו כשהוא רכון אצל התנור ותולש קרעים קרעים מערימה גדולה של ניירות וחוברות, המוטלת על הריצפה לפניו, ותוחב הכל פנימה לתוך האש – לידו ניצב הגה״ח רבי מנדל רוטנברג הי״ד, ראש הישיבה, וחותך מקרשים קיסמי עץ דקים, להושיטם לידי האדמו״ר שמכניסם בתנור כדי להגדיל האש – והיה שקוע כל־כך במלאכתו שלא הרגיש בהיכנס הבן אל החדר. אחר שרף גם את ניירות האריזה, ואת החבלים, ופרורי השעוה של חותמת המשלוח, בקראו בהתלהבות: ,,ולא ידבק בידך מאומה מן החרם״.

כשסיים, הזדעק ויקרא בזעם: ,,כלבים שכמותם! יודעים שיש פה ישיבה, בני נעורים, נשמות רכות, לכן שלחו הנה לצוד ציד...״ ובהמשך שיחתו הוסיף להזהיר על ענין זה (כמו שהיה רגיל תמיד לדבר על לב הבחורים ולהזהירם) שיישמרו מקריאה בספרים חיצונים ולהתרחק משיחה – וכן מויכוחים – עם החפשים מאיזה צד שלא יהיה.

והנה, כפי שמספר בנו האדמו״ר, בשבוע שלאחריו חיבר ניגון חדש לשבת לתפילה ,,ישמח משה במתנת חלקו״ באמרו: ,,יען ראיתי שהרשעים רוצים להתגבר להשחית את כרם ה׳ צבקות, ושולחים ספרי מינות לישיבה, להכניס רוח נחש צפעוני בילדי בני ישראל, לכן זה לעומת זה עשה האלקים, הבה ניחלץ חושים להתגבר בסטרא דקדושא, להזריח אור חדש של קדושת שבת על תלמי לבבות התלמידים... חיברתי, איפוא, ניגון חדש ל,,ישמח משה״ שיועיל ללבן הלבבות ולקרבם לאבינו שבשמים...״

פרק תשיעי

איש האשכולות

כולו מחמדים

את מדרגותיו המופלאות בתורה ובצדקות, עושר רוחני אינסופי, עיטרו כשושני־וורד עוד הרבה סגולות אישיות מקסימות, אשר לקחו שבי את לבב כל איש שבא אי־פעם במגע אתו. היה מוחו שופע פיקחות עילאה, מעורב בדעתו עם הבריות, והכל נהנין ממנו עצה ותושיה; והיה לבו הומה ים של רגש עמוק, השתפכות הנפש, טופח כדי להטפיח תחושת אושר נשגב של איש יהודי מקורב לשכינה, והוגה חיבה וידידות אמת לכל הנברא בצלם, שמח בשמחת כל יהודי וכואב את כאבו, ומפייסו באבהיות ובחמלה.

באומר ובהליכות הדר

רבי בנציון הי״ד מבורך היה בלשון למודים, פה מפיק מרגליות ופנינים בכל מקצועות התורה והיראה, חידושים רעיונות ואמרי שפר שהתמתקו בפי החסידים כדבש ערב לחיך, וחן הוצק בשפתותיו לצודד את אוזן השומעת ביופי ההבעה ובצליל המתנגן של האמירה. היה מחונן בעט פורה, ובסגנון כתיבה מלבב וכובש, כל מלה חטובה ממחצב סנפרינון של המליצה והפיוט, וידיו רב לו גם בחרוזים וחידות

(ראה בסוף ס' „מכתבי קודש" באבוב). היה מוכתר בנימוסין ובגינוני מלכות, תובע מעצמו ומאחרים להקפיד על סדר ונקיון בלבוש ובהנהגה אפילו מבחינה חיצונית, הוד והדר יצוק בכל אבריו ובכל תנועה כאחד מנסיכי אדם, ומקלסתרו זורח אור תמיד שלא מעלמא הדין. היה אציל המדות, נזהר להפליא בכבוד כל אדם זולתו, מקרין סביבו שפעים שפעים של נדיבות ואהבה, ויש בו מדעת קונו אשר „עוז וחדוה במקומו".

שילוב תוכחות ועידוד

משרידי שיחות קודש שלו, המכונסים בספרו הגדול „קדושת ציון" שני חלקים (ח"א על התורה, ברוקלין תשכ"ז, ח"ב על המועדים ועל נ"ך ואגדות הש"ס וליקוטים, ברוקלין תשל"ו), מבצבצים ועולים עיקרי דרכו בחינוך בני הנעורים וקהל החסידים שהסתופף בצלו. דברותיו, חוצבי להבה, קלחו בשני אפיקים בבת אחת. הוא התכוון להכות שורש למטה, בלבבות האנשים ששתו דבריו בצמא, ולעשות פרי למעלה, אצל כסא הכבוד. יש באמרותיו העסיסיות שילוב נפלא של דברי תוכחה ועידוד בבת אחת, דברים המשברים את לב־האבן בצרוף מלים של חיזוק ונוחם, או לימוד זכות וסניגוריה על ישראל קדושים. יש בהם קביעת אבני יסוד וציוני דרך, תמרורים, לכל המבקש לעלות בהר השם ולפסוע מישרים, למדוד כל ענין ונושא במדה נכונה, ולא להחליף עיקר בטפל.

באהבתו לישראל

נקודת המוצא שלו היתה בהתאם למליצה הנזכרת בספר „חובות הלבבות": מעשה בחסיד אחד שראה אדם שרוי

בדאגה, אמר לו, בני, אם דאגתך בעניני עוה״ז ימעט אלקים דאגתך, ואם דאגתך בעניני עוה״ב ירבה אלקים דאגתך. אף הוא מאהבתו היתירה לישראל, השתוקק בכל לבו שיהיו מבורכים ומשופעים בכל טוב, בריאות עושר וגדולה, עד שיבלו שפתותיהם מלומר די, אולם באותו זמן טרח בכל דרכי ההשפעה לעורר בהם את תביעת הנפש הרוחנית, ולהגביר בקרבם את הצמאון האלקי, אשר לעולם אינו בא על סיפוקו.

ומדרישותיו העקביות: להיות אדם רגיל ומחונך בישוב הדעת. ,,גם כשעוסק בצרכי עצמו, יחשוב טרם שעושה, לשם מה הוא עושה, ולשם מי, כמאמרם ז״ל ,,וכל מעשיך יהיו לשם שמים״ – וע״י רגילות זו, גם בעשותו את מצוות השם, יעשה אותם בישוב הדעת ובכוונה רצויה״.

"רצונו לראות את מלכנו": חסידי באבוב מאושפיזין
פונים במכתב הזמנה אל האדמו"ר רבי בנציון ה"ד
שיואל לשבת במחיצתם

ייחודו התבטא בכל שלושת הדברים המקיימין את העולם: תורה, עבודה, גמילות חסדים. תחת דגלו נהפכה „באבוב״ להיות מרכז כביר לתורה ולחסידות, מרכז רב־שרשים ורב־שלוחות, מהמרכזים הגדולים ביותר ביהדות גאליציה.

שער מגלת השטטין לר' יצחק בן ר' משה הלוי מהאראוויץ, אחד מבחיריו למניין האברך החסיד רבי אברהם עבי השטטרונג ע"ה

פרק רביעי

תופש ישיבה

פסיעות ראשונות

על פסיעותיו הראשונות אחרי שהוכתר אלוף לראשם של אלפי חסידים, מבקשי השם, מספר בנו האדמו״ר רבי שלמה׳לי הלברשטאם כדברים האלה:

,,בשנים הראשונות אחרי הסתלקות אביו הקדוש, היה עטוף בצער ואנחה, ששברה את כל גופו. אולם אח״כ גמר בדעתו שאסור לו לשהות מהיום והלאה במצב של שברון רוח כזה, והרגיש בנפשו השתוקקות עצומה להרביץ תורה בישראל, ולהעלות נפשות בנ״י המשוקעים בעומקא דתהומא רבה, להחזירם לשרשם, מבירא עמיקתא לאיגרא רמא. אז יסד את הישיבה הראשונה בבאבוב, שהתקיימה עד המלחמה העולמית הראשונה שנת תרע״ד, ובה השקיע כוחות ענקיים, וממנה לא הסיח דעתו יומם ולילה. העמיד תלמידים מצויינים ולומדים מובהקים, שהוא בעצמו השפיע עליהם בלימודם, להשלימם בתורה ובחכמה ובמדות טובות, וחקר ודרש על כל עניניהם ועל בחינת נפשם, אפילו על לבושם החיצוני...״

בשלושה כתרים

רבי בנציון, כדוגמת אביו, שימש בשלושה כתרים: רב, אדמו״ר, וראש ישיבה – אולם את עיקר יעודו במנהיגות ראה בקירוב בני הנעורים אל מעין התורה והחסידות.

הוא כיהן ברבנות דמתא, וניהל עדה גדולה וקדושה כדרך האדמו״רים בנוסח צאנז ורופשיץ, שימש כתובת לכל מרי נפש ושבורי לב. השולחנות והתפלות בבית מדרשו נעשו אבן שואבת לאלפי חסידים שבאו לשמוע אל הרינה ואל התפלה. כשם שדברי תורתו ניתנו לאוכלי מן, דהיינו שכל אחד הרגיש בהם טעם מיוחד לפי השגתו, כדוגמת בני ישראל במדבר בעת שאכלו לחם־אבירים, כך גם הרגישו השובתים יום שבת־קודש בצלו את פשר המושג ,,ברכו וקדשו במן״, כלומר, בסגולת המן, שכל אחד בפני עצמו טועם בו טעם לפי מאוייו. וכדרך שפירש הוא עצמו בזמר הנפוץ ,,כל מקדש״, כי ,,זרע יעקב״ אלו פשוטי־העם יכבדוהו לשבת רק ,,כדבר המלך ודתו״ היינו כמצוה המפורשת בתורה ,,לנוח בו ולשמוח בתענוג אכול ושתו״, אבל בני עליה המכונים ,,עדת ישראל״ המה ,,יעשו אותו״ לשבת בפועל, כי מכח התכשרותם בכל ששה ימות־החול להיות קדושים נעשו ראויים להיות בני־זוג לשבת מלכתא ולהתכלל בשגב קדושתה ביחודא שלים.

ואותם בעלי השגה שחיפשו בבאבוב גדלות המוחין, למדנים ועובדי השם, בישבם אצל שולחנו מקשיבים לשיחותיו המגחילות זכו לעליית נשמה: ,,בעבודת השולחן הדומה למזבח המכפר הערה על כל המסובים רוח טהרה ופתח את לבבם להכניס בם נופת צוף אמרותיו... ולמד תועים בינה בדברי מוסר או סיפורי צדיקים שמעוררים להרהר בתשובה... ולהתקשט בעדי עדיים בלבוש קבלת עול מלכות שמים...״

מלבדם צבאו המונים על פתחי ביתו לדרוש אלקים, לבקש עצה ותושיה, להתברך מפיו הטהור, ולהיוושע בזכותו. הרבה לבבות עגומים הרנין בכוחו העילאי לעורר רחמי שמים ולהמשיך אל הנזקקים הצלחה רפואה וברכה המשולשת.

בית היוצר: הישיבה

אולם את מוקד הפעילות הרוחנית ראה רבי בנציון הי״ד בישיבה שלו, מרכז התורה, שבה חושלה דמותו החיננית של חסיד באבוב אמיתי. בניגוד למקובל עד אז בחצרות שאר אדמו״רים, רועי ישורון, לא העניק רבי בנציון זכות בכורה לחסידים קשישים שחיפשו מדרגות, אלא העדיף על פניהם את בני הנעורים, והתמכר בכל רמ״ח ושס״ה לחינוכם המלא, כשהוא מעמיד את לימוד התורה בראש סולם־המעלות.

הוא תבע מהבחורים גדלות. ,,הבו גודל!״ קרא לעומתם. שקידה מופתית, לומדות ברמה גבוהה, ושכחת עולם ומלואו מרוב יגיעה בתורה. האדמו״ר לימדם הרבה בעצמו, וכן הפקיד עליהם רמי״ם נוספים, סגל משובח מטובי הלומדים דגאליציה, לטפח כשרונותיו של כל תלמיד באפיק הרצוי על־מנת שיוכשר לקנין־תורה.

ומשנה לשנה התלבלב הפרדס הזה, שהצמיח פירות הלולים. עשרות ומאות תלמידי חכמים, גדולי תורה והוראה, צמחו מן הישיבה. ,,ומעולם לא היה במדינתנו קיבוץ חשוב ומפואר כמוהו״ כפי שהעיד הגאון מקראס רבי שמואל פירר זצ״ל בהמלצה חמה שכתב לטובת הישיבה דבאבוב.

צורך השעה

רבים, גדולים וטובים, תמהו על רבי בנציון הי״ד מה ראה לנטות מדרך הסלולה לכל האדמו״רים בתקופתו, ממשיכי

אגרת בכתי"ק האדמו"ר רבי בנציון הי"ד
אל הגה"ח רבי בצלאל ישעיה ברנשטיין זצ"ל מירושלים

החסידות, ולהתמסר במיוחד לצעירים? והיתה בפיו תשובה מאד מחוכמת לשאלה זו, כפי שגילה לימים בעת שהשמיע מדברותיו (יום א' פרשת בלק שנת תרצ"ט) לכבוד סיום כתיבת ס"ת בשטיבל של חסידי באבוב בעיר ביאלה. וכך היה אומר:

„אנשים שואלים אותי: מדוע לא מצינו אצל צדיקים קמאים שילמדו את הצעירים לעסוק בחסידות, ומדוע לא נהגו לפנים שיהיו בני תשחורת נוסעים אל אדמו"רים? הבה נברר תחילה מאי משמע „בחורים עוסקים בחסידות", האם הכוונה לזה שמזמרים שירות ותשבחות בשבת ובחג? מה לכל זה ולחסידות, הלא גם כל יהודי כשר, אפילו אינו משתייך לחסידים, צריך להתנהג ככה; ואם הכוונה לתלבושת המקורית שלובשים, הלא גם דבר זה אינו קשור בהכרח עם חסידות, הלא זקן עם פאות הוא הלבוש היהודי שכל אדם מישראל צריך ללובשו. אין זאת אלא שמתפלאים על שהבחורים נוסעים אל אדמו"ר?

אפרש, אם כן, את הדבר בדרך משל: היה פעם גנרל קשיש, שבימי חורפו הצביא בשורה של מלחמות כבדות, כשהוא יוצא מכולן עטור נצחון, ועכשיו בזקנותו חשקה נפשו לראות פעם באימוניהם של אנשי־החייל מהמשמרת הצעירה. הראו לו כיצד מתאמנים להגן על עצמם מפני התקפה של פצצות־גאז ע"י התחפרות עם הפנים באדמה. השתומם האלוף ושאל את קציני הצבא: מה מתרחש פה? אני רגיל הייתי לאמן את חיילי שידעו להשתמש בנשק, לירות בדייקנות, לאחוז בחרב, לרכוב על סוסים, ולהתקיף את האויב בלא רתע, ואולם להטמין את הראש באדמה – מימי לא ראיתי בצבא מחזה כזה?! השיבו לו הקצינים: „גנרל יקר!

אתה, אמנם, גבור מלחמות, וכבשת הרבה ארצות, הבסת הרבה חילות. אולם אתה נוצר בזכרונך רק סוג מסויים של מלחמות שהיה נהוג בימי חורפך, כאשר המערכות התנהלו לרוב בכלי־זיין פרימיטיביים גרידא – או־אז די היה לדעת איך לדהור במהירות ע״ג סוס ולהיות צלף דייקן. אך בימינו האויב מתקיף אותנו במטוסים וממטיר עלינו פצצות גאז, המרעילות את האויר, בהכרח עלינו לאמן את החיילים שיוכלו לעמוד גם בהתקפות כאלו. מה נועיל אם יהיו פרשים טובים, בזמן שעלולים ליפול חללים עקב הרעלת האויר?!״

,,כיוצא בדבר״ המשיך האדמו״ר ,,הוא ענינו של בחור יהודי בתקופתנו. לפנים, אכן, לא היה צורך שבחור יסע אל הרבי, וכי מה נסיונות רבצו לפתחו בחיים? לא כן האידנא, כשהאויר ברחוב מורעל מרוחות רעות של ,,השכלה״ וכפירה, הכרח הוא להחדיר בצעיר את רוח התורה והיראה, רוח החסידות, כי רק בדרך זו יוכלו לשאוב כוחות לעמוד בנסיונות התקופה״.

שתהיו עמלים בתורה

עם זאת יש לציין, כי הרבי לא דרש מן הבחורים, כי־אם דבר אחד ויחיד – להיות עמלים בתורה! להשקיע את עצמם כליל ביגיעת גפ״ת ומפרשים. באגרת לבחורי הישיבה משנת תרפ״ו, אחרי שעזב את באבוב למשך שבועות אחדים, כותב הרבי אליהם: ,,מה מאד גדלו געגועי... לדרוש שלומכם ולבקש מכם שתתאמצו בכל כוחכם להתמדת התוה״ק ואל יפנה לבבכם לבטלה ח״ו, ואני תפלה לנורא עלילה שיפתח לבבכם כפתחו של אולם בתורתנו הקדושה...״

ופעם במוצאי שבת כשבאו אליו פרחי חסידים מעיר צאנז

לקבל ברכת פרידה, אחרי שעשו שבת שלימה במחיצתו, פתח ואמר להם: ,,איזוהי חסידות? הוי אומר: כל שעוסק בתורה! איזהו לימוד? כל שרוצה באמת להיות חסיד! אחרת, הרי אין יראתו קודמת לחכמתו, ואיך תתקיים?!''

כמ''כ נתן את דעתו על אופי הלימוד, שיתרחקו מפלפולי סרק ויחפשו אמיתה של תורה, במיוחד לידע ,,לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא''. כאשר אחד ממקורביו חכך בדעתו, אם טוב לפניו שילמד הוראה, כתב אליו סיפור ששמע מאביו הרבי ר' שלמה'לי זצ''ל, כי פעם בא אברך לפני ה,,דברי חיים'' בצאנז ושאל אם ללמוד הוראה, ויתן עליו בקולו: ,,מה זאת הוראה, הלומד גפ''ת ופוסקים זאת היא הוראה'' בהוסיפו שכמובן ,,היטב חרה לו (ל,,דברי חיים'') אם ילמד קיצורים ולהיות בעל הוראה מזה, אבל ללמוד ש''ס ופוסקים ולידע מקור כל דת ודין, הנה מה טוב, וזה תכלית הלימוד באמת...''

עד יעבור זעם

אפס כי לא ארכו הימים והשפעתו הרוחנית המבורכת, שקלחה מבאבוב לכל עברי גאליציה היהודית, נקטעה כמעט באיבה. בפולמוס של מלחמת העולם א', שפרצה בשלהי שנת תרע''ד, נאלץ רבי בנציון הי''ד לנטוש את באבוב ונמלט על נפשו לעיירה פישטיאן שבסלובקיה, משם עבר לאוסטריה, לעיר הבירה וינה, ומשם למריאנבד. שערי בתי־מדרשות כולם הוגפו אז. אנדרלמוסיא ירדה לעולם. המלחמה ומוראותיה זרעו חורבן והרס רוחני נורא בעולם היהודי.

רק בשלהי שנת תרע''ז, בפרוס הימים הנוראים, חזר בשלום לבאבוב (וכפי שמספרים התבטא באמצע שנת תרע''ז לקול רעמי המלחמה שיש לו רמז: ,,חבי כמעט רגע עד יעבור

זעם״, ז׳ע׳ם׳ [בחשבון ם׳ סתומה עולה שש מאות] בגימטריא תרע״ז, לרמוז שצריך להמתין עד כלות שנה זו, ואז כבר יוכל לשוב לביתו, רמז שנתאמת) והתמסר בגבורה עילאית לרפא את מזבח ה׳ ההרוס.

בשנת תרצ״ב כשהגיע לשנות חיי אביו, העתיק רבי בנציון הי״ד את משכנו לעיירה טשיבין, מפני טעמים הכמוסים אתו, והתגורר בה כחמש שנים. העיירה, כמובן מאליו, נעשתה תיכף עם בואו אבן־שואבת להמוני חסידים אף בימות החול, ובמיוחד בשבתות וחגים (באותו זמן המשיכה עיירתו באבוב להיות מרכז התורה, כשהוא מפקיד על ניהול ישיבת ,,עץ חיים״ ועשרות סניפיה את בנו הגדול, ממלא מקומו, האדמו״ר רבי שלמה). בתרצ״ז, כאשר תמו חמש שנים מיום שיצא את באבוב, חזר אליה ולא עזבה יותר עד להשמדה הנאצית.

פרק חמישי

מחזיר עטרה ליושנה

כמלאך מושיע

על חידוש החיים בישיבת באבוב אחרי המלחמה, ועל קרני השפעתה שחדרו לכל פלכי גאליציה ופולין, אנו קוראים באגרת לחסידים שכתב בנו האדמו״ר רבי שלמה׳לי בשנים מאוחרות:

„...אחרי המלחמה (העולמית) הראשונה, בשוב כ״ק אדמו״ר ז״ל מן הפליטה מוינה וממריאנבד, מצא אז את מדינתו ריקה מן התורה, ובתי מדרשות שוממים מאין מבקר, והצעירים שדרו כמה שנים במדינות עסטרייך בעהמען ואשכנז תעו אחרי משאות שוא ומדוחים, והוטבו בעיניהם דעות הנאורים, וחדשות חמדו להם ללמוד חכמות חיצוניות, ושינו את תואר פניהם והודם נהפך למשחית, עד כי היתה ירידה נוראה ר״ל במצב היהדות...״

„בעת הזאת עמד כ״ק אאדמו״ר זצ״ל והתגבר כארי ויסד מחדש את ישיבתו הקדושה והשפיע על בני הנעורים לקבל עליהם עול תורה ומצוות, והרביץ תורה בהרבה עיירות, והדליק מחדש את אור התורה והחסידות ביחד, ובחסדי השי״ת הצליח ברוח קדשו שהשפעתו הכבירה מצאה קן לה בלב הדור הצעיר עד כדי כך, שבשנים מועטות לבשה

גאליציה פנים חדשות כי צצו ופרחו בחורים ואברכים תלמידי חכמים ויראי השם למאות ואלפים אשר כל אחד הכיר כי רוח אצילות הקדושה חופף עליהם כל היום...״

בתיאור נוסף על הצמיחה הרוחנית הגדולה של ,,באבוב״ אחרי מלחמת העולם א׳ כותב האדמו״ר: ,,שני סוגי בחורים נמצאו בבאבוב. האחד – בני הנעורים שהורתם ולידתם בקדושה, מבתי אנ״ש שנתגדלו ונתחנכו על מבועי החסידות, והם שאבו מבאבוב תורה וחסידות במלוא חפניים, והמה היו הרוב; והסוג השני – בחורים מבתים פשוטים, שדרך התורה והחסידות היתה מוזרה להם, והם היו בבחינת ,,בעלי תשובה״.

בעל המופת הגדול בדורו

,,בדבר הזה״ אומר הוא בהמשך התיאור ,,היה כ״ק אדמו״ר ז״ל בעל המופת הגדול בדורו שעולה על כל המופתים! שהרי מופתים הללו, לחולל מהפכה בנשמותיהם של הצעירים, ענין הנוגע לבחירה החפשית של האדם, הם בבחינת צדיק מושל ביראת ה׳, ויוצא מכלל שאר כל הנסים, שהרי ע״ז נאמר הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים״.

האדמו״ר מטעים מאי משמע ,,אחרי מלחמת העולם הראשונה״. הימים – ימי תוהו ובוהו רוחני. ,,החפשים מכל המינים השתלטו אז על הרחוב היהודי ולכדו ברשתותיהם אלפי נערי ישראל ע״י עתוני שחץ וכפירה, וע״י חברות וקיבוצים של הפקרות, ובכל העיירות והישובים נתקלקל אז מצב היהדות, ננעלו דלתי בתי מדרשות וירדו פלאים לימוד התורה ושמירת המצוות, אפילו בני בע״ב חשובים נפלו במהמורות ההשכלה ונחמצו בלימודי חכמות החיצוניות עד

שהשליכו מעליהם עול מלכות שמים לגמרי – בעת ההיא הופיע אאדמו״ר ז״ל והקים דור חדש של לומדי תורה ויר״ש, ובמעט השנים יחסית נראתה כעין תחיית המתים בערי מדינת פולין, נתרבו הבחורים, נתמלאו ספסלי ביהמ״ד, גדלו אברכים חסידים ואנשי מעשה, אשר הדריכם בנתיבותיו ונפח בהם רוח חיים של אהבת תורה, קדושת החסידות, וטהרת המידות. באופן זה נתעלו בבתי ישראל השבתות, הימים טובים, וכל סדר החיים שלהם, בהתרוממות הנפש ובהשתוקקות לידיעת תורה ועבודת השי״ת״.

הישיבה המרכזית ושלוחותיה

,,בעת ההיא נפתחו, חדשים לבקרים, סניפים של ישיבות באבוב (קרוב ל־60 במספר) בכל ערי גאליציה המערבית, ובאבוב נהייתה למרכז החסידות והרבצת תורה, משם נשלחו או נתמנו ראשי ישיבה ומלמדים את כל הסניפים... לא חס אאמו״ר ז״ל על בריאותו ועל ממונו עד שנתעמסו עליו חובות גדולים, כי אין כסף נחשב אצלו אם היה לטובת הישיבה; ומעולם הקפיד לבחור בראשי ישיבה ובמלמדים הכי טובים והכי מושלמים, ושילם שכרם במיטב, ובעת שכל המוסדות בעיירות הגדולות שילמו למלמדים במטבע המדינה (,,זלאטעס״) הוא שילם להם בדולארים... שיהיה להם הרחבת הדעת שיוכלו ללמד בדעה מיושבת בלי דאגות, וכה נתרבו התלמידים בכמות וגדלו באיכות... וכידוע הרבה גדולים וצדיקים מן הזקנים שבדורו שיבחו אותו, באמרם, שיש לו כח מיוחד לקרב לבות הבחורים לעבודת השי״ת, וכשראו את תלמידיו אמרו כי חן יהודי נסוך על פניהם...״

,,ומדי דברי בו״ מדגיש בנו האדמו״ר בהטעמה מיוחדת

„זכור אזכור אשר פ״א בעת הדחקות הגדולה אשר היתה שוררת בביתו והחובות עלו למעלה ראש, והנושים הציקוהו עד נפש, התאוננה כבוד אמי הרבנית הצדקת ע״ה על המצב הקשה, והשיב לה אאמו״ר ז״ל: „לכי נא אל בית המדרש ותראי את אוצרותי! בזוית זו יושב ר׳ מנדלי רוטנברג (שכיהן לימים ראש ישיבת „עץ חיים״ דבאבוב באחד הסניפים הראשיים), ובזוית אחרת יושב ר׳ עזריאל מנדלבוים (כנ״ל), וכאלה כל ביהמ״ד מלא באבנים טובות הנחמדים מזהב, וכל חפצים לא ישוו בם״.

במה היה כוחו גדול

חידה לדור היתה הצלחתו לסול מסילות ללב הצעירים, שהלכו אחריו בנפש קסומה, מתוך התקשרות פלא שאין כמעט יכולֶת לתאר אותה בעט יבשה. בענין זה מילאו תפקיד גורלי השיחות האישיות שקשר רבי בנציון עם התלמידים, השיחות ביחידות, שהיוו מפתח ללב הצעיר, ואולי פיסגת השיא בחוויות הרוחניות שטעם במחיצת הרבי.

ומייחד את הדיבור גם על כך, בנו האדמו״ר רבי שלמה׳לי, כשמתאר בסגנון נלבב דברים כהווייתן:

„...כמעט לכל בחור הגיע תור לבוא לחדרו המיוחד, והמתיק סוד אתו כמה שעות בהתבודדות, וכשיצא הבחור מחדרו היו עיניו נפוחות מרוב הבכיה והשתפכות הנפש. דברי אאמו״ר ז״ל ירדו למעמקי לבו, וטיהרו וכיבסו את נשמתו, עד שהבחור הרגיש כי בזו השעה נפתחו לפניו שערי קדושה ומעינות חכמה והוא נכנס עתה לעולם חדש... לפעמים קרה שבחור שפך כל מרירות לבו לפני רבו וגילה לו כל מסתוריו, מה שקלקל עד הנה, ושואל ומבקש להורות לו הדרך לתקן

עונותיו ופשעיו, והיה מוכן לקבל על עצמו אפילו תעניות וסיגופים... אחרי גילוי לב כזה השקיט אאמו״ר את רוחו בדברי עידוד והתחזקות, והזהירו שלא יעלה על דעתו רעיונות שמעציבים את האדם... הדרך הישרה של תשובה שלמה עבור בחורים בני תורה היא רק התמדה רבה בתוה״ק, ולהיזהר מביטול תורה אף רגע אחד, והמאור שבתורה מחזיר למוטב ומועיל לרפא הנפש מזוהמתה; ועוד מעלה יתירה שהתוה״ק משמחת לב, ויוכל לעבוד את ה׳ בשמחה, ואילו הסיגופים שכתבו בספרי הקדמונים נועדו רק לדורות הראשונים שהיו גבורי כח ובעלי מוחות חזקים... ובזמננו לא יהין שום בחור להתנהג בסיגופים, כי היא עצת היצה״ר להכשילו ולבטלו מן התורה...״

,,אחרי הדרכה כזאת, לכל אחד לפי מזגו והילוך מחשבתו, קיבל עליו כל בחור לשקוד על דלתות התורה בהתמדה נפלאה עד אין שיעור, ולהיטיב דרכו ומדותיו בכל תהלוכותיו. התוה״ק לימדתו והודיעתו איך לשוב, ועל מה לשוב, וכל מי שנפשו חשקה בתורה ראה בעליל ברור כשמש, שגם בזמן הזה בעת החושך והגלות [יכול להיות] רואה ושומע מה שהתוה״ק קוראת ומדברת לכל בניה תמיד בכל הדורות...״

לא מחזיק טיבותא לנפשיה

רבי בנציון עצמו, באגרת שערך בשנת תרפ״ג לטובת הישיבה דבאבוב וסניפיה, העיד על יקרת ציבור התלמידים בשורות המצוטטות להלן, אשר תוכן רצוף ענוה זכה, באשר איננו תולה אף שמץ מן ההצלחה הרוחנית בכח ההשפעה שלו. הוא אומר בין השאר: ,,זה איזה שנים העיר ד׳ רוח ממרום בלבב צעירי אחב״י בסביבותינו ונתלהב לבבם לתורת

האדמו״ר רבי בנציון הי״ד בשנות העמידה

לפרשה ראשונה של קריאת שמע: רק כאשר ,,והיו הדברים האלה... על לבבך״ תוכל לקיים אף את ההמשך: ,,ושננתם לבניך...״

רבי בנציון הי״ד מזכיר בספרו שני מאורעות מעציבים שהתרחשו בקהלו על רקע כשלון בחינוך הבנים. האחד – מעשה בפלוני אשר בנעוריו היה מתנהג בחסידות, והסתופף בצל זקנו הקדוש ה,,דברי חיים״ זצ״ל מצאנז, ובצל הרה״ק רבי יוסלי מניישטט זצ״ל, ה,,יהודי הטוב״, אך הנה בא יום ו,,שבקיה לחסידותיה״ וילך להתגורר בארץ מוזרה, אשר אין יראת אלקים במקום ההוא, ושמה נתגדלו בניו ונתחנכו על ברכי תרבות זרים. לבסוף חזר האיש וניעור, והתחיל לנסוע לבאבוב כפעם בפעם, וישב לאלקים בכל לבו. יום אחד שפך לפני הרבי את מר שיחו בנוגע לילדיו שאינם הולכים בדרך הישרה כאשר עם לבבו.

,,באותה שעה״ מספר רבי בנציון הי״ד ,,אמרתי בלבי שזו כוונת הכתוב בפרשת ,,ראה״: ,,שמור ושמעת... למען ייטב לך ולבניך אחריך״ בתוספת רמז שכותב ,,בעל הטורים״ בפסוק זה: ,,אין בוֹר ירא חטא״, איזהו ,,בוֹר״? היא השדה שחורשין וזורעין אותה שנה אחת, אחר כך מובירין אותה שנה אחת, ובשנה זו היא נקראת ,,שדה בוֹר״. והכוונה לרמוז, שאין אפשרות להיות ירא חטא בשלימות, אם אדם עובד את השם רק לפרקים: שנה אחת שומר תורה ומצוות, ושנה שלאחריה מתרפה בקיומן. ,,שמור ושמעת״ פירושו: שמור מה שכבר קנית, והתמד לשמוע הלאה בקול ה׳, באין הפסק והפוגה. כי אחרת, אפילו אם אתה לבסוף תשוב ותצליח לחזור ליהדותך במלוא תקפה, כבראשונה ממש, הרי בינתיים עלול אתה לאבד את זרעך שלא ישובו בעקבותיך לדרך הישרה, אי לזאת

,,שמור ושמעת'' בלא הפסקה ,,למען ייטב לך ולבניך עד עולם'' שאף הצאצאים ילכו רק בדרך טובים.

השני – מעשה בפלוני בעל תשובה אמיתי, שישב זמן רב בצל הרבי ותיקן את אשר עיוות בימי עלומיו, אבל היה לבו דואב עליו בגין ילדיו אשר רחקו מדרך היהדות כפי שחינכם הוא. יום אחד נכנס האיש אצל רבי בנציון הי''ד ובכה בדמעות שליש על צאצאיו והתמרמר בלב נשבר: הלא בי הקולר תלוי, שחינכתי אותם חינוך קלוקל, ועכשיו אין לאל ידי לתקן המעוות.

,,באותה שעה'' סיפר הרבי אח''כ למקורביו ,,נתיישבו בלבי דברי הגמרא במס' עבודה זרה (דף י''ז) ,,בכה רבי, יש קונה עולמו בשעה אחת''. שכבר תמהו גדולים וטובים, לבכיה מה זו עושה? הרי להיפך, יש לשמוח בגילוי כזה, שיכול אדם לקנות עולמו בשעה. והנה הבנתי פשר בכייתו של רבי, כי הבעל תשובה עצמו אמנם הספיק לשוב ולקנות את עולמו בשעה אחת, אבל את בניו האבודים הרי אין להשיב, ועליהם היה בוכה רבי ,,בכיה לדורות''.

„רכבת באבוב״ במסע לחג כלולות אחד מצאצאיו

פרק אחד עשר

צופה לבית ישראל

חומה לבית יהודי

חלק נכבד משיחותיו הקדיש האדמו״ר לחובת אדם מישראל לייצב את ביתו, בית יהודי כשר, על יסודות מוצקים ולהקיפו חומה בצורה שלא תניח ליצה״ר אפילו דריסת רגל פנימה: ,,בעת שאדם נושא אשה ומתחיל לבנות בית נאמן לה׳ צריך לידע ולהיזהר מאד שלא... להידמות לאחרים ולרוץ אחרי מותרות אפילו בדברים המותרים, כי הוא שורש פורה ראש לכל עון וחטאת... וזהו מאה״כ ,,כי מגרעות נתן לבית״, שכל אדם צריך להיות שורר בביתו לגרוע ולמעט מדברים המותרים אפילו הם ,,סביב חוצה״ דהיינו שאינם נוגעין לדבר איסור, והטעם ,,לבלתי אחוז בקירות הבית״, שלא יבוא יצה״ר ח״ו להסיתו ביסודי הדת שכל בנין ביתו של איש ישראל תלוי בהם...״ (,,קדושת ציון״ ח״ב עמ׳ קמ״ה).

היה מתריע להישמר מקריאה בעתונים פסולים ,,כי קריאת העתונים פוגם את הנפש״ והמליץ על כך דברי הפייטן בסליחות לערב ראש השנה ,,אם יחרו כפרה מרוב עתים וימים״, אלו מכתבי עתים, עתונים יומיים וכיוצא באלו, אשר בהשפעתם יש והאדם סורר ופורק מעליו את עול התורה והמצוה.

והיה מזרז ביותר להיזהר בשמירת העינים וקורא: הבריות אומרים ,,ישועת ה׳ כהרף עין״, פירוש, ישועת ה׳ תבוא עליך כאשר תרפינה עיניך מן הכיעור והדומה לו...

הזהרו מחברים בלתי הגונים

גם הרחיב את הדיבור על הסכנה הרוחנית שנשקפה למתרועע עם חברים בלתי הגונים. והיה מדייק בברכות השחר שמתפללים להקב״ה ,,שתצילנו מאדם רע... ומחבר רע...״ לכאורה אחרי שביקשנו כבר להינצל מ,,אדם רע״, פטורים אנו מתפלה על ,,חבר רע״ ו,,שכן רע״?

אלא שיש אדם אשר בעצם איננו רע, אבל בעדנו הוא חבר לא טוב, השפעתו תזיק לנו, או שכנותו תביא עלינו קללה ולא ברכה. לפעמים צריך לחשוש אפילו מבעל תשובה, כגון מי שעזב את כתלי ביהמ״ד ונהפך לסטודנט במכללה, ולבסוף ,,חזר בתשובה ומדקדק בקלה כבחמורה עד שהבריות יחשבו לקחת דוגמא ממנו: הנה פלוני דוקטור מלומד ובכל זאת יהודי ירא ושלם, נשלח גם את בנינו לגימנסיה ולאוניברסיטה שיגדל כמותו, ואינם יודעים כי פלוני זה יצה״ר הוא שהחזירו בתשובה למען הטעותם...״

,,הנה ימים באו״, כתב בספרו, ,,אשר הרבה מאחינו היראים עושין מהטפל עיקר, ובפרט בחינוך הבנים, כאשר רק הנער מוכשר לקבל איזה לימוד מלעיטים אותו בלימודי חול וחכמות חיצוניות, בטענה שצריך לדאוג לפרנסתו... ומתעלמים מכך שלא ימלט כי לא יטה הנער ארחות עקלקלות טרם שמזיין את עצמו בכלי קרב נגד יצה״ר היא התורה תבלין״. הרבי מתאר איך היא דרך הישרה: ,,שקודם ילמד את בנו חכמת התוה״ק וספא ליה כתורא מש״ס ופוסקים, ולעת

תצלום של הרבי הי״ד משנת תרח״ץ

הצורך ישיג במעט זמן את מה שצריך לידע לצורך פרנסתו, כי בתורתנו הקדושה כלולות כל מיני חכמות, וכאשר יהיה מלא וגדוש בחכמת התורה לא ייבצרו ממנו גם שאר החכמות״. אף הוא מביא סיעתא להנחה זו מכמה דוגמאות, ומכללן מה שכתב רב שרירא גאון, כי בפסוק ,,זה ספר תולדות אדם...״ ובפסוק שלאחריו ,,זכר ונקבה בראם...״ נרמזה חכמת הפרצוף ושרטוט כף היד שנמסרו בדורות־קדם מחכם אחד לחברו הראוי לכך.

אל תבושו מפני המלעיגים

בהקפדה מיוחדת דרש רבי בנציון הי״ד מכל המקושרים אליו שלא יתביישו מפני המלעיגים עליהם בתקופה המודרנית, ולא יִשנוּ חלילה כהוא זה מן ההופעה החיצונית, פיאות וזקן, או מן הלבוש החסידי המסורתי: שטריימל׳ך, קפוטות, וכן מצחיית ,,הכובע היהודי״ (,,די אידישע היטל״) הנפוץ בקרב חסידי פולין וגאליציה – כפי שלבשו אבותיהם בדור הקודם. ואכן חסידי באבוב, במיוחד הבחורים והאברכים הצעירים, התבלטו בכל מקום שבאו אליו בהופעתם זו, אשר חן יהודי טהור יצוק עליה.

האדמו״ר, בשיחה, סיפר כי בשנת תרס״ג כאשר נזדמן לעיר טיכוב, ראה בספר פלוני שמפרש בפרשת ,,ויחי״, כאילו יעקב אבינו לא הכיר את בני יוסף בגלל תלבושתם, לפי שבתורת בנים של המשנה־למלך לבשו בגדים מסויימים כדוגמת שרי מצרים, ולכן שאל ,,מי אלה״, ויוסף השיבו ,,בני הם אשר נתן לי אלקים **בזה**״, כמי שמתנצל כי אין אפשרות לגדל ילדים בארץ מצרים מבלי להידמות לאנשי המקום בתלבושת וכיוצא. ,,אולם״ הוסיף רבי בנציון ,,הפירוש היה לי

למורת רוח, וביארתי אז לפני אבא זכור־לטוב בדרך אחרת, ויקלס את הפירוש שלי קילוס גדול מאד״.

פירושו התבסס על המסופר מזקנו ה,,דברי חיים״ מצאנז, שלעת זקנתו כהו עיניו, והתקשה אפילו להכיר צורת קלסתרו של אדם, אבל היה קורא מתוך הספרים הקדושים בנקל, באמרו, כל הקושי הוא רק בראיית דברים גשמיים ולא כשרואים רוחניות. יעקב אבינו, כידוע, כבדו עיניו מזוקן ולא ראה שום דבר גשמי. כיון שראה את בני יוסף, ראיה מושלמת, התפלא ושאל: ,,מי אלה״ מי הם הללו אשר חזותם כליל קודש, עד שיכולתי לראותם אפילו בעיני הכהות? אמר לו יוסף: ,,בני הם אשר נתן לי אלקים בזה״ – אשר אם כי נולדו לי במצרים הטמאה, התאמצתי לחנכם בדרכי האלקים, דרכי האבות הקדושים, ולא דומים לאנשי המקום אפילו מבחינה חיצונית, גם הלבוש שלהם לבוש יהודי מקורי, לכן הקדושה שורה עליהם ויכולת לראותם.

פרק שנים עשר

במשא העם

אחוד היראים

עם כל טרדותיו העצומות של רבי בנציון הי״ד בעבודת־שמים ובהנהגת קהל חסידיו לאלפים, ובניהול הרוחני והגשמי של ישיבת ,,עץ חיים״ דבאבוב עם עשרות סניפיה, היה מעורה גם בכל הבעיות הציבוריות והכלל־ישראליות שצפו על הפרק בימיו.

אחרי יסודה הרשמי של ,,אגודת ישראל״ בועידת קטוביץ׳, כאשר הוזמן להצטרף אל הגאונים והצדיקים שהנהיגו את התנועה הקדושה, כתב רבי בנציון בחורף תרע״ד (ע״פ פניית הפרנס האגודאי ר׳ משה שמלקס ז״ל מקראקא) לפרש את עמדתו: ,,כי יקרה האגודה בעיני עד מאד, ומה נעים גורלכם כי עלה בידכם לאַחֵד אנשי־שם יקרי ערך ממדינות שונות, ובתוכם גם אלה אשר עד עכשיו ישבו בדד מפוזר ומפורד בין העמים במדינות אשר כהתה שמה היהדות, והאגודה הזאת הפיחה התעוררות ורגש חם בלב כל אלה הישרים בלבותם והיו לגוף אחד לדאוג לטובת אחב״י, ובכל מדינה ומדינה אשר יראי ה׳ הבינו כי לפי מהות המדינה תקוה טובה נשקפה לחיזוק הדת לתת יד עם האגודה – בודאי טוב ונכון הדבר, וזכות הרבים יעמוד להם, יברך ה׳ חילם ופועל ידם ירצה...״

בנו ממלא מקומו האדמו״ר רבי שלמה הלברשטאם שליט״א
אב״ד באבוב, כיום בארה״ב

עם זאת חוכך היה בדעתו אם „סדנא דארעא חד הוא״ גם בגאליציה כבפולין ואשכנז. לכן כתב ש„בנוגע למדינת גאליציא דעתי, כי נחוץ מאד, ולא סגי בלאו הכי, רק שיתאספו הצדיקים (=האדמו״רים) אשר יראי ה׳ וחושבי שמו ינהרו אליהם, וכי יהי׳ להם דבר ישפכו לב ונפש לפניהם, ומי כהחכם יודע מחסורם ברוח וגשם יותר מהם, והמה מרכז כלל ישראל שומרי תורה ומצוות – ומן האספה הזאת יצא דבר משפט, אם עלולה מדינתנו לבוא בברית האגודה, ואופני תהלוכות האגודה כפי הצורך במדינתנו. וכאשר חפץ ה׳ בידם יצליח לעשות האספה, מוכן אנכי ברצות ה׳ לחוות דעי בתוכם, והמקום ירחם את פליטת עמו ישראל ויתרומם קרן תורתנו הקדושה...״

בהתאם לעמדתו האמורה, לא הצטרף האדמו״ר באופן רשמי ל„אגודת ישראל״ עד סוף ימיו, אם כי העריך מאד את פעולותיה החיוביות.

מפני שלום מלכות

בימי משטרו של המרשל פילסודסקי, בין שתי מלחמות העולם, יצא האדמו״ר בקריאה פומבית אל הציבור היהודי שישתתפו בבחירות לבתי־המחוקקים של המשטר הפולני העצמאי, ה„סיים״ וה„סנט״, ויתנו קולותיהם בעד מפלגת השלטון – כי זו טובת אחינו בני־ישראל ע״פ דעת תורה. הוא הסתייג לחלוטין מרשימה עצמאית של יהודים ש„רצו״ לבחירות, הן מחוגי הציונים והן מכל זרם אחר, בהיותו סבור שצעד כזה טומן בחובו סכנה ליהודים.

ובתחילת קיץ תרצ״ט, כאשר ממשלת פולין הכריזה, בצל המצב הפוליטי המסובך בכל ארצות אירופה, על מִלְוֶה

בריף פון באבאווער רבין

די איצטיגע הלוואה, וואס איז פרא־
קאמירט געווארדן דורך דער רעגירונג
אי"ן שוין און מעכטיגונג פון דער
קהלה, טוטנט זיך נישט אין קיין ער־
ליכטונגען וועגען איהר נוצוועסר בעריר־
טונג, וויל דאס איז בעוואוסטם אוך
דערכסטעהרשטענדליך. איך בין דערפרים
אייסען בהויז צו בעוועגען. אוך צו בע־
טען אוכזערע בריידער וואלקוילענען זיי
זאלן זיך צוואיללען אוך ניבען זייערע
הילואות מיט'ן נאנצען הארצען נישם
בלויז לויט וויפיל מענליבקיים, נאר אויך
לויט דער נרויס פון דער בעדערפענים.
דאס זענען די רעד פון דעם, וואס הויבם
אן מים מעהמידיטונג, צייבענם מים
שלום אוך וואהרם אויפהויפלע'ם נעמאר.
ים נ' ער"ח אייר, תרצט. באביב, יפא
(—) הק. בן־ציון האלבערשטאם

מה
בן ציון הלברשטם
אבדק
בבוב תנלי

קריאת האדמו"ר מהרב"צ הי"ד להשתתף במלוה לצרכי בטחון של הממשלה הפולנית, ער"ח אייר תרצ"ט, התפרסמה בלשה"ק ובתרגום ליידיש בעתוני היהודים בפולין (התצלום מעתון „מאמענט" שי"ל בוורשה)

כל־ארצי במטרה לתגבר את הצי האוירי הדרוש להגנת המדינה, כתב רבי בנציון קריאה אישית לבעלי יכולת בציבור היהודי, שייענו לפניית הממשלה וירכשו אגרות מלוה באופן משמעותי. קריאתו התפרסמה בעתון האגודאי ,,דאס יודישע טאגבלאט״ שי״ל בוורשה (גל׳ 178) ביחד עם קריאתו של הגאון רבי חיים עוזר זצ״ל מוילנא באותו ענין.

בלשון ערומים

בדרשות שהשמיע במקהלות־עם, מטעמי שלום מלכות, לכבוד השלטונות הפולניים, באו לידי ביטוי הן השקפותיו בתחום המדיני, שנחצבו מדעת תורה צרופה, והן פיקחותו העילאית, כשהוא נוקט לשון־ערומים שיש בה כדי להפיק רצון מאת נציגי השררה – שהיו נוכחים בבית מדרשו במעמד הדרשה – מבלי להחניף להם כהוא־זה.

בספרו ,,קדושת ציון״ חלק ראשון נכלל (עמ׳ רי״ב) משׂאו ל,,שלום מלכות״ מחודש אלול שנת תרפ״ח הפותח בדברי ירמיהו הנביא ,,דרשו את שלום העיר אשר הגליתי אתכם שמה והתפללו בעדה אל ה׳ כי בשלומה יהיה לכם שלום״. כן נכלל בו (עמ׳ רל״ב) הדרוש שהשמיע בבאבוב ביום ה׳ פרשת תולדות תרפ״ט, במלאות עשור שנים לחידוש עצמאותה של פולין, אשר בו הרחיב את הדיבור על משמעות המאורע אחרי שכבר ביתרו את פולין לשלושה גזרים וחילקו אותה בין הממלכות: רוסיה, גרמניה, אוסטריה. בהתאם לאזהרת הנביאים וחז״ל, שלא ימרדו בני־ישראל באומות שהוגלו לישב בקרבם, הוקיע האדמו״ר באותה דרשה את הקבוצות שקמו למרוד בממשלה, וגם קצת מבני העם היהודי נמנו על שורותיהן. ,,אין אנו אחראים עליהם ועל כיוצא בהם״ הכריז

דער רבי פאר דער לופטפארט־דיקונג

→ דער באבאווער רבי שרייבט אונטער
דעקלאראציע אויף דער הילפה
דער לופטפארטדיקונג פון פויל
הילף זיצט דער רבי מ'זעט פאיר
ניאווא • דלוגאשעסקי.

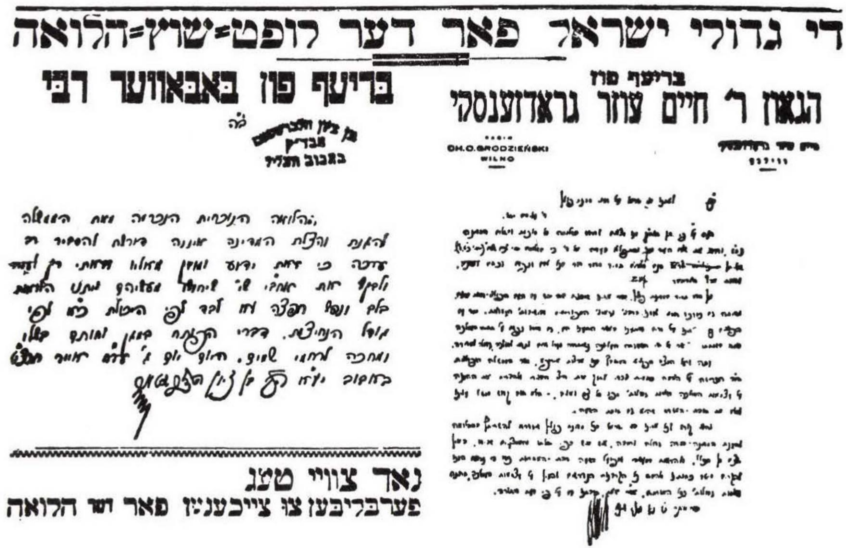
k z Bobowa subskrybuje poży-
lotniczą. Na zdjęciu — Cadyk
majora Wieniawy-Długoszow-
skiego.

הרבי מבובוב חותם על
נית אוירית שהוכיו
והמאיור וויניאבא •

Bobowa Rabbi unterschreibt den
uf zur polnischen Luftverteidi-
Bild — Major Wieniawa-
Długoszowsky.

Photo: Len.

האדמו״ר הי״ד חותם על הקריאה לתמוך במלוה להגנה אוירית
ערב פלישת הגייסות ההיטלריסטיים לפולין. נוכח במעמד ב״כ
המפקדה העליונה של צבאות פולין מאיור וויינובא דלוגושבסקי

די גדולי ישראל פאר דער רופט־שריי־הלואה

בריעף פון הגאון ר' חיים עוזר גראדזענסקי

חיים עוזר גראדזענסקי
ווילנא

CH.O.GRODZIEŃSKI
WILNO

בריעף פון באבאווער רבי

בן ציון האלבערשטאם
אבדק"ק
באבוב יצ"ו

נאך צוויי טעג
פערבלייבען צו צייכענען פאר דער הלואה

קריאת האדמו״ר הי״ד מתפרסמת בעתון האגודאי ,,דאס יודישע טאגבלאט״ (גליון מס׳ 178) ביחד עם קריאתו של הגאון רבי חיים עוזר גרודזנסקי זצ״ל מוילנא

בפומבי ,,אחרי שכבר פרקו מעליהם עול תורה ומצוות לגמרי, וחרפה היא לנו שייזכר עליהם שם ישראל, אין לרשעים הללו שום חלק ונחלה בישראל, ולא חלה עלינו ביחס אליהם שום חובת ערבות...״

איך נשיר

למרות זאת כשמלאו עשרים שנה לחידוש פולין העצמאית, ערב שבת קודש וירא שנת תרצ״ט, והגיעה אליו פקודה מהשלטונות לערוך תפילה לשלום מלכות ולארגן שירה בציבור לכבוד התאריך החגיגי, סרב למלא אחרי ההוראות והודיע שלא ישירו.

אחרי אמירת תהילים בציבור ותפילת ,,הנותן תשועה...״ דרש רבי בנציון הי״ד לפני הקהל, ופתח את דבריו בפסוק ,,איך נשיר את שיר ה׳ על אדמת נכר״, כשהוא מתבל אמריו ברעיונות נשגבים לפי פרד״ס ומשחיל בהם רמז דק שיש בו כדי לשבר את האוזן מדוע איננו יכולים לשיר. הימים היו קשים, האויב ההיטלריסטי כבר ארב לטרפו ב־20 ארצות אירופה, הממשל והאוכלוסיה הפולניים רדפו על צואר את בני העם היהודי ונתנום לביזה ומשיסה (דרשתו זו נדפסה ב,,קדושת ציון״ ח״ב עמ׳ ק״ג).

להעביר רוע הגזירה

שנה קודם לכן, בתרח״ץ, כאשר ממשלת פולין גזרה הגבלות ואיסורים על השחיטה היהודית, גילה האדמו״ר פעילות נמרצת להעביר את רוע הגזירה. בנו הרבי ר׳ שלמה׳לי יבלח״ט מספר באותו ענין: ,,אנכי נסעתי אז הרבה פעמים בשליחותו לעיר הבירה וורשה (יחד עם הרב ר׳ משה

רובין ז״ל) לחלות פני ראשי הממשלה ושרי המלוכה אשר התחשבו עם השם ,,באבוב״, וכ״ק אאמו״ר ז״ל גם נסע אח״כ בעצמו לוורשה, בהתאסף ראשי ומנהיגי ישראל באספה המפורסמת...״

באספה זו השתתפו בין־השאר הגאון רבי מנחם זמבא הי״ד, האדמו״ר רבי דוד מסוכאטשוב זצ״ל, הגאון רבי מנדלי אלטר הי״ד מפביאניץ, ופרנסי הקהילות הגדולות בפולין. בעקבות אספה זו והשתדלויות ,,עלה בידם לפעול לבטל חלק מן הגזירה, והותר לשחוט רק מספר בהמות כפי הצורך למספר בנ״י בכל פלך...״ וכתוצאה מכך עלתה על הפרק שאלת ניקור האחוריים שנהגו בו איסור לפנים.

הרבי הי״ד התכתב אז על הנושא עם הגאון רבי חיים עוזר זצ״ל מוילנא ועם האדמו״ר מליובאוויץ׳ רבי יוסף יצחק שניאורסון זצ״ל. נוסח המכתבים שהחליפו ביניהם נדפס בשו״ת ,,מקדשי השם״ מאת חתן אחותו הגה״ח רבי צבי הירש מייזליש זצ״ל. תשובת הגרח״ע מוילנא אל האדמו״ר מבאבוב נדפסה בשו״ת ,,אחיעזר״ חלק שלישי סימן פ״ד (וראה עוד פרטים בנוגע לגזירת השחיטה בקובץ אגרות ,,אחיעזר״ שבעריכת כותב השורות).

פרק שלושה עשר

גבור מלחמות השם

נגד זרמי התקופה

כאביו הקדוש רבי שלמה׳לי זצ״ל, גבור מלחמות השם, אף הוא אסר מלחמה עזה נגד מפירי־הברית למיניהם, ,,משכילים״ ו,,ציונים״ או ,,בונדאים״. במיוחד השתדל לחשוף את מזימותיהם בכל הנוגע לחינוך הדור הצעיר. בכל הזדמנות דיבר רבי בנציון קשות נגד בתי־הספר המודרניים אשר הדיחו את בני הנעורים מדרך ישראל סבא.

נגד החדרת לימודי חול

עוד בשנת תרס״ו פירסם, ביחד עם אחדים מגדולי הדור, קול־קורא נגד הקמת המוסד ,,גימנסיה עברית״ בעיר קראקא אשר מטרתו ,,ללכוד ברשת זו צעירי צאן קדשים ללמדם לימודים חיצוניים עם לימוד התוה״ק ביחד״. בספר ,,מכתבי קודש״ (הופיע בשנת תשל״ג בעריכת הר״ר שמריה ציטרוננבוים מברוקלין) נדפסה חליפת מכתבים משנת תרע״ב בין האדמו״ר מבלז רבי ישששכר דוב זצ״ל ובין רבי בנציון הי״ד, שעוד לא מלאו לו אז ארבעים שנה, בנוגע למכשלה האורבת לכשרי ישראל מיסוד ,,חדרים מעורב בשפה זרה״

האדמו״ר רבי בנציון הי״ד באספת רבנים ופרנסי ציבור שהתקיימה בוורשה לרגלי גזירת הממשלה הפולנית על השחיטה היהודית. במסע זה נלווה עמו בנו האדמו״ר רבי שלמה שליט״א (עומד מאחוריו). נראים עוד בתמונה (ישבים מימין לשמאל): הגאון רבי מנחם זמבא הי״ד, ר׳ אליהו מאזור ע״ה, האדמו״ר מסוכאטשוב רבי דוד בורנשטיין זצ״ל, הג״ר יצחק מאיר קאנאל הי״ד מרבני וורשה, והג״ר רבי מנדל אלטר הי״ד מפאביניץ.

כפי שזממו לעשות נציגי חברת ,,אליאנס״ בוינה ועמיתיהם בשאר מקומות.

הרבי מבלז ביקש אז את עזרתו במאבק נגדם, ורבי בנציון באגרתו מתאר איך מצטייר המצב לאשורו מכמה אנפין, ומטכס עצה ותושיה להפר זממם בטכסיסי־מלחמה משלו, כשהוא מטעים ש,,יש לנו בזה הרבה דברים בכל פרט ופרט... ואולי יעלה לרצון לפני הדרת קדשו וינענע ראש לדברי, ואשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים...״

באותו ספר (סימן י׳) מתפרסמת אגרתו אל ראשי קהילת ,,שומרי הדת״ בצאנז, שביקשוהו לחוות דעתו בענין בית־ספר העברי שנוסד בעירם: ,,רק תואנה הם מבקשים לעוור את עיני העברים, באמרם, שמטרתם לְלַמֵד הנערים צחות לשון הקודש... ועיקר כוונתם הוא להדיח נערי בנ״י מעל ד׳ ותורתו הקדושה...״

כלפי המכונים ,,ציונים״

הדים למאבקיו הנזכרים מוצאים אנו גם בספרו ,,קדושת ציון״ בכמה מקומות. בשיחתו יום הושענא רבה הסביר מה טעם הפייטן כופל ואומר ,,הושענא ציון המצוינת״? לפי שצפה ברוח קדשו כי באחרית הימים יקומו פושעים אשר יקחו לעצמם שם ,ציון׳ להשתמש בו לרעיונם לכבוש את אר״י בכח, קודם הזמן... לזה תיקנו בלשון ,ציון המצוינת׳, כלומר, ציון שהיא מצוינת בסימניה, ומה הם הסימנים: ,,הושענא קודש הקדשים״, ציון שהיא קדושה בקדושת א״י האמיתית...״

במקום אחר הוא כותב: ,,לפנים זאת בישראל היו אנשים שנתקדשו ועלו לארצנו הקדושה, וכוונתם היתה לישב שם באהלה של תורה... זאת היתה עֲלִיה לשמה... והנה בעוה״ר

חדשים מקרוב באו אותם הפורקים מעליהם עול תורה ומצוות שעולים לא״י לחיות חיי הפקר... עליה כזו ירידה היא... אין לכנות ענין זה בשם עליה לא״י. משל למה הדבר דומה: כשרואים עובד ה׳ אשר יקום בחצות־לילה לבכות על גלות השכינה, קוראים לו בלשוננו ,,אַ חצות יוד״, ואף כי יש הרבה אנשים העומדים בחצות, מהם רשעים לתאוות לבם, ומהם פשוטי־עם המשכימין לדברי הרשות, כמו בעלי־עגלה להשקות הסוסים וכדומה, וכי יעלה על הדעת לקרותם ,,חצות יודן״? הלא שם זה יאה רק לעומדים בבית ה׳ לשפוך נפשם על חורבן ביהמ״ק. כן השם ,,ארץ ישראל יודן״ ייקרא רק על בני אדם הנוסעים לא״י לתכלית תורה ומעשים טובים...״

חבלי משיח

ביסוד ,,האוניברסיטה העברית״ בירושלים, שנת תרפ״ו, ראה רבי בנציון הי״ד חלק מחבלי משיח הנוראים. במרירות רבה הזכיר את המאורע: ,,הנה בעוה״ר גברה והצליחה יד ה... בארצנו הק׳ והקימו להם אוניווערזיטעט בעיה״ק ירושלים על הר הצופים... ואם היתה נעשית בארץ נכריה היתה ג״כ לצרה ופוקה... כל־שכן וק״ו בפלטרין של מלך... אמנם זאת נחמתנו בעניינו שזה סימן מובהק כי עת קץ ממשמשת ובאה, כידוע שטרם ביאת משיח צדקנו יתגבר הצד השני מאד...״

איזוהי לשון הקודש

כן יצא בתקיפות נגד פולחן השפה העברית: ,,...שהעמידו בתי־ספר משלהם והכריזו, שמטרתם היא לזכות את בנ״י ללמוד הנערים צחות לשון הקודש, בחשבם שלא יוכל שום אדם לבוא ולהתנגד לזה...״ רבי בנציון הי״ד מוכיח בראיות

וקובע, כי העברית הנפוצה בזמננו אינה מה שקוראים ,,לשון הקודש״ משום בחינה: הן לדעת הרמב״ם המבאר במורה־נבוכים כי לשה״ק נקראת ככה בגלל שאין בה שמות עצם לדברי גנאי, והרי ידוע שהחילוניים משתמשים בלשון זו ג״כ לכל דברי תועבה, אם־כן ברור שאין היא לשון קדושה; והן לדעת הרמב״ן שנקראת לשה״ק לפי שדיבר בה הקב״ה עם נביאיו, ונתן לנו בה את תורתו, שהרי החילונים בתקופתנו בדו מלבם והוסיפו לה הרבה מלים חדשות אשר לא יצאו מפי עליון.

מי כאן בעל הבית

כשביקר בוואדוביץ׳, בחודש כסלו שנת תרפ״ו, נודע לרבי בנציון הי״ד כי בביהכ״נ המקומי העמידו את הבימה סמוך לארון הקודש – כנהוג אצל ה,,נאורים״ – במגמה חדשנית. הדבר חרה לו מאד ותיכף הורה להזעיק את יהודי הקהילה כולם, והשמיע לפניהם בפומבי דברי תוכחה, לאמור: ,,איך הרהיבו עוז בנפשם לשנות ממנהג שטבעו חכמים להעמיד הבימה באמצע בית הכנסת?״ בהוסיפו ,,טוענים שעי״ז יהיה ביהכנ״ס נאה יותר... שוו בנפשכם, אדם הבונה בית לעצמו ומקשט אותו ומייפהו מבית ומחוץ כמיטב הבנתו, אם יבוא זר לשנות את סדרי הבית – הלא תיכף־ומיד יגרשהו בעה״ב ויאמר לו, מי ביקש זאת מידך, הלא כאן אני בעה״ב והכל תלוי ברצוני... כן בבית־הכנסת, מי כאן בעל הבית, הלא הקב״ה בכבודו ובעצמו, הוא ולא אחר, והוא ציוונו שלא לסור מדברי חכמים ימין ושמאל, אם־כן זה היופי של בית הכנסת, ולב מי לא יחרד ולא ייראּ לשנות מדבריהם שציוו בענין הבימה שתעמוד באמצע הה״נ ל דוקא...״

מוחלפת השיטה

אגב: בבואו לוואדוביץ', שם נמצאו שטיבל דחסידי באבוב, וסניף לישיבת ,,עץ חיים", רבתה השמחה בקהל החסידים. מגודל ההתלהבות ביקשו מעריציו להתיר את הסוסים מן הכרכרה שהסיעתו ולרתום את עצמם אליה. לא היתה דעתו של האדמו"ר נוחה ממעשיהם: הלא זה חלקי מכל עמלי, להפוך ,,סוסים" לבני אדם, ולא להיפך...

באספת רבנים בוורשה לביטול הגזירות: בנו האדמו״ר רבי שלמה שליט״א מייצג את אביו מהרב״צ הי״ד. לידו יושב הגה״צ רבי מרדכי רוקח זצ״ל אב״ד בילגוריי (אביו של האדמו״ר מבלז רבי ישכר דוב שליט״א בירושלים)

פרק ארבעה עשר

דורש טוב לעמו

משתוקק לראות בטובתם

בחלק משיחותיו הצטיין רבי בנציון הי״ד כמליץ יושר וסניגורם של ישראל, המתדפק בחלוני רקיע ופותח למענם שערי רחמים, כדי להמשיך בעדם אוצרות של ישע וחסד. באהבתו ובחמלתו על ישראל קדושים, דרך הפלגה, ביקש לראותם כולם משופעים ברוב טובה. את מאמר חז״ל ,,יאה עניותא לישראל״ נָהַג לפרש באופן מקורי ביותר, דהיינו, יפה לישראל שיתרגלו להסתפק במועט ולא לרדוף אחרי המותרות, כי רעה חולה היא רדיפה זו. ברם, מבחינת מה שנוגע לעבודת השם, סבור היה כי בהחלט ,,יאה עותרא לישראל״, עשירות, מכיון ש,,על ידה יוכלו לקיים מצוות ה׳ בהידור ולעובדו מתוך הרחבת הדעת בלא שום מניעות מרוב כל״, וכמו שביאר ב,,נועם אלימלך״ (,,לקוטי שושנה״) את דברי התנא באבות ,,אשריך בעולם־הזה וטוב לך לעולם הבא״, שבכדי לזכות לעוה״ב האדם זקוק למעות ברווח בעוה״ז. ,,עשירות כזאת גורמת להרבות כבוד שמים״ גרס הרבי ,,שמהדרין במצוות ובמעש״ט ומרבים בצדקה״ (,,קדושת ציון״ ח״ב בראש הספר).

ברוח זו פירש גם את התפלה ,,ועל מנוחתם יקדישו את שמך״ – כשיזכו בני־ישראל למנוחה והרחבת הדעת יתקדש בזה שם שמים – לפי ש,,העניות מעבירה לאדם על דעת קונו״, ולכן ,,אנו מתפללים תמיד על עושר ופרנסה, בני חיי ומזוני, והעיקר בזה שנוכל עי״ז לעבוד את השי״ת בשמחה ולהרבות בצדקה ולגדל בנינו לתלמוד תורה; וכשבני ישראל עובדים את ה׳ בשמחה מרוב כל, מתרבה בזה כבוד שמים...״

מכשיר לעבודת השם

אף הוא פירש דרך־צחות בלשון הזמר ,,איש חסיד היה, בלי מזון ומחיה״ שנוהגים לזמר במוצאי שבת קודש: אין ,,היה״ אלא לשון עבר, כי אמנם בדורות הקודמים היה היו חסידים כאלה שאפילו ברעב ובמחסור (,,בלי מזון ומחיה״) לא נעצבו אל לבם, אדרבה, תמיד תמיד היו ששים ושמחים לעשות רצון קונם בחיות דקדושה. לא כן בדורות אחרונים, שאם יחסר לו לאדם מזונו, מיד היאוש תוקפו והעצבות עוטפתו, והיא מדה רעה המרחיקתו מעבודת השם – אי לזאת עינינו תלויות באבינו שבשמים כי ישלח לכל איש ואיש פרנסתו במדה גדושה, ויוכלו לעובדו בשמחה ובטוב לבב.

והיה מזכיר לפעמים את סיפור־המעשה שאירע בהרה״ק רבי זושא מאניפולי זצ״ל, אשר פעם אחת נסע בעגלה ועל אֵם הדרך שקעו הגלגלים בבוץ טובעני, ולא יכלו להמשיך בנסיעה. מיד נשא הצדיק את עיניו לשמים ויקרא: ,,רבון העולמים! הלא כל כוונתך בזה, שאחזור בתשובה, אבל האם יכולני לשוב ככה, כשאני שוקע ביוון־המצולה ואין מעמד? אנא ה׳ חלץ אותי, הוציאני למרחב, כי אז תשוב עלי נפשי ואשוב אליך באמת...״

פרק חמשה עשר

ותגזור אומר ויקם לך

מופתים גלויים

מרוב אהבתו לישראל יצא לפעמים מגדרו, והראה מופתים גלויים, לפעול ישועה בעד איש־מצוק ולחלצו ממיצר שלא כדרך הטבע. בפי המוני חסידים בגאליציה, לאו דוקא חסידי באבוב, שגורים היו עשרות ומאות סיפורי־מעשה על נסים ונפלאות שהתרחשו לאנשים – בכח ברכתו ועצותיו. תלמידו המובהק הגה״ח רבי אברהם אנגלהרד זצ״ל מדאָברי (כיהן בסוף ימיו אב״ד ור״מ קרית באבוב בא״י) סיפר בשעתו, כי שאול נשאל הגאון רבי שמואל פירר זצ״ל מקראס, שנמנה עם מעריציו הגדולים ביותר, האמנם יכול האדמו״ר מבאבוב להגיד עתידות ולחולל מופתים? והשיב: מקרא מפורש הוא (ירמיה ט״ו) ,,ואם תוציא יקר מזולל, כפי תהיה״ – ומי בדור הזה מוציא יקר מזולל יותר ממנו?!

ואתן אדם תחתיך

בעיירה זקלטשין, הסמוכה לטרנוב, התגורר יהודי בשם ר׳ צבי הירש קלינגופר, שהלך לעולמו בשנת תרצ״א, והיה בחייו מנשואי־פנים בעדה הגדולה של חסידי באבוב. זקני החסידים מדור הקודם העידו, כי סמוך לפטירתו סיפר האיש בפומבי

לכל יהודי העיירה דברים כהוויתם מן המאורע והנס שקרה לו בזכות האדמו״ר רבי בנציון.

ר׳ הירש היה עשיר מופלג. מסחרו פרץ לרוב. לעת זקנתו הפקיד את כל עסקיו ביד חתנו שימשיך לנהל אותם. והנה טמן לו רשת אחד ה,,פריצים״ שבסביבה, שונא ישראל, שהיה חייב לו סכום כסף גדול. בכדי להיפטר מן החוב, זמם ה,,פריץ״ והלשין שקר במשטרה על חתנו, שכאילו הבריח מחו״ל סחורות האסורות על פי החוק. הגישו נגדם תביעה לבית המשפט, ור׳ הירש עם חתנו צפויים היו למאסר ולשאר עונשים.

בצר לו נסע האיש אל רבו לשבת קודש, לבאבוב, וביום ראשון נכנס וסיפר לפניו את צרתו בבכי מר. עיכב אותו האדמו״ר עד יומיים לפני מועד המשפט, וכאשר נכנס לבסוף אצלו לקבל ברכת פרידה, החזיק בידו ויאמר: ,,ואתן אדם תחתיך״, השי״ת יעזור, תינצל...״

כעבור שעות אחדות נודע שאותו פריץ, עד התביעה היחידי, איבד את עצמו לדעת ביריה – המשפט נתבטל.

כנסת ישראל נמשלה ליונה

וסיפר החסיד ר׳ יעקב בייגל מקראקא (חי בסוף ימיו בירושלים ונלב״ע ביום ב׳ סיון תש״ט):

,,שנים רבות התפרנסתי מניהול מאפיה גדולה בעירנו, ויהי היום נתקנא גוי שכן בהצלחתי, וישכור עדי שקר לאכול קורצא אצל אנשי הרשות, שכאילו המאפיה מזוהמת ושרצים נמצאו בככרות הלחם. הלה גם שיחד את אנשי המשטרה בקראקא, שייכנסו למאפייתי, ואחר יעמידו פנים כאילו אכן מצאו אותה מלוכלכת. חרדתי לבאות, עלול הייתי לא רק

לקפח את פרנסתי, כי אף לזאת, שיגלגלו עלי כמה שנות מאסר. בצר לי קמתי ונסעתי לבאבוב. כיון שהתקרבתי אל בית הרבי ראו עיני מחזה מוזר: הנה הרבי בכבודו ובעצמו עומד אצל החלון, ידו מלאה אבנים קטנות, והוא משליך אותן אחת אחת דרך החלון החוצה.

עמדתי והסתכלתי, כולי תמה ומשתומם, עד שהוא זצ״ל פנה אלי ואמר: ,,ראה נא מה אני עושה, זרקתי פירורים של חלה יבשה אל היונים, והנה באים ביעף עורבים – עופות טמאים, וכדברי הגמרא הם אכזריים – ודוחקים את רגלי היונים, לכן משליך אני את האבנים לעבר העורבים, כדי לגרשם, בשביל שתוכלנה היונים להתפרנס במנוחה״. לשמע הדברים האלה הזדרזתי וסיפרתי לפניו את צרתי, מיד השיבני: ,,הלא באמת, בזה אני עוסק, מגרש את הטמאים, המטרידים את מנוחתן של היונים הכשרות, החפות...״

וכאשר הגשתי לפניו אח״כ את ה,,קוויטל״ חזר ואמר לי: ,,אַל תדאג! כבר גרשתי את הטמא ולא יוכל להרע ליונה, כנסת ישראל נמשלה ליונה, סע לביתך לחיים ולשלום, ותבשר לי בשורות טובות...״

ויהי כאשר חזרתי לקראקא נודע שהשלטונות תפסו את הנכרי המלשין בעסק נורא, בשותפות עם שודדים־רוצחים, ויצא דינו למאסר ממושך, ומשפט הצפוי לי נתבטל ממילא״.

אשר בך ירוחם יתום

עוד מספרים שפעם אחת, כשהכביד עליו הסבל ממיחושי גופו, והרופאים יעצו לו להחליף את האקלים למשך תקופה ניכרת, נסע האדמו״ר מביתו לארנסדורף, עיירת מרפא ליד ביליץ, שם שכרו עבורו החסידים מעון מרווח בלב גן עשיר

בצמחיה. אלא שהגוי, בעל הקייטנה, הסב לאדמו״ר ולאנשיו צרות הרבה, בסרבו למלא את התחייבותו באופנים שונים. השכירות היתה לתקופה של ששה שבועות, אך כבר בתום שבועיים התמרמר הרבי על בואו הנה, והביע את רצונו לשוב הביתה. חסידיו המסורים, שהשקיעו ממון רב בשכירת האכסניה, הצטערו על כך וניסו להשפיע עליו שישאר.

והנה בשבוע השלישי באה לפני הרבי אשה אלמנה עם בנה, עלם בן י״ד שנה, שלמה גולדשטיין שמו, וסיפרה שהיא עניה גלמודה – ואין לה כמעט ממה להתפרנס – ובלית־ברירה עומדת היא לשלוח את הבן היחיד שלה אל גיסה היושב בברלין, אדם עשיר, שהבטיח לכלכל אותו בכל צרכיו, וישלחהו ללמוד בגימנסיה על חשבונו הפרטי. נחרד הרבי וישאל: ,,הייתכן? לתרבות רעה?״ התייפחה האשה ותקרא: ,,ומה אעשה ואין לי גם פרוסת לחם לתת לפיו?״ מיד אמר לה: ,,השאירי אותו אצלנו, לא יחסר לו מאומה, אַל תדאגי״. הסכימה האשה ותיכף הורה הרבי לאנשיו שיארזו את החפצים כי בדעתו לעזוב מיד את המקום.

כאשר המקורבים הזכירו לו, כי חבל על הכסף ששילמו לגוי בעד ששה שבועות שלמים, אמר: ,,עד עכשיו לא ידעתי בשביל מה באנו לכאן... עכשיו אני יודע... באתי למען הילד היתום, להצילו מרדת שחת, ויותר מזה אין לנו מה לעשות פה...״

הרבי חזר והאיץ באנשים לעזוב מהר את המקום, כשהוא מבטיח להם, כי הגוי הצורר בודאי יינקם ויבוא על גמולו, כדברי הנביא ירמיהו ,,עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו״. ואכן, הם עוד לא הרחיקו בדרכם, כאשר התפשטה לפתע בכל הסביבה הבשורה, כי ביתו של פלוני הגוי נפגע

ברעש ועלה בלהבות, ונשרף באש כליל עם כל רכושו – ויהי לנס.

מים עמוקים עצה בלב איש

פעם אחת בא לפניו יהודי אומלל מקשישוביץ שהעלילו עליו הנכרים כאילו ביזה את סמל המדינה ,,הנשר הפולני״ ונתבע למשפט. אחד מפקידי הרשות, גובה מסים, בא אל ביתו לעקל חפצים – אחרי שפיגר בתשלום חובותיו לארנונה הממשלתית – ודרש ממנו להסיר את כיסוי־הבד של מכונת התפירה הניצבת בפינה. עשה היהודי כדבריו, אך הנה נשמט הכיסוי מידיו ארצה, ובלי־משים דרך ברגליו על ריקמת ה,,נשר״ שקישטה אותו. מיד האשימוּ הגובה בביזוי ה,,נשר״ והגיש נגדו קובלנא לערכאות. היה צפוי לו עונש מאסר. ברכו האדמו״ר שיינצל מעצת רשעים ופטרו לשלום.

אחרי שיצא שלח לקרוא אחריו שישוב ואמר לו: ,,בלכתך אל המשפט קח בכיסך קופסא של גפרורים שמצוייר עליה ה,,נשר״ ותדקדק שיהיה בה רק גפרור אחד. ברגע שתבחין כי אחד השופטים עומד לעשן סיגריה, תזדרז ותושיט לו את הקופסא... השופט בודאי ישליך את הקופסא הריקה לסל האשפה, ואז... אז יש להסב את תשומת־לבו שיש בכך משום בזיון ל,,נשר הפולני״...

עשה האיש כדבריו ומן השמים הצליחו אותו. ברגע שהבחין שיו״ר השופטים מבקש להצית סיגריה, מיהר והושיט לו בנימוס רב את קופסת הגפרורים... וכאשר השליך היו״ר את הקופסא הריקה לאן שהשליך, נזדעק העו״ד סניגורו של היהודי: ,,האם רק ליהודי אסור לבזות את ה,,נשר הפולני״

ולשופט הראשי מותר?״ המשפט התבטל, כמובן מאליו, והיהודי נשם לרווחה.

כשהגיעו אח״כ הדברים אל הצדיק הגיב מניה וביה: ,,היתה לו ליהודי סיעתא דשמיא מיוחדת, שעלתה בלבי העצה הזאת...״

לסכל עלילת הדם

והרי הסיפור הבא, סיפור פלא, שהתרחש בקיץ שנת תרפ״ט, ועשה לו כנפיים אף מחוץ לתחומי גאליציה, וגם נתפרסם הרבה אודותיו בעתונות היהודית והלא־יהודית של התקופה (התיאור דלהלן ע״פ תרגום מהשבועון האגודאי ,,איזרעאליט״ מתאריך 11.7.1929 שיצא לאור בפפד״מ בעריכת מורנו ר׳ יעקב רוזנהיים זצ״ל).

,,בכפר קמיינקה, סמוך לעיירה הגאליציאית קשאנוב, נמצא הרוג איכר נוצרי בשם רומן בילבסקי בנסיבות מוזרות. טָפלו הגויים עלילה על יהודי מקומי בשם בֶּלֶר, שניהל בכפר פונדק ומסבאה, כי הוא שרצח את האיכר אחרי שהסתכסך עמו. האיש נעצר בידי המשטרה, למרות הכחשתו הנמרצת, והיה צפוי למשפט קשה. גם שאר היהודים בסביבה שרויים היו בפחד ובסכנה מפני נקמת הגויים. נסע בנו של העצור לחפש ישע אצל הרבי ר׳ בנציון מבאבוב. תינה לפניו את צרת אביו, בהוסיפו, כי לדעתו רצח את האיכר אחד משלושת שונאיו הידועים בקמיינקה, ואשר זה כמה אָרבו לנפשו.

זרזו הרבי לשוב מהרה, בטרם יביאו את גופת ההרוג לקבורה, ולהשתדל בכל המאמצים האפשריים להשיג את הסכמת אנשי השררה, שיבצעו מיסדר־זיהוי מיוחד במינו: יעבירו לפני ההרוג את אביו, החשוד, ואת שלושת יריביו

הידועים בכפר, וכל אחד מהם יתבקש ללחוץ את יד הנרצח, אחרי שיזהירו אותם כי רק החף מפשע יוציא את ידו מיד המת בשלום... עשה הבן כדבריו וגייס לעזרתו אנשים בעלי השפעה ב„חלונות הגבוהים״.

מכיון ששמעו התובע והשופט־החוקר, כי הרעיון הזה הוא פרי תושייתו של הרבי הנערץ מבאבוב, ששמעו הגיע גם אליהם, נעתרו לבקשה. ראשון ניגש לעיניהם היהודי החשוד, בֶּלר, אשר לחץ בביטחה את ידו של הברמינן, והירפה ממנו ללא תקלה. אחריו ניגש אחד מן היריבים ועשה כמוהו. רק כשהגיע תור חברו, יוזף פולניק, לגשת אל ההרוג וללחוץ ידו, התפרץ האיש בזעקה היסטרית, מרוב פחד שעכשיו יתנקם בו המת, והודה על־אתר כי ידיו המה מגואלות בדמו, בעוד היהודי בֶּלר הוא קרבן־שוא לעלילת דם שפלה... מיד נתנוהו באזיקים, וליהודי המסכן נקרא דרור... וישתוממו כולם מגודל חכמתו של הרבי אשר טוב יעץ לפענח את תעלומת הרצח ולגולל סכנה חמורה מעל ראש יהודי תם ונקי...״

פרק ששה עשר

אשר פריו יתן בעטו

לשון למודים

מסכת בפני עצמה הם מכתביו הקדושים לציבור וליחידים, שהיה כותבם – בקולמוס הטבול בחכמת לב – כתיבה מרהיבת־עין גם ביופיה החיצוני, אותיות פנינים, שורות מאוזנות להפליא בלא שרטוט, ומבין השיטין נשקפה אֶדוַת גלי אהבה שוטפים מלבו הטהור לכל הנברא בצלם.

סגנונו החטוב מצטיין בניבי הדר, בחן השפוך על כל מליצה, מבלי לעמעם כלשהו את בהירות הדברים. מרגלא בפומיה: ,,אדם שאינו בעל לשון, ומתקשה להביע את רעיונותיו, הלא בהכרח רוצה את מה שהוא כותב. לא כן מי שחננו השי״ת בלשון למודים, ולשונו עט סופר מהיר, הלה כותב את מה שהוא רוצה...״

באגרת לבנו המופלא רבי משה אהרן הי״ד, משנת תרצ״ו, מייעץ לו הרבי ומחנכו להיות זהיר במליצות בלתי־נחוצות: ,,האמנם במכתב איש לרעהו, שמרהו וזכרהו, אבל בדברי תורה ופלפולים, השירים והמליצות עלולים, להעלות בלולים, בלתי צלולים; ואם יקרא במרוצה לא בנחת ובמתון, יטה המליצה לדרך עקלתון; ועוד מעט, ויעזוב הפשט, בכלל

ובפרט... לכן בכותבך אגרת, עשה משמרת למשמרת... ולא תשחת דבריך הנעימים, ותבחר לשון ערומים...״

מכתב לחסיד

נוגעות ללב המה שורותיו לחסיד שרוי בצער, והוא לא רק **משתתף** עמו, כי גם נעשה **שותף** בפועל לצרתו: ״מכתבך קיבלתי, ולא יעלה על דעתך שלא שמתי לבי לדבריך, מחמת שלא השבתי לך מיד – לא כן, ידידי! אדרבה! מרוב יגוני וצערי עמכם לא יכולתי בשום אופן להשקיט רוחי לצמצם מחשבתי, ואיך אכתוב לזולתי דברים אשר לבי רחוק מהם? עתה עלה ברעיוני מה שאומרים בסיום חמשה חומשי תורה ״חזק חזק ונתחזק״, שאין להמתין, רק חזק חזק לאחרים, ואח״כ נתחזק, ובזה לקחתי עט סופר בידי, והנני מבקשך למען השם: תחזק את עצמך בכל עוז, ותצפה לישועת ה׳!״

תוכחת מגולה

במכתב אחר לתלמיד ותיק, ר׳ שמואל ברגר שמו, כותב הרבי בין־השאר דברים מאלפים לכל, וזו לשונו: ״...יותר ממה שכתבת קראתי מבין שורותיך... דלפה נפשך מתוגה והנך מלא דאגות... ולמותר להבינך עד כמה ירדו דבריך לחדרי בטני... בכל־זאת לא אעצור כח לעבור על דבריך בשתיקה, ואוכיחך תוכחת מגולה מאהבה מסותרת...״

״הגם כי ניתן על האדם עול ברזל להביא טרף לביתו, אבל רק לענין עשיה והשתדלות, ולא להיאנח ולדאוג, שהוא ללא יועיל... ואם ידאג אדם כל היום וכל הלילה, לא יברא אפילו פרוסה קטנה, אדרבה, הוא מבלבל את מחשבתו ומטמטם את לבו מבלי ידע אנה לפנות ומה לעשות...״

,,ואלמלי ניתן רשות ממעל לעסוק במסחר או במלאכה, הלא היה חטא ועון פלילי להרהר אחר מדותיו של הקב״ה ולחשוב מחשבת פיגול על המחיה ועל הכלכלה, כי אם לישא עין לשמים ולא להושיט אצבע למים קרים – אך כאשר עלה ברצונו הפשוט לשים עול הפרנסה על האדם, צריכין משרתיו עושי רצונו לעסוק במסחר וקנין בחריצות, והרי הוא ככל עבודת הקודש עליהם, וצריך האדם לעשותה בזריזות ובלב שלם להשלים רצון קונו – אבל הדאגה והיגון מי התיר לך?!״

צוואתו הרוחנית

בספר ,,מכתבי קודש״ חלק שני נדפסו כחמישים אגרות של רבי בנציון הי״ד ששרדו לפליטה מתבערת השואה, והמה בבחינת ,,מועט המחזיק את המרובה״, מכיון שכל אומֶר שלו מבשר צבא רב. ים של רגשות הומה בשלל המכתבים ודכיו עולה באזני כל אנין־טעם אשר ישים נפשו כאפרכסת.

בראש המכתבים מתפרסמת אגרתו הידועה מחורף תרצ״ט, ערב ימי ההשמדה והחורבן, אשר כתב לרגלי גירוש אלפי יהודים שהיו נתיני פולין מתחומי גרמניה ,,כשעמדה מלכות הרשעה הנאצים ימ״ש והתנפלו עליהם באמצע הלילה... ושלחו אותם מחוץ לגבולות המדינה, ומלכות פולין לא הניחום לכנוס... ונשארו בין המְצָרים בכפר זבונשין תחת כיפת הרקיע בלי מזון ומחיה ובלי פינת גג לראשם, וצעקתם עלתה עד לב השמים...״ (מדברי בנו האדמו״ר רבי שלמה׳לי בהקדמה ל,,קדושת ציון״). רבי בנציון הי״ד פנה אז לחסידים בעלי־יכולת בקראקא, שידישו עזרה כספית לאומללים, ובאותו זמן ערך ופירסם את אגרתו, דברי עידוד והתחזקות מלאים רגש עילאי, ומבעירים בלבבות אש אמונה ובטחון.

האגרת הופצה אז ביותר ממאה אלף אקזמפלרים ע״י סניף ישיבת ,,עץ חיים״ בקראקא, והיתה כמים קרים על נפש עייפה, הן בשעתה להמוני ישראל הנתונים לביזה ומשיסה, הן אחרי השואה לשרידים שניצולו מעמק הבכא.

חסידי באבוב רואים באגרת זו את צוואתו הרוחנית של רבם הקדוש, וכדברי בנו במכתב הראשון ששלח לשרידים תיכף אחרי השואה ,,רואים בעליל שכ״ק אאדמו״ר ז״ל כתב אז ענינים שלא נתקיימו עוד בשעתו, ורוח הקודש הופיעה בבית מדרשו, להניח לנו דברי תנחומין אלו להחיות בהם נפש אחינו האומללים משארית הפליטה, ורוח נכון לחדש בקרבנו לעת כזאת אחרי אשר שתינו כוס התרעלה...״

לב יודע מרת נפשו

בין כסה לעשור שנת תרצ״ט כתב רבי בנציון הי״ד מרחשי לבו כהאי לישנא: ,,המקום ירחם את יתר הפליטה ונזכה בשנה זו לשמוע בקול שופר של משיח, ומחבלי משיח יוצלו לרווחה, ומרומז בפסוק ובהקהי״ל א״ת הקה״ל תתקעו ולא תריעו״. גם הוסיף בעל־פה ופירש כוונתו: חז״ל אמרו ,,כל שנה שאין תוקעין לה בתחילתה מריעים לה בסופה״, וזה הרמז, כשתגיע שנת תרצ״ט שהיא בגימטריא כמנין ובהקהי״ל א״ת הקה״ל, אנו מקווים ש,,תתקעו״ שנזכה לשמוע שופר של משיח תיכף בתחילה, ,,ולא תריעו״ ולא יריעו לה חס־וחלילה בסופה...

ואכן ניבא הלב הטהור וידע מה ניבא. בשלהי אותה שנה, י״ז באלול תרצ״ט, פתחו צוררי היהודים הנאצים ימ״ש במלחמתם האכזרית, והחלה השמדת ששה מיליוני יהודים, במזרח ובמערב אירופה – בתוכם גם הרבי הקדוש ר׳ בנציון הי״ד.

האגרת האחרונה שכתב האדמו"ר רבי בנציון הי"ד
לפרסמה ברבים על סף השואה

נר עיון הלבר שמאם

אבד"ק

באבוב והגליל

ב"ה ג' לסדר לישועתך קויתי ד' תרצ"ט
באבוב יע"א.

רחש לבי דבר בערב מה טוב לדבר על לב אחב"י יחיו השרוים בצער בעת הזאת בפרוע פרעות בישראל ולחזק את לבבם הנדכה והנכאה מפני הצרות והתלאות אשר מצאו את בני עמנו יחיו הנתונים בצרה ובשבי בארצות פזוריהם ועל כל לב אנחה על הלול ס"ת ובתי כנסיות השאטים אותם סביבותם למען לא יפלו עי"ז במכמורת היאוש והעצבות ר"ל.

זכרו נא קהל עדת ישרון אשר עבר על נפשנו המים הזדונים, בשנים קדמוניות כו"כ גירושין וגזירות רעות להכרית את יתר הפלטה ולא יזכר שם ישראל עוד ח"ו, וישראל קדושים עם אלקי אברהם עמדו בנסיון וצירוף ולא רפו ידיהם ונכשלים אזרו חיל לעמוד כמגדל עוז מפני אויב, עיניכם הרואות בספרי כותבי דורות הראשונים ומשנות תתנ"ו ות"ח ובחזקוני בסוף (דפוס ישן) נדפס גזירות וגירוש וויען באופן נורא ואיום מאוד ובמדרש תלפיות ענף גירושין תסמר שערות ראש הרואה את כל הקורות אותם הי"ד, ובכל זאת שמו בד' כסלם ועל כל גל וגל נענעו להם ראש והוחילו לא; כי הוא טרף וירפא יך ויחבש.

עורו

עורו נא התעוררו נא שמעו ותחי נפשכם הטו אזנכם לדברי הזוה"ק פ' תשא וז"ל זמין קב"ה למעבד לישראל כל אינון טבאן דקא אמר ע"י נביאי קשוט וישראל סבלו עליהון כמה בישין בגלותהון ואלמלא כל אינון טבאן דקא מחכאן וחטאן כתיבין באורייתא לא הוו יכלין למיקם ולמסבל גלותא. אבל אזלין לבי מדרשות פתחין ספרין וחמאן כל אינון טבאן דקא מחכאן וחמאן כתיבין באורייתא דאבטח לון קב"ה עליהו ומתנחמין בגלותהון וכו' עיי"ש.

דברות קדשו מלהבות אש יקננו בחדרי לבבכם, לשקוד על דלתות בתי מדרשות לדרוש זלתור אחר ההבטחות והיעודים הכתובים בתורה ובנו"כ הנותנים עוז ותעצומות לישא ולסבול עול הגליות והשעבוד ותומכים את הלב בתוחלת ותקוה טובה כי לא יזנח לעולם ה'.

וכהיום הזה אשר כל כלל ישראל הניעו לתכלית, השפלות והביזוי עאכו"כ יש לנו לצפות ליישועה קרובה כי לא ימוש ה' את עמו ונחלתו לא יעזוב כדברי המד"ר פ' שמות. כל זמן שישראל הם בירידה התחתונה הם עולים ראה מה כתוב ועלה מן הארץ אמר דוד כי שחה לעפר נפשנו דבקה לארץ בטננו אותה שעה קומה עזרתה לנו.

והנה טלבד מה שאנהנו מאמינים באמונה שלמה שהבורא ית"ש הוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים והכל בהשגחה פרטית על נוי ועל אדם יחד. גם מעצמית המאורעות המתרגשות לבוא לעולם כל עין יפה רואה שאין זאת מדרך הטבע כי מי האמין כזאת אשר בדור אחרון הנוכחי שתתפארים ומתגאים

עם

עם ההשכלה שפרשה כנפי' בכל המדינות וזכה את טבעי בני אדם להתנהג בחמלה ויושר זה עם זה עד כי גם על צער בע"ח הגיע רחמנותם. איך בפתע פתאום נהפכו לאכזר כיענים בטדבר לטבוח ישרי דרך אבות על בנים ונמולי חלב שלא פשעו הלא זאת פוקה עיני האדם לראות שאין זאת מחק ומשפט הטבע וגם ממנו נקח צרי ומזור למכאבנו כי כאשר ניתן רשות למחבלי ברם ה' צבאות, כן לעומת זה תבוא ישועה פתאומית מרום כאמור חבי כמעט רגע עד יעבור זעם ויתרומם קרן ישראל.

מדי דברי זכור אזכור עוד אחינו המגורשים מארצות מגוריהם ועל צואריהם נרדפו בשצף קצף בעירום ובחוסר כל ותחת היותם במנוחות שאננות ובתים מלאים כל טוב, מתגוללים עתה במצור ובמצוק ונסתם כל חזון מהי יעלו מבור תחתיות אוי לנו שכך עלתה בימינו, יכמרו נא רחמנכם על האומללים האלו לתמכם בכל מה דאפשר עד עת בוא דברו להוציא ממסגר אסיר, ישלם ה' גמול טוב להנדיבים בעם אשר כבר הושיטו להם יד עזרה עד הלום ותהי' משכרתם שלמה, ובדרך זו ילכו ולא ייעפו ויתגו ויהזרו ויתנו בפרט כל מי שלא יצא עדיין ידי חובתו יפתח את ידו ברוח נדיבה העשיר ירבה והדל לא ימעיט וינמלו חסד עמהם איש איש בכל אשר לאל ידו, כי כעת בעקבתא דמשיחא צריכים אנחנו להתאמץ בכל אמצי כחנו להרבות בגמ"ח שהוא עמוד השלישי מהג' עמודים שהעולם עומד עליהם ועיין במג"ע פ' לך על אטרם זיל יכול יהא חותמין בכולן ת"ל והי' ברכה בך חותמין, ופי' שם לפי שהאבות תיקנו הג' עמודים אאע"ה תיקן עמוד גט"ח ויצחק אע"ה תיקן עמוד עבודה ויעאע"ה

תיקן עמוד התורה. ובימות עולם היו עמודי התורה והעבודה בראשונה ובזמן האחרון יושלם עמוד גמ"ת וזה בך חותמין עיי"ש, והדברים עתיקים, בספהן של צדיקים, ומכ"ק אאמו"ר זי"ע שמעתי בשם זקיני מצאנז זי"ע שאמר שבמתן תורה הי' התחלת עמוד התורה ובבהמ"ק הי' עמוד עבודה שהוא הקרבנות, והבעש"ט זי"ע אחז צדיק דרכו בקודש לדורות עולם בעמוד גמ"ח והוא לזכות גם את חבירו בנפש ובנוף וזהו דרך החסידות לסייע לזולתו הן במילי דשמיא הן במילי דעלמא עכה"ק, ובזה עלה ברעיוני ליישב דקדוק המפורשים בפסוק וזכרתי את בריתי יעקב ואא"ב יצחק ואא"ב אברהם אזכור, ודקדקו מדוע שינה הכתוב כאן הסדר מבכל מקום שכתוב אברהם בראש ואח"כ יצחק ויעקב ודברי רש"י ז"ל והמפורשים ידועים ועפ"י דא"ה הקדושים הנ"ל שפיר ניהא הסדר בפסוק זה יעקב בראש ואח"כ יצחק וחותם את בריתי אברהם שהוא עמוד גמ"ה שיושלם עד בינא"צ ב"ב כסיום הכתוב והארץ אזכור כי אז גאולה תהי' לארץ וכדברי חכז"ל בנמ' אין ירושלים נפדה אלא בצדקה שנאמר ושבי' בצדקה.

אמנם לא על צדקתנו לבד אנחנו מפילים תחנוניגו לפני המקום ב"ה רק נחפשה דרכינו ונחקורה להטות לבבינו אליו ללכת בכל דרכיו ולשמור את כל מצותיו בלב שלם ובנפש חפצה. ועוד אני מדבר בתפלה והותם בברכה, הדורש שלומכם וטובתכם כל הימים.

הק' **בן ציון הלברשטאם.**

פרק שבעה עשר

במצור ובמצוק

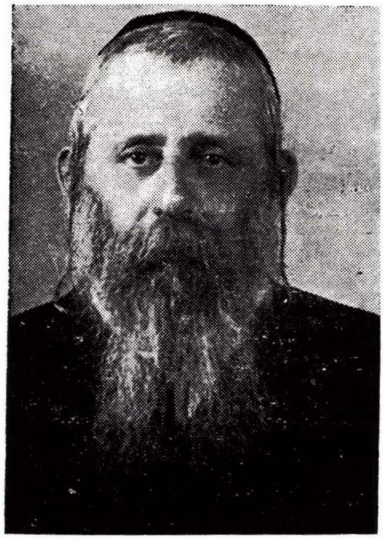
בהימלטו מחרב הצורר

שלושה ימים לפני פלישת הנאצים ימ״ש, בי״ד אלול תרצ״ט, יצא האדמו״ר הי״ד מבאבוב לטרנוב, מטעמי זהירות. אחרי שפרצה המלחמה, כשהפציצו את העיר, נמלט האדמו״ר במכונית שכורה, בלווי חתנו רבי משה סטמפל הי״ד, לעבר לבוב. אולם באמצע הדרך, כשהגיעו לקולבסוב, עצרו אנשי הצבא הפולני את המכונית שהסיעתם, והחרימו אותה. בינתיים הגיעו לקולבסוב גם שאר בניו וחתניו של הרבי, ויחדיו המשיכו במנוסה בעגלות וברגל, מאימת הרוצחים ההיטלריסטים.

ויסעו מקולבסוב ויחנו בסוקולוב. ויסעו מסוקולוב ויחנו ברודניק. משם המשיכו לבילגוריי, ומשם לזאמושטץ, ממנה לרובאשוב, ולקרולוב, כשהם רואים בעליל את ההרס והחורבן שהספיקו כבר הכובשים הארורים לזרוע בכל מקום.

ימים נוראים בארץ נוד

בערב ראש־השנה ת״ש הגיעו לעיירה פאריצק, והחליטו להישאר שמה בשני ימי החג, וטרחו להכין תבשילים לסעודות וכיו״ב. אולם תיכף בתחילת הסעודה נשמעו קולות שהגרמנים

התצלום האחרון שֶל האדמו״ר

הצופה

מהתופת הנאצי בפולין

אליעזר אונגר

יום ו' כ"ג חשון, תש"ה, 3.11.1944

אני נוסע לבובוב

אני מסיר את הסרט היהודי ויוצא את תחום הגיטו לפני סגירתו. אני נמצא ברכבת לבובוב. הקרונות מלי־אים נוסעים, בהובם אכרים. אני נדחק בין האיכרים, יושב ומהרהר. נזכר אני באותם היהודים שהיו נוסעים ברכבת זו לקריניצה ולזקופאנה — מקומות נופש ומרפא — וכעת הנני היהודי היחידי בין הנוסעים האלה. היושב בלב שסוע ונוקף, מחשד בכל העינים המביטות עלי, והנה בובוב. עיירה גליציאית דלה, לכל פרטיה דל־דוקיה. רוב תושביה יהודים. לפני המלחמה היו היהודים רובם סוחרים ורוכלים ומקצתם בעלי מלאכה. פרנסת היהודים היתה תמיד מצויה בעיירה כזו בצמצום. בכל זאת נבדלה הע־יירה הזו במשהו משאר העיירות שמ־סביב ושמעה הגיע גם למקומות אח־רים ואף לתוך לארץ. גרם לכך מרא דאתרא ר' ברציון הלברשטאם, האדמו"ר מבובוב. עיירה זו היתה עד המלחמה למרכז החסידות הגאליצי־אית, האדמו"ר ניהל ישיבה גדולה. מאות בחורים ואברכים היו יושבים בה ועוסקים בתורה ובחסידות. בעיירה הניגוד הבובובאי המיוחד. יהודי בובוב היו לרוב מתפרנסים מן הת־סידים שהיו מגיעים אל האדמו"ר וכל בית היה נהפך למלון ולמסעדה. בעיי־רה זו ישבו בקיץ 1942 כחמש מאות משפחות יהודיות. מצב היהודים בעייי־רות גאליציה המערבית לא היה אז כל כך קשה כבערים הגדולות. שכן כל שלטונות העירוניים היו בידי הפו־לנים, וגם המשטרה היתה פולנית. אפשר היה לסדר את הכול בשלטונים רמי לא יחרק. אף פקיד נאצי אחד לא ישב בה, לא היה בה כלל גיטו ואף לא רובע יהודי, שכן כל העיירה היתה רובע יהודי. בקרב כלל ישבו יהודיה בשלווה. אלמלא הידיעות המחרידות שהיו מגיעים מן הערים האחרות ואלמלא הרצח שבוצע בעיי־רה זו במארס 1942. בבוקר אחד הופי־עו אנשי ה„גיסטאפו" מעיר המחוז גורליץ וערכו צייד מיוחד במינו: חט־פו עשרים וכמה יהודים, ביניהם את ראש ההסתדרות הציונית בבובוב מר הלנדר, הוליכו אותם אל בית הקב־רות וירו בהם. מני אז שרר שקט יחסי בעיירה זו. אולם כשהיו שומעים קול נקישות אפני מכונית בעיר, היה כל יהודי ממהר אל החלון להביט אם אין זו מכונית הגיסטאפו הגורליציאית. כש־אך זזה המכונית לכוון צאנץ היו „השוטרים היהודיים" שורקים לאות שהסיוט כבר עבר.

השוטרים היהודיים

מראה „השוטרים" האלה בעיירה זו היה מצחיק. לרוב הם היו בחורים חסידיים שאף לא המירו בימי שירותם במשטרה את תלבושתם החסידית המ־יוחדת, מגבעת קטיפה רחבה וקפוטה שחורה ארוכה. רק את פאותיהם הא־רוכות המסולסלות הוי מכהירים תחת למגבעותיהם ואת הקפוטה הארוכה היו מקפלים ותוחבים בחגורה של קש שקיבלו מן המוסד העליון שלהם, „המועצה היהודית". נשקם היחידי היה מקל מפוצץ. הם היו מסתובבים בעיר לשמור על הסדר, שהיהודים לא יצאו מגדיהם בשעות העוצר — מש־מונה בערב עד חמש בבוקר, אולם יהודי העיירה לא היו מתחשבים כלל בחיקי העוצר והיו מתחמקים ועוברים עד בואם ל„מבצרו" של האדמו"ר זה יו מבלים בו עד חצות הליל. אם במק־רה נתפסו על ידי השוטרים הפולניים, אפשר היה לכפר את עוונם בכוסית „ודקה". יהודי העיירה קופחו אומנם מכל זכויותיהם כשאר יהודי הגדיכה. אסור היה להם לעזוב את החומי העיר, ובכל זאת אפשר היה להקנים בעיר כזו. היהודים היו נושאים ונות־נים עם האכרים המביאים בציצאה את יבולם לבתיהם, שכן היהודי היה משלם להם מחיר יותר גבוה מאשר הלא־יהודי.

בבובוב עוסקים בחסידות

בבית מדרשו של האדמו"ר מצאתי עוד ביולי 1942 עשרות צעירים, בני ישיבה וסתם יהודים, שהיו עוסקים בתורה ובחסידות, בטיפורי הדיקים ובניגוני האדמו"ר. בבובוב, שבצער החסידות הגאליציאית אין עצבות ואין יאוש. חיים פה באמונה ובטהון. הם המשכיחים את כל הצרות ואת כל הע־נויים. אמנם השמחה הסהלקה גם כאן מיום שחדלו להגיע ידיעות מן „הא־שיחיה" — האדמו"ר בדה עוד בראי־שית ימי המלחמה ללבוב ונאסר שם על ידי הגיסטאפו בקיץ 1941, מאז שנה אין ידיעות על גורלו של האד־מו"ר „ואם המצביא בעצמו יפול בקרב ואם גם מחצית צבאו תפול לא יתרשך מלחמה? — אמר אלי חסיד אחד. „מלחמת מצוה לנו בעמלק הנאצי בשונא ישראל ובשונא האנושות הגו־נצא למרות הכל המנצחים והם הטמ־אים המנוצחים" הוסיף אותי חסיד. במחיצת היהודים האלה ביליתי את השבועות הראשונות לירמותי. האי־וירה המיסתורית הזו הרגיעה בנקצה את העצבים המוזעזעים.

עד ראיה מספר על החיים בחצר הקודש באבוב בתקופת השואה

ימ״ש מתקרבים ונאלצו לברוח מהמקום באישון־לילה והגיעו להורוכוב. למחרת ר״ה בצום־גדליה המשיכו לנוד והגיעו לפוגרלץ, שכבר היתה בתחום הכיבוש של הסובייטים, וילכו ממנה לעיר לוצק, שמה נתקבלו בכבוד ע״י האדמו״ר מקשיפקא זצ״ל והרב דמתא הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ״ל, ונשארו בה עד לאחר ימי החג הראשונים של סוכות.

מכיון שלא השיגו בלוצק ארבעה מינים לברכה, נסע האדמו״ר הי״ד ופמלייתו ביום ראשון דחוה״מ בחזרה ללבוב, שנכבשה ג״כ בידי הקומוניסטים. כאן מצא הרבי אכסניה בביתו של איש־אמוניו החסיד ר׳ הניך אשכנזי, מראשי העדה בלמברג, וישב בצל קורתו עד שלהי קיץ שנת ת״ש.

בתש״א, כיון שנכבשה העיר שנית בידי הנאצים ימ״ש, החליף מפני הסכנה את מקום מגוריו, וקבע משכנו אצל מקורבו החסיד ר׳ אליהו אביגדור ברייזר. חסידי באבוב באמריקה, ובשאר ארצות החופש, עשו בלי הפוגה מאמצים גדולים להוציאו מעמק הבכא, אולם האדמו״ר חשב כי עוד יעלה בידו להציל את בנו הרה״צ רבי חיים יהושע הי״ד, שגורש לסיביר ע״י הסובייטים (,,ועינו את נפשו בבית האסורים ברוסיא עד שיצתה נשמתו על קידוש השם״) ולא נתנו לבו לעזוב את מקומו.

אגרת בעיצומן של ימי ההשמדה מהרה"ק רבי שלום אליעזר הי"ד מראצפרט
בנסיון להציל את חתנו האדמו"ר רבי בנציון הי"ד מגיא ההריגה

פרק שמונה עשר

על קידוש השם

רוח אפינו משיח ה' נלכד בשחיתותם

ביום הששי ר"ח אב תש"א (25 ביולי למספרם) החלו הפורעים האוקראינים ששהו בלבוב, בעידוד חיל הכיבוש הנאצי, לפרוע פרעות ביהודים. בתאריך זה עמדו לציין את יום מותו של הארכיליסטים פטליורא ימ"ש, והנה נמנו וגמרו ביניהם „לחגוג" את היום הזה בעריכת טבח ביהודים, הרבה קדושים וטהורים נפלו שדודים לפניהם ביום מר ונמהר זה. קרוב לשנים־עשר אלף יהודים נחטפו מבתיהם בלבוב והובלו למכלאות שברחוב „סאפיהא".

עם דמדומי חמה, בפניא דמעלי שבתא, כשהאדמו"ר רבי בנציון הי"ד כבר עמד לבוש בגדי שבת, התפרצו אל ביתו מספר שוטרי מיליציה אוקראינים שולפי־נשק ופקדו על הרבי להתלוות אליהם. הוא ניסה להתנגד. סרב ללכת. אולם עד־ארגיעה הבין שהתנגדותו היא חסרת־תוחלת. מיד פנה אל צאצאיו ויאמר: „ילדים! („קינדער") זהו, כנראה, רצון הבורא ית"ש, מוכרחים ללכת, ואם כן, אזי ללכת כיהודים..."

הרבי הקדוש זקף את קומתו, השטריימל לראשו, והתחיל לקבל פני שבת מלכתא...

כשעמד לצאת עם האוקראינים, קרא לעבר בני ביתו: ,,שבתא טבא, ילדים... זכרו, שאין להיעצב ביום שבת...''

ביחודא שלים

ופנה לדרכו האחרונה. עדי ראיה שהשקיפו מבעד החלון ראו שהקלגסים ימ״ש התאכזרו אליו בחוץ. בלא שום תואנה היכו אותו בקתות הרובים על ראשו, עד שנשמט השטריימל ונפלה כיפתו לארץ, וכפעם בפעם התכופף הרבי וגחן להרים אותה, אך הם לא פסקו מלהתעלל בו – והחזיקו אותו במעצר עוד כשלשה ימים. ביום שני בשבת, ד׳ לחודש אב, אמרו לנפשו שחי ונעבורה, וקיבל עליו דין שמים ליהרג עקה״ש באהבה, בגיא־הריגה אשר הכינו באחד מיערות לבוב במבואות העיר, אצל רצועת הכביש המוליכה ליאנוב – במקהלות קדושים וטהורים.

הרבי הי״ד, עודנו בבגדי שיראין של שבת, קידש וטיהר עצמו בסילודין לקראת העקידה. יהודים ששהו בקירבתו, אודים מוצלים, שמעו אותו אומר ברגעים האחרונים: ,,וכי אפשר להתחמק מחבלי משיח?!''

הרבי הי״ד עמד אז בשנתו הס״ח, כמנין חיי״ם, בוער כולו באהבת השם בחינת ,,אפילו נוטל את נפשך...'' ואחוז דביקות. שרעפיו הפליגו הרחק, אל מעבר לפרגוד, שם עוד מעט יטביל קוב״ה פורפורין דיליה בדמו השפוך על קדושת שמו. הצוררים הטמאים ימ״ש התעללו בקרבנות וגזרו עליהם לכרות קברים לעצמם במו ידיהם, והנה עלה הכורת, ברד אש ועופרת... אלפי יהודים השלימו נפשם לאלקים, ביחודא שלים... בראשם עלה האדמו״ר הקדוש רבי בנציון הי״ד ברכב אש השמימה...

יחד עמו נטבחו באותו מעמד שלושת חתניו ובנו הצעיר רבי משה אהרן הי״ד. בנס ופלא שרד חי בנו הגדול, האדמו״ר רבי שלמה׳לי הלברשטאם, מקומם הריסות בית באבוב ומחדש נעוריו אחרי השואה, כי למחיה מילטתו ההשגחה העליונה – להחיות עם רב לפליטה גדולה.

בנו האדמו״ר רבי שלמה שליט״א
מחדש מלכות באבוב לאחר השואה

הקינה אשר חיבר האדמו״ר מבאבוב שליט״א לזכר הקדושים

זִכְרוּ נָא וְקוֹנְנוּ כָּל יִשְׂרָאֵל, קוֹלְכֶם יִשָּׁמַע בָּרָמָה
כִּי הִשְׁמִידָה גְּרְמַנְיָה אֶת עַמֵּנוּ בִּימֵי זַעַם הַמִּלְחָמָה
בְּמִיתוֹת מְשׁוּנוֹת אַכְזָרִיוֹת, בָּרָעָב וּבַצָּמָא
אַל תִּשְׁכְּחוּ בְּכָל הַדּוֹרוֹת, עֲדֵי תִּזְכּוּ לִרְאוֹת בַּנֶּחָמָה

צַעֲקָתָם וּבְכִיוֹתֵיהֶם, צְפוּפִים וּסְגוּרִים בַּקְּרוֹנִים
כַּצֹּאן לַטֶּבַח יוּבָלוּ לִשְׂרֵפָה בַּכִּבְשׁוֹנִים
קוֹל שַׁוְעָם יִזָּכֵר תָּמִיד לִפְנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים
בְּקָרְאָם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, מָסְרוּ נַפְשָׁם לַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים

רָאשֵׁי יְשִׁיבוֹת וְתַלְמִידֵיהֶם, וַהֲמוֹנֵי עַמֵּךְ עֻמָּה
הֻעֲבְּדוּם בְּעִנּוּיִים קָשִׁים, וַהֲרָגוּם בְּיָד רָמָה
דְּמֵי יְלָדִים רַכִּים צוֹעֲקִים אֵלַיִךְ מִן הָאֲדָמָה
נְקוֹם נִקְמַת טַף וְנָשִׁים, לֹא תִּחְיֶה כָּל נְשָׁמָה

עַל שְׂרֵפַת אַלְפֵי מִדְרָשׁוֹת וּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת
רִבְבוֹת סִפְרֵי תוֹרָה וּלוֹמְדֶיהָ, נְקוֹנֵן בִּשְׁאֵיוֹת
שִׁלְּחוּ בָאֵשׁ מִקְדְּשֵׁי אֵל, הֵצִיתוּ וְעֵינֵינוּ צוֹפִיוֹת
יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִיר אֶת הַבְּעֵירָה, יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיוֹת

זַעֲקוּ שָׁמַיִם וַאֲדָמָה, עַל אַלְפֵי עֲיָרוֹת מִבְצְרֵי תוֹרָה
אַרְצוֹת אֵירוֹפָּא וּקְהִילוֹתֶיהָ, נוֹחֲלֵי וּמְקַיְּמֵי מְסוֹרָה
צַדִּיקִים זְקֵנִים וַחֲסִידִים, דְּבֵקֵי אֱמוּנָה טְהוֹרָה
מִיּוֹם גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ לֹא הָיָה כָּזֶה כְּלָיוֹן נוֹרָא

רַחֵם עַל שְׁאֵרִיתֵנוּ, הַבֵּט נָא מִשָּׁמַיִם
לְמַחֲנוֹת הַקְּדוֹשִׁים, פִּי עֶשֶׂר כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם
קוֹמֵם בֵּית קָדְשֵׁנוּ, וְנַחֲמֵנוּ בְּכִפְלַיִם
רוֹמְמֵנוּ, וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם

האדמו״ר מבאבוב שליט״א באחד מביקוריו בארצנו הקדושה

תשואות חן להרה״ח **משה טוביה ברנשטיין** שליט״א
ואחיו הרה״ח **ירוחם ברנשטיין** שליט״א, בני הרה״ח
יצחק דוד ברנשטיין זצ״ל, בנו של הגה״ח רבי
בצלאל ישעיה זצ״ל דומ״ץ ירושלים, שהואילו
בטובם להמציא לנו אגרות כתי״ק שברשותם. וברכת
ייש״כ להאברך החסיד הר״ר **משה יונה גולדשטיין**
שי׳ מאנטוורפן עבור סיועו באיסוף החומר.